

FIZETÉSI RENDSZER JELENTÉS

2015

*„Tanuljátok meg,
hogy mindenben példát kell mutatni.”*

I. (Nagy) Lajos Király

FIZETÉSI RENDSZER JELENTÉS

2015

Kiadja: Magyar Nemzeti Bank

Felelős kiadó: Hergár Eszter

1054 Budapest, Szabadság tér 9.

www.mnb.hu

A Magyar Nemzeti Bankról szóló 2013. évi CXXXIX. törvény a Magyar Nemzeti Bank elsődleges céljaként az árstabilitás elérését és fenntartását jelöli meg. A Magyar Nemzeti Banknak (MNB) az MNB-törvényben rögzített alapvető feladata, hogy a pénzforgalom zavartalan lebonyolítását és az azt támogató fizetési és elszámolási rendszerek megbízható és hatékony működését elősegítse. A pénzforgalom, valamint a fizetési és elszámolási rendszerek megbízható és hatékony működése elengedhetetlen ahhoz, hogy a reálgazdasági és pénzügyi tranzakciók megvalósuljanak.

A jelentés célja, hogy átfogó képet nyújtson a belföldi pénzforgalomban és a hazai felvigyázott fizetési és elszámolási rendszerek működésében megfigyelhető tendenciákról, a főbb kockázatokról, valamint arról, hogy az MNB milyen eszközöket mozgósított annak érdekében, hogy a fent jelzett alapvető feladatát megvalósítsa. E kiadvánnyal az MNB hozzájárul a pénzforgalommal, a fizetési és elszámolási rendszerekkel kapcsolatos jegybanki tevékenység transzparenciájának növeléséhez, továbbá fejleszti a pénzügyi kultúrát, ezáltal pedig a jelentést olvasók pénzforgalmi döntéseinek tudatosságát.

Az elemzés az MNB Pénzügyi infrastruktúrák igazgatóságán készült Bartha Lajos igazgató irányítása alatt. A publikációt dr. Gerhardt Ferenc alelnök hagyta jóvá. A jelentés készítésében részt vettek: Balla Gergely Patrik, Béres Dániel, Bodnár László, Divéki Éva, Fenyvesi Miklós, Harkácsi Gábor József, Ilyés Tamás, Kajdi László, Király Eszter, Luspay Miklós (főosztályvezető), Pappné Kovács Beáta, Pintér Cecília, Takács Kristóf (projektvezető), Varga Lóránt (főosztályvezető).

A Pénzügyi Stabilitási Tanács a 2015. március 10-i és 2015. május 26-i, a Monetáris Tanács pedig a 2015. május 5-i ülésén tárgyalta az anyag kiemelt üzeneteit, valamint a jelentést, és értékes tanácsokat adott annak elkészítéséhez.

Az MNB szakértői elsősorban a 2014. év releváns információit dolgozták fel, ugyanakkor előre tekintő jelleggel a 2015. évi aktuális folyamatok elemzése is megtalálható a jelentésben.

Tartalom

Kiemelt üzenetek	7
1. Bevezetés	11
2. A hazai fizetési rendszer működése	12
2.1. A fizetési módok és eszközök fejlődése	13
2.2. A fizetési és elszámolási rendszerek működése	22
2.3. A pénzforgalmi ellenőrzések tapasztalatai	33
2.4. A magyar pénzforgalmat és pénzügyi infrastruktúrát érintő hazai és nemzetközi szabályozási fejlemények	35
2.5. A KELER Központi Értéktár átalakulása a CSDR hatására	38
3. A pénzügyi infrastruktúra folyamatban lévő és közeljövőben tervezett fejlesztései	40
3.1. Az átutalások napközbeni elszámolási ciklusainak sűrítése és az üzemidő meghosszabbítása	40
3.2. Az átutalások éjszakai elszámolásának megszüntetése	42
3.3. A bankkártya-elszámolás fejlesztésének lehetőségei	43
3.4. Kereskedői kártyahasználat-ösztönzés	44
3.5. A számlák elektronikus fizetéséhez kapcsolódó fejlesztések	46
3.6. A forint CLS-rendszerhez való csatlakozásának fejleményei	48
3.7. Renminbi elszámolási központ létrehozásának lehetősége Magyarországon	50
4. Megújuló felvigyázói keretrendszer és új felvigyázói feladatok	51
4.1. Új nemzetközi felvigyázói alapelvek és az ezek alapján megújuló hazai felvigyázói keretrendszer	51
4.2. Az internetes fizetések biztonságára vonatkozó ajánlások átültetése és a megfelelés felmérése a fizetésimodell-felvigyázás keretében	53
4.3. A LEI-kódokhoz kapcsolódó felvigyázói feladatok	55
4.4. Kooperatív felvigyázás a CLS és a T2S kapcsán	56
4.5. A helyreállítással és szanálással összefüggő felvigyázói feladatok, ezek hatása a fizetési rendszerekre	57
4.6. A pénzforgalmi szolgáltatásokat érintő üzemzavarok szorosabb nyomon követése és az elemzések első eredményei	58
Fogalomtár	60

Kiemelt üzenetek

Az elektronikus fizetési eszközök használata 2014-ben is a korábbi tendenciáknak megfelelően emelkedett, az érintőkártyás infrastruktúra jelentős fejlődése pedig támogatja a kártyahasználat bővülését.

Az elmúlt évben tovább folytatódott az elektronikus fizetési eszközök használatának térnyerése és a készpénzfelvételi tranzakciók számának csökkenése. Az elektronikus pénzforgalmi infrastruktúra terén nem figyelhető meg jelentős változás. Az ügyfelek fizetési számlával és kártyával való ellátottsága a számlák számának csökkenése ellenére sem változott. A kártyás elfogadóhálózat mérete a korábbiaknál lassabb ütemben bővült. Az érintőkártyás technológia gyors terjedése a kártyás fizetés egyszerűsítésével növelheti a kártyahasználat elterjedtségét, így támogatja a pénzforgalom hatékonyságának növelését. Nemzetközi összehasonlításban elsősorban a lakossági fizetési helyzetekben van tere nagymértékű hatékonyságnövelésnek. A kártyás fizetés továbbra is rendkívül biztonságos nemzetközi összehasonlításban, azonban a piaci szereplőknek – a nemzetközi tendenciák figyelembevételével – erőfeszítéseket kell tenniük a jelenlegi biztonsági szint megőrzése érdekében.

A pénzforgalmi árazás stabilizálódott 2014-ben, az értékarányos díjtételek szerepe azonban továbbra is jóval nagyobb az indokoltnál.

A pénzforgalmi szolgáltatások árazása a korábbi szabályozási változások hatásait követően 2014-ben stabilizálódott, az MNB fogyasztóvédelmi eljárásainak köszönhetően pedig egyes szolgáltatások esetében enyhe díjcsökkenés figyelhető meg. Az ingyenes készpénzfelvételi lehetőséget igénybe vevő ügyfelek számára a készpénzfelvételi költségek a tranzakciós illeték bevezetése előtti szint alá csökkentek, az átlagjövedelem mértékéig pedig ingyenesen juthatnak készpénzhez. A pénzforgalmi bevételeken belül jelentős a tranzakció értékével arányos bevételek súlya, ami a tranzakciós illeték áthárítása mellett keresztárazásra utalhat. Az átutalások BKR díjaiban bekövetkezett díjcsökkentés csak korlátozottan érvényesült az ügyfelek által fizetett díjakban, mivel az átutalásoknál a bankok a tranzakciós illeték által magyarázhatónál nagyobb mértékben alkalmaznak az ügyfelek szempontjából kedvezőtlen, értékarányos árazást.

A pénzforgalmi szolgáltatásokat érintő szabályozási változások már rövid távon is elősegíthetik a hatékony, elektronikus fizetési megoldások intenzívebb használatát és átláthatóbb igénybevételi feltételek létrejöttét.

A tranzakciós illeték 2015-től hatályba lépett módosítása a kártyás fizetésre vonatkozó egyösszegű illetékfizetéssel érdekeltté teheti a kártyakibocsátókat is a kártyahasználat ösztönzésében, ezzel támogatja az intenzívebb kártyahasználatot. A fizetési számla irányelv átültetés során egy olyan alapszámla-konstrukció bevezetése várható Magyarországon is, amellyel a fizetési számlával jelenleg nem rendelkezőknek, és az inaktív ügyfeleknek egyaránt lehetőségük nyílik az elektronikus pénzforgalmi szolgáltatások alacsony költségek melletti igénybevételére. Az irányelvnek köszönhetően továbbá jóval átláthatóbbá válhat a jövőben a pénzforgalmi szolgáltatások árazása. Az euró átutalások egységes európai szabványok szerinti lebonyolítása érdekében 2016. október végéig a pénzforgalmi szolgáltatóknak és ügyfeleiknek egyaránt át kell állniuk az új szabványok alkalmazására.

A felvigyázott rendszerek a korábbi évekhez hasonlóan magas megbízhatósággal üzemeltek, azonban 2013-hoz képest kismértékben növekedett kockázati kitettségük.

A felvigyázott rendszerek hatékonyan és biztonságosan bonyolították le a fizetési műveleteket és az értékpapírügyleteket, melyek forgalma kismértékben emelkedet 2014-ben. A szolgáltatás ellátásának kockázata a fizetési rendszerekben kismértékben növekedett az egyedi incidens idők meghosszabbodása miatt, a KELER csoport esetében a kockázati szint kismértékben javult. A fizetési rendszerekben a tranzakciók elszámolásának és kiegyenlítésének átfutási ideje 2014-ben is kedvezően alakult. A VIBER-ben 2014-ben a bankközi és ügyfél tranzakciók átlagosan másfél perc alatt futottak át, a BKR napközbeni elszámolásában pedig egy ciklus átlagos teljesítési ideje 10 perc körül alakult.

A fizetési forgalom számára rendelkezésre álló likviditás szűkült az előző évhez képest, mely következtében a likviditáskezelésben alkalmazkodásra volt szükség.

A fizetési rendszerekben a likviditás 2014-ben megfelelő mértékű volt mind rendszer, mind pedig egyedi banki szinten, azonban az elszámolási és kiegyenlítési kockázat kismértékben növekedett. A Növekedési Hitel Program (NHP) hatására tovább folytatódott a bankok által az MNB javára zárolt értékpapír-állományon belül a pénzforgalom számára rendelkezésre álló likviditás csökkenése, ami azonban a bankok alkalmazkodásának köszönhetően nem növelte meg az elszámolási és kiegyenlítési kockázatot. A jegybanki eszköztár 2014. augusztusi átalakítása némileg növelte ezeket a kockázatokat, mert az MNB kéthetes irányadó instrumentuma kikerült az elfogadható jegybanki fedezetek köréből, tovább csökkentve a rendelkezésre álló likviditást. A kieső likviditás helyettesítésére egyrészt a résztvevők jelentős mennyiségű állampapír-vásárlásba kezdtek, másrészt aktívabb likviditásmenedzselést végeztek.

2014-ben az ellenőrzött hitelintézeteknél alapvetően jogszabálykövető módon zajlott a pénzforgalom lebonyolítása, esetenként azonban az ügyfelek széles körét érintő problémák is előfordultak.

A 2014-ben elvégzett pénzforgalmi ellenőrzések terjedelme jelentősen bővült a pénzforgalmi szolgáltatás nyújtásáról szóló törvény előírásaival, mindemellett a vizsgálatok száma tovább emelkedett. Kiemelt szabályszegésnek minősültek az ellenőrzések során a tájékoztatási kötelezettségek elmulasztásából adódó hibák, valamint a fogyasztók széles körét érintő problémák, például a költségmentesen biztosítandó számlakivonatért az ügyfelek terhére történő díjak felszámítása. Az ellenőrzések általános tapasztalata, hogy minden vizsgált hitelintézet követett el jogszabálysértést. Nyolc hitelintézetnél a szabályszegések kiemelt jellege miatt összesen 62,5 millió Ft összegű bírság kiszabására is sor került.

A KELER KSZF 2014. július 4-én megkapta az EMIR szerinti működési engedélyt, így megfelel az európai uniós követelményeknek. 2016-ban a KELER újraengedélyezése is szükségessé válik az új uniós előírások miatt.

A KELER KSZF előírásoknak való folyamatos megfelelését egy nemzetközi engedélyező kollégium évente vizsgálja felül. A KELER-csoport másik tagjának, a KELER-nek a 2014-ben hatályba lépett, központi értéktárak működésére vonatkozó európai uniós rendeletnek kell megfelelnie, így előreláthatólag 2016-ban kerül sor a KELER CSDR szerinti újraengedélyezésére. A CSDR szigorúbb szabályokat ír elő az értékpapír-állomány folyamatos figyelemmel kísérésére és a nemteljesítésekre vonatkozóan.

Az átutalásokat érintő, közeljövőben megvalósuló fejlesztések tovább gyorsítják a hazai pénzforgalmat és bővítik az elektronikus fizetési lehetőségeket.

2015 szeptemberétől tovább gyorsul a hazai pénzforgalom az átutalások elszámolási ciklusainak a duplájára sűrítésével. Ennek következtében banki nyitvatartási időn belül az átutalások akár már közel egy óra alatt is eljuthatnak a címzetthez. A BKR üzemidejének meghosszabbítása emellett lehetővé teszi, hogy szélesebb időintervallumban teljesüljenek rövid idő alatt a belföldi átutalások. A korábbra kerülő első elszámolási ciklus elsősorban a lakosságnak kedvez, a későbbi utolsó ciklus pedig a vállalatok számára lehet előnyös. 2016-tól a papír alapú átutalások és a Magyar Államkincstár tranzakciói is a napközbeni rendszerben kerülnek feldolgozásra, utóbbiak esetén azonban kezelni szükséges a csúcspanakon jelentkező magas tranzakciószámhoz kapcsolódó problémákat.

A kis értékű pénzforgalomban megvalósuló fejlesztések a kiskereskedelemben és a rendszeres számlafizetések terén is széles körben elérhetővé tehetik az elektronikus fizetést.

A bankközi jutalékok csökkentésének következtében mérséklődtek a kereskedői kártyaelfogadói költségek, a legnagyobb forgalmú kereskedők ennek hatására jelentős összegeket takarítottak meg, a készpénzes és a kártyás fizetések költségei közötti különbség pedig minimálisra csökkent számukra. A jövőben így a legnagyobb forgalmat lebonyolító kereskedőknek is aktívan hozzá kell járulniuk a hazai pénzforgalom hatékonyságának növeléséhez és intenzíven részt kell venniük a kártyahasználat ösztönzésében. A számlafizetési szolgáltatások terén megfigyelhető fejlesztések szélesítik az elektronikus számlafizetési lehetőségeket, ezek által pedig bővíthet az egyszerű és gyors elektronikus fizetési megoldásokat felhasználó ügyfelek köre.

**2014 októberében megkezdődött a CLS-rendszer bevezetése, így 2015 végén már lehetővé válik a forint és más CLS devizák közötti devizakiegyenlítési kockázat ki-
különböztetése.**

2014 őszén lezárult a CLS csatlakozási projekt átvilágítási szakasza, így az MNB és a CLS is döntést hoztak a rendszer bevezetéséről. Ennek során jogszabály-pontosításra, az informatikai rendszerek összehangolására, valamint a jegybanki számlavezetési politika és üzleti feltételek módosítására kerül sor. A rendszer külföldi résztvevőinek olyan forintszámlavezetőt kell találniuk, amelyen keresztül lebonyolíthatják a kiegyenlítési forgalmukat. Emellett a hazai hitelintézeteknek is ki kell építeniük a rendszerhez való hozzáférésüket. Az MNB kiemelt célja, hogy a hazai bankok saját devizaforgalmukat a CLS-szolgáltatás igénybevételével egyenlítsék ki. A reggeli kiegyenlítés lebonyolításához megfelelő likviditás áll rendelkezésre a VIBER-ben, ennek újraosztása kapcsán azonban felértékelődhet a hazai bankközi piac szerepe a rendszer elindítását követően.

A kockázat alapú felvigyázási keretrendszer 2014-ben megújult a pénzügyi infrastruktúrára vonatkozó új nemzetközi alapelvek hazai felvigyázói gyakorlatba való átültetésével.

A BIS és az IOSCO a válság tapasztalatai alapján a nemzetközi felvigyázói elvárásokat átalakította és egységesítette, és 2012-ben kiadta a 24 alapelvet tartalmazó kiadványát (PFMI). A PFMI nemzeti gyakorlatba ültetése egyedi tagországi hatáskör, így a hazai pénzügyi infrastruktúrák sajátosságait is figyelembe véve került átdolgozásra a kockázat alapú felvigyázási keretrendszer, mellyel az MNB nemzetközi szinten is előremutató és példaértékű gyakorlatot követ. A keretrendszer átdolgozása során a jelenleg alkalmazott kockázati megközelítés volt a kiinduló alap, melybe az új alapelvek teljes mértékben beépítésre kerültek. A kétévente elkészített átfogó felvigyázói értékelés, amelynek célja a felvigyázott rendszerek nemzetközi alapelveknek és ajánlásoknak való megfelelésének felmérése, 2015-ben már a megújított keretrendszer alapján valósul meg.

Az internetes fizetések biztonságára vonatkozó ajánlások legfőbb célja az internetes fizetésekkel kapcsolatos csalások, visszaélések megelőzése, így a fizetési módok iránti bizalom fenntartása.

Az internetes fizetésekkel kapcsolatos visszaélések hatékony megelőzése érdekében szükséges az internetes fizetési szolgáltatásokhoz kapcsolódó biztonsági követelmények nemzetközi szintű kialakítása, szabályozása és a fizetésimodell-felvigyázásba való beépítése. Az Európai Központi Bank és az Európai Bankhatóság által kidolgozott új követelményeknek való megfelelést az MNB ellenőrzi. Első lépésként egy önellenőrzési kérdőíves felmérés segítségével megkezdődött a hazai pénzforgalmi szolgáltatók megfelelésének elemzése, melyet várhatóan szabályozói lépések is követnek majd.

1. Bevezetés

A Magyar Nemzeti Bank jegybanktvörvényben rögzített alapvető feladata, hogy a pénzforgalom zavartalan lebonyolítását és az azt támogató fizetési és elszámolási rendszerek megbízható és hatékony működését elősegítse. Amennyiben a gazdasági szereplők a költséghatékony, gyors és biztonságos elektronikus fizetési módokat a jelenleginél is nagyobb mértékben használnák, a fizetési tranzakciók terén jelentős erőforrások lennének megtakaríthatóak társadalmi szinten. Ehhez azonban arra van szükség, hogy a fizetési helyzetek többségében a készpénz mellett lehetőség legyen az elektronikus fizetési eszközök egyszerű és biztonságos használatára alacsony és átlátható költségek mellett. Emellett elengedhetetlen, hogy a hazai fizetési és elszámolási rendszerek magas szintű szolgáltatással és a jogszabályoknak megfelelően támogassák a gazdasági szereplők által kezdeményezett reálgazdasági és pénzügyi tranzakciók lebonyolítását. A fizetési és elszámolási rendszerek felvigyázása emiatt alapvető jegybanki feladat. A rendszerek megbízhatóságának, hatékonyságának, likviditásmenedzselésének, a rendszerek közötti kapcsolódó szolgáltatásoknak nyomon követése és elemzése egy kockázat alapú felvigyázói keretrendszer alapján történik.

Az MNB alapvetően katalizátorként vesz részt a hatékonyság növelésében: elemzéseket végez, valamint aktív koordináció és párbeszéd segítségével igyekszik megteremteni azokat a feltételeket, amelyek elősegítik, hogy az érintettek a társadalmi érdekek figyelembevételével döntsenek. Az elektronikus fizetési eszközök jelenleginél szélesebb körű használatának számos pozitív hatása lehet a hazai gazdaságra. Növelhető vele a pénzforgalom hatékonysága, csökkenthetők a tranzakciók lebonyolításához felhasznált erőforrások, segítheti a rejtett gazdaság visszaszorítását, ezeknek köszönhetően pedig támogatja a gazdasági növekedést is. Ugyanakkor az MNB a katalizatori funkcióján túl szabályozza a pénzforgalom lebonyolítását, így MNB-elnöki rendeletben előírt követelményeken keresztül tudja alakítani a pénzforgalmi szolgáltatások

piacát. A rendeletben és a pénzforgalmi szolgáltatások nyújtásáról szóló törvényben szereplő előírások betartását az MNB ellenőrzi.

A jelentés első része bemutatja a hazai fizetési módok és eszközök fejlődési tendenciáit és a pénzforgalom hatékonyságának alakulását, a hazai fizetési és elszámolási rendszerek működéssel és azok felvigyázásával kapcsolatos fejleményeket. Emellett foglalkozik a pénzforgalom ellenőrzési tapasztalataival, a hazai és nemzetközi szabályozói tevékenység aktuális kérdéseivel, valamint az értékpapír-elszámolási és kiegyenlítési rendszer működési átalakulásával. A jelentés ezt követően a hazai pénzforgalom folyamatban lévő és közeljövőben tervezett fejlesztéseit, valamint a megújuló és kibővülő felvigyázási feladatokat mutatja be részletesen.

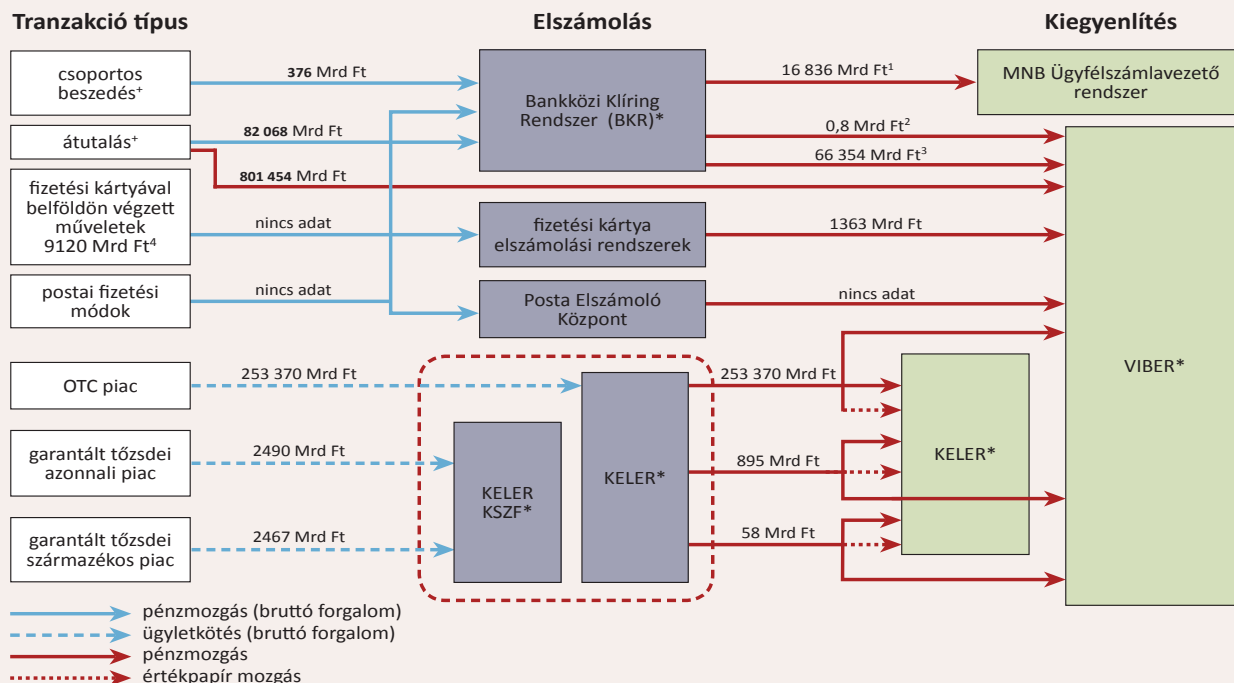
- A pénzforgalmi szolgáltatások folyamatos fejlesztése elősegíti a fizetési műveletek lebonyolításához kapcsolódó társadalmi költségek csökkentését, és a tranzakciók gyors és biztonságos lebonyolítását. Az átutalások terén tervezett fejlesztéseknek köszönhetően már rövid távon tovább gyorsul a hazai pénzforgalom, az elektronikus úton történő számlafizetések terén folyamatban lévő fejlesztések pedig széles társadalmi rétegek számára tehetik elérhetővé ezeket a szolgáltatásokat. A fizetési kártya-elfogadás költségeinek csökkentését követően a kereskedőknek is aktívan részt kell venniük a kártyahasználat ösztönzésében.
- A fizetési, valamint értékpapír-elszámolási és kiegyenlítési rendszerek felvigyázása támogatja a felvigyázott rendszerek biztonságos és hatékony működését, ezzel pedig a pénzügyi stabilitás megőrzését. A hazai felvigyázói keretrendszer megújításával szigorúbb és szélesebb területet lefedő követelményeknek kell majd megfelelniük a rendszereknek. A kibővülő felvigyázói tevékenységnek köszönhetően pedig már a tranzakciólebonyolítás teljes folyamata figyelemmel kísérhető lesz.

2. A hazai fizetési rendszer működése

A pénzforgalom, valamint a fizetési és elszámolási rendszerek megbízható és hatékony működése elengedhetetlen ahhoz, hogy a reálgazdasági és pénzügyi tranzakciók megvalósuljanak. A számlapénzben történő fizetések és az értékpapír-tranzakciók lebonyolításához olyan központi rendszerekre van szükség, amelyek biztosítják a tranzakciók elszámolását és kiegyenlítését. A VIBER az MNB által üzemeltetett valós idejű bruttó elszámolási rendszer, amely elsősorban a nagy összegű és időkritikus pénzügyi tranzakciók, illetve 2012 óta a BKR napközbeni elszámolásának kiegyenlítésére szolgál. A rendszerben főként az időkritikus pénz- és tőkepiaci tranzakciók teljesítéséhez kapcsolódó tételek, illetve egyéb sürgős ügyfélmegbízások kerülnek kiegyenlítésre. A BKR a GIRO Zrt. (GIRO) által működtetett hazai kis összegű, bruttó fizetési rendszer, melynek két elszámolási módja a napközbeni elszámolás és az éjszakai elszá-

molás. A GIRO a fizetési megbízások elszámolását végzi, míg a kiegyenlítés az MNB, mint teljesítő fél feladata. A bankkártyás tranzakciók elszámolása a kártyatársaságok (Visa, MasterCard) nemzetközi rendszereiben, míg a postai fizetési módoké jellemzően a Posta Elszámoló Központban (PEK) történik. A KELER-csoport tagjai, a központi értéktár (KELER Zrt.) és a központi szerződő fél (KELER KSZF Zrt.) értékpapír elszámolási és kiegyenlítési szolgáltatást végeznek, valamint nyilvántartják a hazai kibocsátású értékpapírokat (1. ábra). A hazai értékpapír-elszámolási és -kiegyenlítési rendszer az európai uniós szabályozásnak, valamint a nemzetközi ajánlásoknak megfelelően az utóbbi években átalakult és szervezetenként is elvált egymástól a központi értéktári, illetve központi szerződő fél funkció. Az MNB felvigyázo tevékenysége a VIBER, a BKR, a KELER és a KELER KSZF működésére terjed ki.

1. ábra
A hazai pénzügyi infrastruktúra áttekintő ábrája

¹ A BKR éjszakai elszámolás során normál rend szerint elszámolt megbízások értéke, melyben a csoportos beszedésen, átutaláson kívül egyéb tranzakciók is elszámolódnak

² A BKR éjszakai elszámolás során maradt megbízások értéke, melyek második körben kerültek kiegyenlítésre

³ A BKR napközbeni elszámolás során elszámolt megbízások értéke, melyben az ügyfelek által nem papír alapon a számlavezetőikhez benyújtott tranzakciók számolódnak el

⁴ A teljes forgalomnak csak a bankközi része kerül elszámolásra a kártyatársasági rendszerekben

*= az on-us tételeket nem tartalmazza

*= felvigyázott rendszerek

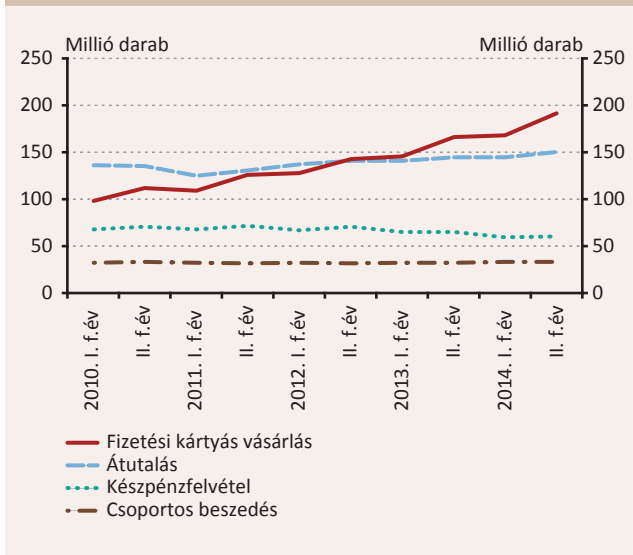
2.1. A fizetési módok és eszközök fejlődése

2.1.1. A FŐBB FIZETÉSI MÓDOK FORGALMÁNAK ALAKULÁSA

A hazai elektronikus fizetési módok fejlődése 2014-ben is a korábbi évekhez hasonlóan alakult, így folytatódott az elektronikus tranzakciók forgalmának emelkedése. Tovább bővült a fizetési kártyás vásárlások volumene, 2014-ben 359 millió kártyás vásárlás történt a hazai kibocsátású kártyákkal, ez 16 százalékkal több, mint az előző évben. Az átutalások száma az elmúlt évek folyamatait követve kismértékben nőtt, így 2014-ben számuk már megközelítette a 300 milliót. A csoportos beszedések használata szintén kismértékben emelkedett, 2014-ben 2,4 százalékkal több ilyen tranzakciót bonyolítottak le, mint a megelőző évben. A készpénzfelvételek száma az elmúlt évben 8 százalékkal csökkent (2. ábra).¹

A pénzforgalmi infrastruktúra lefedettségében nem figyelhető meg számottevő változás, sem az ügyfelek, sem pedig a kedvezményezettek oldalán nem változott lényegesen az elektronikus fizetési infrastruktúrához való hozzáférés. A természetes személyek fizetési számláinak száma mintegy 300 ezerrel csökkent 2014-ben, ugyanakkor a 9,4 millió számlához viszonyítva ez a visszaesés nem tekinthető jelentősnek. A kibocsátott fizetési kártyákon belül a betéti kártyák száma csekély mértékben csökkent az év során, miközben a hitelkártyák száma kismértékben emelkedett, így a megközelítőleg 9 milliós darabszám nem változott számottevően. A fizeteskártya-elfogadó hálózat terén szintén nem látható jelentős eltérés a korábbi évek folyamataitól. A kártyaelfogadó kereskedők száma kevesebb mint egy százalékkal, a kártyaelfogadó berendezések száma pedig 3 százalékkal lett magasabb az elmúlt évben. Ez ugyan lassulást jelent az előző évek fejlődési üteméhez képest, az érintőkártyás terminálok nagy arányú kihelyezésével azonban folytatódott az infrastruktúra modernizálása. Az internetes kártyaelfogadás terén ezzel szemben folytatódott a gyors bővülés, az internetes elfogadóhelyek száma 2014-ben 47 százalékkal emelkedett, számuk így megközelíti

2. ábra
A fizetési számlához kapcsolódó főbb fizetési műveletek forgalma

a 6700 darabot. A készpénzfelvételi infrastruktúrában nem volt megfigyelhető számottevő változás, az ATM-ek száma 1 százalékkal emelkedett, míg a bankfiókokban és a postahelyeken elhelyezett készpénzfelvételi terminálok száma másfél százalékkal csökkent. A háztartások fizetési szokásainak 2014-es felmérése² alapján megállapítható, hogy a bankszámlával és bankkártyával való ellátottság szintje a lakosság körében magas. A felnőtt lakosság 76 százaléka rendelkezik bankszámlával és 72 százaléka bankkártyával, a háztartások szintjén vizsgálva pedig még magasabb az arány. Ezek az értékek nem különböznek jelentősen a korábbi felmérések eredményeitől, ez pedig arra utal, hogy a fizetési számlák számának elmúlt időszakban megfigyelhető csökkenését elsősorban a háztartások pénzforgalmi szolgáltatásokhoz való hozzáféréseinek racionalizálása okozta, amely során a pénzforgalmi költségeik csökkentése érdekében a nem használt másodlagos számlákat megszüntették. A bankszámlával vagy bankkártyával nem rendelkezők ennek okaként azt emelik ki leggyakrabban, hogy nincs szükségük ezekre. A többi felsorolt indok közül – jóval alacsonyabban – a készpénzfelvételi infrastruktúrában nem volt megfigyelhető számottevő változás, az ATM-ek száma 1 százalékkal emelkedett, míg a bankfiókokban és a postahelyeken elhelyezett készpénzfelvételi terminálok száma másfél százalékkal csökkent.

¹ A részletes pénzforgalmi statisztikákat az MNB honlapján elérhető Pénzforgalmi táblakészlet tartalmazza: <http://www.mnb.hu/Statiztika/statiztikai-adatok-informaciok/adatok-idosorok/xiii-penzforgalmi-adatok/penzforgalmi-adatok/penzforgalmi-tablakeszlet>

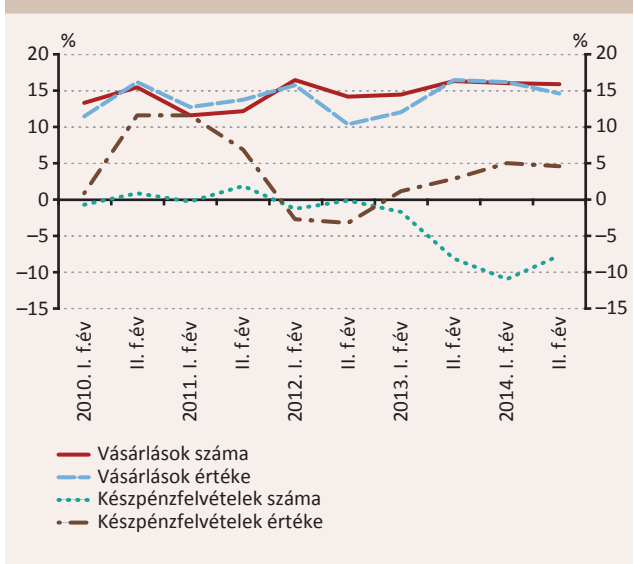
² Ilyés Tamás – Varga Lóránt: A magyar háztartások pénzforgalmi szokásait befolyásoló demográfiai és szociológiai tényezők vizsgálata. Hitelintézetek szemlé, 2015. június.

nyabb arányban – a számla és kártya költséges fenntartását említik. Fontos, hogy a biztonsággal kapcsolatos aggályok alacsony arányban jelennek meg az okok között. A készpénzben kapott jövedelem és aközött, hogy valaki szükségét érzi-e a bankkártyának, nincs szignifikáns kapcsolat. Ugyancsak nincs jelentős kapcsolat a bankszámlára kapott jövedelem értéke és a kártya iránti igény között sem. Azok, akik rendelkeznek ugyan bankszámlával, de nem birtokolnak bankkártyát, közel két-háromszoros mértékben kapnak készpénzben jövedelmet, mint a bankkártyával rendelkezők.

A pénzforgalomban a fizetési kártyás tranzakciók terén folytatódott a korábbi évek trendje, a kártyás vásárlások számának emelkedése mellett a készpénzfelvételek száma kismértékben visszaesett. A hazai kibocsátású fizetési kártyákkal lebonyolított vásárlási tranzakciók száma elsősorban 2014 második felében emelkedett jelentősen (3. ábra). Az év során több mint 335 millió darab belföldi vásárlási tranzakció történt, amely a 2013-as évhez viszonyítva közel 20 százalékos emelkedést jelent. A belföldi vásárlások összértéke hasonló mértékű, 18 százalékos növekedést mutatott, így 2014-ben meghaladta a 2300 milliárd forintot. A vásárlásokon belül a tranzakciók típusát vizsgálva az internetes vásárlások forgalma számottevően bővült. A hazai kibocsátású kártyákkal belföldön lebonyolított, távollévők közötti vásárlási tranzakciók száma 42 százalékkal nőtt az előző évhez képest, így ez jelentősen meghaladja a fizikai kereskedői elfogadóhelyeken lebonyolított vásárlások szintén gyors ütemű emelkedését. A kártyás vásárlások átlagértéke 7400 forint volt 2014-ben, ez nem jelent lényeges változást az előző évhez képest. Az interneten lebonyolított vásárlások átlagértéke továbbra is jóval magasabb a hagyományos, fizikai tranzakcióknál, az elmúlt évben meghaladta a 10 500 forintot. Az előző évhez képest 2014-ben nagyobb mértékben, több mint 9 százalékkal 106 millió darabra csökkent a fizetési kártyás készpénzfelvételek száma. A felvett készpénz összértéke ennek ellenére közel 5 százalékkal, 6287 milliárd forintra emelkedett, így ezeknek a tranzakcióknak az átlagértéke megközelítette a 62 ezer forintot. A kártyás készpénzfelvételek többségét kitevő, ATM-es tranzakciók átlagértéke 56 ezer forint alatt volt. A kártyás készpénzfelvételek átlagértékeinek elmúlt évben megfigyelhető emelkedésében szerepet játszhatott a havi kétszeri ingyenes készpénzfelvételi lehetőség bevezetése is. Ennek hatására ugyanis a lakossági ügyfeleknek érdemes lehet kevesebb tranzakcióval egyszerre több készpénzt felvenni a fizetési kártyáikkal, így csökkenteni a tranzakciós költségeiket. A kártyás vásárlási forgalom

folyamatos bővülésének következtében a tranzakciók száma már több mint háromszorosa a készpénzfelvételek számának, értékben azonban még mindig közel két és félszerese a készpénzfelvételi forgalom a kártyás vásárlási forgalomnak. A különböző demográfiai csoportok között ugyan megfigyelhetők különbségek a pénzforgalmi infrastrukturális lefedettségben, az infrastruktúra használatának intenzitását azonban elsősorban nem ezek a tényezők befolyásolják azok esetén, akiknek egyébként van számlájuk. A háztartások által lebonyolított fizetési műveletek között – különösen az alacsonyabb értékű tranzakcióknál – jelentős hányadot tesznek ki a készpénzes vásárlások. Az elektronikus fizetési módok esetében pedig megállapítható, hogy továbbra is ritkábban, jellemzően a nagyobb összegek kifizetése esetén alkalmazzák a háztartások ezeket.

3. ábra
A fizetési kártyával lebonyolított tranzakciók éves növekedési üteme

Az érintőkártyás technológia az egyszerű és gyors fizetési folyamatnak köszönhetően támogathatja a pénzforgalom hatékonyságának növelését. Az érintőkártyás infrastruktúra elmúlt években megfigyelhető gyors ütemű fejlődése 2014-ben is folytatódott, így az érintőkártyák használati lehetőségeiben számottevő előrelépés mutatkozott tavaly is. Év végén már 3,7 millió darab fizetési kártya rendelkezett érintéses fizetést lehetővé tevő funkcióval, tehát az érintőkártyák száma egy év alatt megduplázódott, arányuk így 41 százalékra emelkedett. Az elfogadói hálózatban az érintőkártyás fizetést lehetővé tevő terminálok száma 38 százalékkal emelkedett, így már a POS-terminálok 48 százaléka képes ezeknek a tranzakcióknak a kezelésére. A kártyás vásárlásoknál az egyik legdinamikusabban fejlődő te-

rület az érintőkártyás vásárlásoké, az ilyen tranzakciók száma (47,4 millió darab) és összértéke (175 milliárd forint) is több mint háromszorosára nőtt 2013-hoz viszonyítva. A teljes kártyás vásárlási forgalmon belüli 13 százalékos arányuk azonban még így is elmarad az infrastruktúra fejlettségétől. Megfigyelhető, hogy elsősorban a kisebb értékű tranzakciókat fizetik érintéses módon a vásárlók, így ezeknek a tranzakcióknak az átlagértéke 3700 forint, ami közel fele a hagyományos módon lebonyolított tranzakciónak. Az érintőkártyás technológia a gyors tranzakciólebonyolítás mellett lehetővé teszi az önkiszolgáló fizetési folyamat megvalósítását is, ezáltal tovább egyszerűsítheti a kártyás fizetést és növelheti a vásárlók biztonságérzetét is, hiszen így a fizetéshez nem szükséges átadni másnak a kártyát. A fenti előnyök kedvezőek ahhoz, hogy a jövőben a nagyobb értékű tranzakciók esetén is elterjedjen ez a fizetési megoldás.

A hazai fizetésikártya-rendszer nemzetközi összehasonlításban is alacsony szintű visszaélési mutatóinak fenntartásához a jövőben további erőfeszítéseket kell tenniük a piaci szereplőknek. 2014 első félévében a hazai kibocsátású kártyákkal elkövetett mintegy 7600 visszaéléssel okozott kár értéke meghaladta a 267 millió forintot, amely a kártyás fizetési vásárlások és készpénzfelvételek forgalmának 0,006 százalékát tette ki. A visszaéléseket a tranzakciók iránya szerint vizsgálva, azok elsősorban a határon átnyúló forgalomban jelentkeztek. Az elfogadói oldalon jóval kevesebb, mindössze 893 darab visszaélés történt 29 millió forint értékben. A hazai kártyás fizetések nemzetközi összehasonlításban továbbra is biztonságosak. Az Európai Központi Bank legfrissebb, 2013-as adatokat tartalmazó felmérése szerint az uniós tagállamok közül Magyarországon az egyik legalacsonyabb a kártyás visszaélések forgalomhoz viszonyított aránya. Fontos ugyanakkor hangsúlyozni, hogy a biztonság fenntartásáért a kártyás fizetési rendszer minden résztvevőjének a jövőben további erőfeszítéseket kell tennie. Mivel a kártyás visszaélések terén erőteljes nemzetközi folyamatok figyelhetőek meg, más országokban megvalósított biztonsági fejlesztések hatással lehetnek a hazai biztonsági szintre is, a kártyás visszaélések Magyarország felé történő eltolódásának következtében. Így tehát a visszaélések száma és forgalomhoz viszonyított aránya is nőhet akkor, ha a hazai fizetési kártyás biztonsági megoldások szintje elmarad a nemzetközitől, ekkor ugyanis a más országokból kiszorult elkövetői csoportok célpontjává válhat a hazai kártyainfrastruktúra. A fizetési kártyás visszaélések terén leginkább a kártya

fizikai jelenlétét nem igénylő, elsősorban internetes vásárlások érintettek. Ezen tranzakciók során elkövetett visszaélések csökkentésében előrelépést jelenthet az egyszer használatos kódok széles körű használata és akár a számos országban már alkalmazott földrajzi korlátozások bevezetése. Ennek keretében a kibocsátó alapesetben korlátozza a kártyák használatát a visszaélések szempontjából leginkább érintett országokban, ugyanakkor a kártyabirtokos kérésére a korlátozás bármikor feloldható. További megoldás lehet a kártyán lévő mágnescsík használatának korlátozása, amellyel a kevésbé fejlett, nem chipes infrastruktúrát alkalmazó – így nagyobb visszaélési kockázatú – országokban korlátozzák a fizetési kártyák használatát.

A forgalomban lévő készpénz mennyisége az elektronikus fizetési forgalom bővülése ellenére tovább emelkedett 2014-ben is. Az elmúlt év decemberében így közel 3800 milliárd forint volt a forgalomban lévő készpénz havi átlagállománya, ami 16 százalékkal magasabb az előző évi értékénél. A forgalomban lévő készpénz iránti kereslet alapvetően a tranzakciós és a megtakarítási célú készpénzkeresletből, valamint a rejtett gazdaság készpénzigényéből áll össze. A kiskereskedelmi forgalom bővülése az elmúlt években növelhette a tranzakciós célú készpénzkeresletet amellet is, hogy az elektronikus fizetési módok használatának aránya a kiskereskedelmi tranzakciókon és a rendszeres számlafizetéseken belül tovább emelkedett 2014-ben. Ennél azonban az alacsony kamatkörnyezet nagyobb mértékben járulhatott hozzá a készpénzállomány emelkedéséhez a megtakarítási célú készpénzkereslet növekedésén keresztül. A készpénzfelvételek szabályozási háttérének változásai szintén hatással lehetnek a készpénzkeresletre. Korábbi elemzések alapján megállapítható, hogy a kedvezményes vagy ingyenes készpénzfelvételi lehetőségek nagymértékben hatással vannak a készpénzfelvételi szokásokra. Az ingyenes készpénzfelvételi lehetőség 2014. februári bevezetése után a pénzforgalmi statisztikák alapján megfigyelhető a készpénzfelvételek átlagos értékének folyamatos emelkedése. Ez utalhat arra, hogy a lakossági ügyfelek igyekeznek kihasználni a havi kétszeri ingyenes készpénzfelvétel nyújtotta költségmegtakarítást és inkább kevesebb alkalommal nagyobb mennyiségű készpénzt vesznek fel. Fontos azonban kihangsúlyozni, hogy a lakossági készpénzfelvételek átlagos forgalma továbbra is alacsonyabb, mint a jogszabály által biztosított ingyenes készpénzfelvételi keret értéke, így a lakossági ügyfelek nagy többsége továbbra is ingyenesen jut készpénzhez.

2.1.2. A PÉNZFORGALOM HATÉKONYSÁGA NEMZETKÖZI ÖSSZEHAJONLÍTÁSBAN

A hazai pénzforgalom hatékonyságának nyomon követésére használt mutatók értéke tovább emelkedett 2014-ben. Az év során folytatódott az elektronikus fizetési módok használatának emelkedése, ennek hatására a pénzforgalom hatékonyságát mérő mutatók magyar pénzforgalmat jellemző adatai fokozatosan közelítik az európai uniós értékeket. A legnagyobb forgalmú elektronikus fizetési mód, az elsősorban a vállalatok és egyéb intézményi szereplők által használt átutalások éves összegének GDP-hez viszonyított aránya megközelíti az uniós átlagot. A magyarországi ügyfelek által indított átutalási tranzakciók éves összege több mint tizenhatszorosa a magyar GDP-nek.

Az elektronikus fizetési eszközök lakossági használata továbbra is elmarad az uniós átlagtól, és bár a fejlődés iránya jó, üteme nem éri el a kívánt szintet. Az elektronikusan fizetett vásárlások esetén is jelentős tér van a további fejlődésre, de elsősorban az elektronikus számlafizetések terén figyelhető meg számottevő lemaradás uniós összehasonlításban. A háztartások fogyasztásában az elektronikus – jellemzően kártyás – vásárlások aránya nem éri el a 15 százalékot, szemben a közel 28 százalékos európai átlaggal. Mivel Magyarországon az innovatív elektronikus fizetési módok használatának elterjedtsége egyelőre alacsony, az elektronikus vásárlásokat gyakorlatilag teljes mértékben lefedik a fizetési kártyás tranzakciók. Ez alapján megállapítható, hogy jelentős tere van még a fejlődésnek, amit az új fizetési megoldások, így például az érintőkártyás technológia terjedése vagy a mobilfizetési

szolgáltatások bevezetése is támogathat. A közüzemi és egyéb szolgáltatások számláinak elektronikus fizetése terén szintén jelentős az elmaradás nemzetközi viszonylatban. 2014-ben Magyarországon a számlafizetések éves darabszámának a negyedét fizették elektronikus fizetési módokkal az ügyfelek, szemben az EU-ban megfigyelhető 70 százalékos értékkel. A 25 százalékos elektronikus számlafizetési arány rendkívül alacsonynak tekinthető abból a szempontból is, hogy az esetek túlnyomó többségében már jelenleg is megvalósítható lenne az elektronikus fizetés csoportos beszedés használatával. Az elektronikus számlafizetések arányát a jövőben javíthatja a postai pénzforgalmi szolgáltatások fejlesztése, az elektronikus számlakezelési és -fizetési megoldások szélesebb körű elterjedése, valamint egyes innovatív számlafizetési megoldások piaci bevezetése (1. táblázat).

2.1.3. A PÉNZFORGALMI SZOLGÁLTATÁSOK ÁRAZÁSA

Az MNB 2014-ben létrehozott pénzforgalmi árazási monitoringrendszerével részletesen elemezhetőek a piaci és a szabályozási változások ügyfelek díjterhelésére és a szolgáltatók bevételi szerkezetére gyakorolt hatásai. A pénzforgalmi árazás befolyásolhatja a szolgáltatások közötti választást, így a hatékonyabb fizetési eszközök elterjedtségére is hatással lehet. A lakossági ügyfelek tényleges költségei a pénzforgalmi szolgáltatások igénybevétele során gyakran nehezen átláthatóak, a számos különböző tartalmú és összetételű szolgáltatáscsomag, a szerteágazó kedvezményrendszerek, valamint a szolgáltatások közötti keresztárazás miatt. Ez jelentősen megnehezíti, hogy a fogyasztók egyértelmű és összehasonlítható képet

1. táblázat

A magyarországi pénzforgalom fejlettségét jellemző mutatószámok alakulása uniós összehasonlításban

Mutató	Számítás	Magyarország 2013	Magyarország 2014	Európai Unió 2013
Átutalások	Átutalások éves összege / GDP	15,8	16,1	17,2
Vásárlások elektronikus fizetése	Bankkártyás és egyéb elektronikusan fizetett vásárlások éves összege / Éves lakossági fogyasztás	12,8%	14,9%	27,9%
Közüzemi és egyéb szolgáltatások számláinak elektronikus fizetése	Csoportos beszedések és egyéb elektronikus számlafizetések becsült éves összege / Számlafizetések becsült éves összege	24,3%	25,4%	70%*

*Becsült érték az EU-országok egy főre jutó csoportos beszedési adatai, és a Deutsche Bank (2005) tanulmány alapján.
Forrás: MNB, EKB

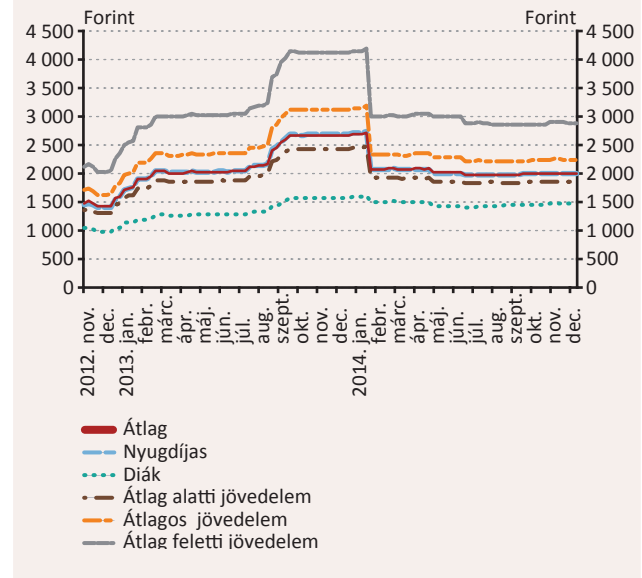
kapjanak az általuk fizetendő költségekről. Az árazási monitoringrendszer egyrészt a pénzforgalmi szolgáltatások szintjén, másrészt pedig a szolgáltatók pénzforgalmi bevételeinek részletezésével pontos képet alkot a pénzforgalmi árazás alakulásáról. Az MNB által gyűjtött lakossági kondíciós listák lefedik az ügyfelek túlnyomó többsége által igénybe vett szolgáltatásokat. A bevételi szerkezetet jellemző adatok pedig a pénzforgalmi szolgáltatók teljes ügyfélkörétől beszedett díjak mértékéről és szerkezetéről nyújtanak képet a főbb pénzforgalmi szolgáltatások szintjén.

2.1.3.1. A LAKOSSÁGI PÉNZFORGALMI SZOLGÁLTATÁSOK ÁRAZÁSÁNAK ÉS AZ ÜGYFELEK DÍJTERHELÉSÉNEK ALAKULÁSA

Míg 2013-ban a pénzforgalmi szolgáltatások árazását számos szabályozási változás befolyásolta, addig 2014 eleje óta a pénzforgalmi szolgáltatásokat igénybe vevő lakossági ügyfelek átlagos pénzforgalmi költségei stabilizálódtak. A Magyar Nemzeti Bank pénzforgalmi árazási monitoringrendszere³ 2012 végétől követi a lakossági pénzforgalmi szolgáltatások díjváltozását. Az elmúlt két és fél évben a szabályozási változások hatására jelentősen megváltoztak a pénzforgalmi szolgáltatások díjai és ennek következtében az ügyfelek által fizetett átlagos havi költségek is. 2013-ban a pénzforgalmi szolgáltatások árazásában bekövetkező változásokat alapvetően a tranzakciós illeték áthárítása határozta meg, így az illeték bevezetése, majd az illeték kulcs megemlése jelentősen emelte az érintett szolgáltatások díjait⁴. A 2014-ben életbe lépő ingyenes készpénzfelvételi szabályozás jelentősen csökkentette az ügyfelek által fizetett díjakat, így az átlagos havi pénzforgalmi költségeket is. Ezt követően a hazai pénzforgalmi szolgáltatások árazása alapvetően stabilnak mutatkozott, kisebb mértékű díjcsökkenést az MNB fogyasztóvédelmi eljárásainak eredményeként módosított kondíciók okoztak. Az egyes ügyfélszegmenseket nem azonos mértékben érintették az árazási változások az elmúlt években. A tranzakciós illeték áthárítása a magas jövedelmű, az elektronikus fizetési módokat intenzíven használó szegmenst erősebben érintette, legkevésbé pedig a diákszegmenst. Az ingyenes készpénzfelvételi szabályozás a legnagyobb mértékben a magas és az átlagos jövedelemmel rendelkező ügyfélszegmensekben csökkentette a havi átlagos költségeket (4. ábra). A monitoringrendszer 2015-től kibő-

vült a már nem forgalmazott, de egyes esetekben akár jelentős ügyfélkörrel is rendelkező számlatermékekkel, valamint további pénzforgalmi szolgáltatásokkal. A módszertani váltás miatt az adatok közvetlenül nem összehasonlíthatók, a közvetett megfeleltetés azonban arra utal, hogy a díjterhelés 2015 elején nem változott a lakossági ügyfelek körében.

4. ábra
A lakossági ügyfelek átlagos havi pénzforgalmi költségeinek alakulása

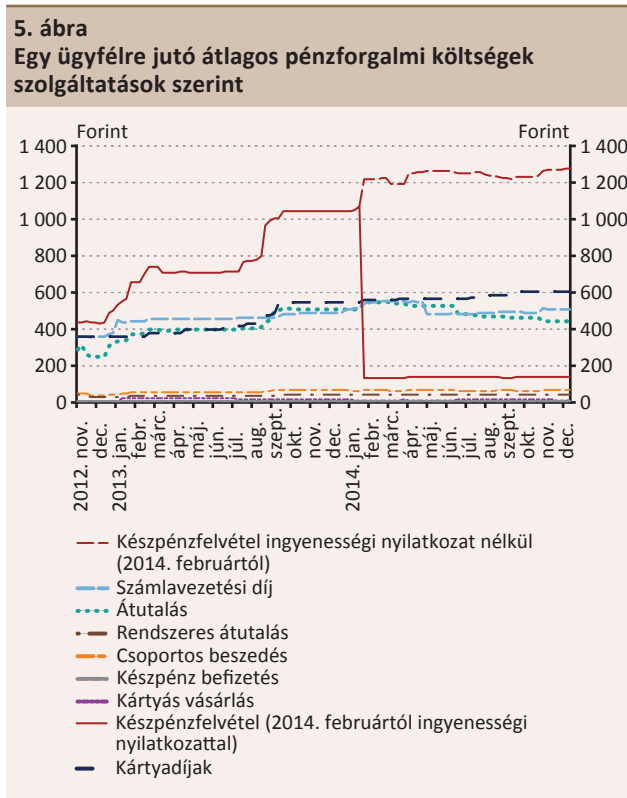

Az ingyenes készpénzfelvételről rendelkező ügyfelek számára 2014-ben jelentősen csökkentek a készpénzfelvételi költségek, a szabályozásnak köszönhetően pedig a lakossági ügyfelek nagy többsége ingyenesen juthat készpénzhez. A fő szolgáltatások átlagos havi költségeit vizsgálva megállapítható, hogy a készpénzfelvetelekhez kapcsolódó költségelemek nőttek a legnagyobb mértékben. 2014. februártól azonban az ingyenes készpénzfelvételről rendelkező ügyfelek körében – tehát a lakossági ügyfelek 78 százalékánál – a készpénzes költségek a 2012. novemberi, tranzakciós illeték bevezetését megelőző szint alá csökkentek. Az ingyenes készpénzfelvételi szabályozás bevezetésével párhuzamosan a nem ingyenes készpénzfelvételi díjak jelentősen nőttek, ez elsősorban abban az esetben emeli a költségeket, ha az ügyfelek a szabályozásban meghatározottnál nagyobb értékben vesznek fel készpénzt. Ez csökkenti a túlzott készpénzhasználat iránti igényt, ugyanakkor nem érinti negatívan a lakossági ügyfelek nagy többségét, akik jellemzően az

³ A pénzforgalmi árazási monitoringrendszer működéséről bővebb információk a 2014-es Fizetési rendszer jelentésben érhetőek el.

⁴ Ilyés Tamás–Takács Kristóf–Varga Lóránt: A pénzforgalmi szolgáltatások díjainak és a pénzforgalom szerkezetének alakulása a pénzügyi tranzakciós illeték bevezetését követően. MNB-szemle, 2014. március.

átlagjövedelem szintje alatti mértékben vesznek fel készpénzt. A készpénzfelvételi költségek számlatermék-ként rendkívül eltérő mértéket mutatnak, a számlacsomagok jelentős része még mindig nyújt valamilyen mértékű ingyenes vagy kedvezményes készpénzfelvételi lehetőséget, aminek következtében a díjterhelés ezeknél a számláknál az ingyenes készpénzfelvételi nyilatkozat nélkül is az átlag töredéke. Az időszaki költségeket is mérsékelte az MNB fogyasztóvédelmi ellenőrzés-sorozatát követő díjmódosítás 2014-ben. A számlavezetési díjak, a kártyadíjak és az átutalási költségek hasonló nagyságrendű részt tesznek ki a teljes havi költségből. A számlavezetési díjak és az átutalási díjak terén 2014 közepétől mérséklődés figyelhető meg. Az éves kártyadíjak stabilan növekedtek az elmúlt években, azonban az ügyfelek 97 százaléka nem fizet díjat közvetlenül a fizetési kártyás vásárlási műveletek után. A pénzforgalmi szolgáltatók a kártyás fizetésekhez tartozó tranzakciós illetéket a bevezetése után többségében az éves kártyadíjakban hárították át, így a tranzakciós illeték 2015-től megváltozó szerkezete ezen a téren várhatóan nem fog nagyobb változásokat okozni a fizetési kártyák árazásában (5. ábra).

A tranzakciós költségtételek árváltozását főként a tranzakciós illeték bevezetése és növelése befolyásolta az elmúlt években. A rendszeres átutalás és

a csoportos beszedési tételek díjazása 2013 vége óta stabilizálódott, az átutalások díjazása 2014. óta kismértékben csökkent, a tranzakciós illeték áthárítása utáni szintre. Az átlagos számlavezetési díjak az illeték bevezetésével és megemelésével, valamint az ingyenes készpénzfelvételi szabályozással párhuzamosan is jelentősen nőttek. Ez a díjemelést annak ellenére valósult meg, hogy az MNB korábbi tanulmányai és az árazási monitoringrendszer jelenlegi eredményei alapján is megállapítható, hogy a tranzakciós illeték áthárítása a tranzakciók szintjén közvetlenül is teljes mértékben megvalósult (6. ábra).

Az elmúlt évek intenzív árazási változásai ellenére az elektronikus tranzakciók árelőnye a papír alapú megbízásokkal szemben továbbra is megmaradt. A lakossági ügyfelek által használt pénzforgalmi szolgáltatások volumenre vetített egységköltségei jelentősen eltérnek a benyújtási csatorna és a tranzakció iránya szerint. Az elektronikusan megadott tranzakciók minden esetben kedvezőbb árazásúak. Az állandó jellegű megbízások – tehát a csoportos beszedések és az állandó átutalások – díjazása a pénzforgalmi szolgáltatók túlnyomó többségénél tranzakciószám-arányos, míg a készpénzfelvételek és eseti átutalások esetében a díjak jelentősen függenek az átutalni vagy felvenni kívánt összegtől. A bankon belüli tranzakciók szinte minden esetben kedvezőbb díjazásúak, mind az állandó, mind az eseti tételeknél. A kártyás vásárlások közvetlen terhelése egységre vetítve elhanyagolható (2. táblázat).

2. táblázat**A fő szolgáltatástípusok egységre vetített költsége 2015 első negyedében**

	Papír alapon	Elektronikusan
Eseti átutalás bankon belül	1 315 Ft	243 Ft
Eseti átutalás belföldi	1 040 Ft	580 Ft
Eseti átutalás határon átnyúló	6 239 Ft	3 573 Ft
Állandó átutalás bankon belül	101 Ft	84 Ft
Állandó átutalás belföldön	159 Ft	134 Ft
Csoportos beszedés bankon belül	69 Ft	69 Ft
Csoportos beszedés belföldön	74 Ft	70 Ft
Saját pénztári készpénzfelvétel	902 Ft	
Saját ATM készpénzfelvétel	521 Ft	
Idegen ATM készpénzfelvétel	1 343 Ft	
Külföldi ATM készpénzfelvétel	3 078 Ft	
Kártyás vásárlás	1 Ft	

Megjegyzés: A papír alapú belföldi eseti átutalások kisebb egységköltségét a bankon belül jellemzően jelentősen nagyobb átlagértékű tranzakciók okozzák.

1. keretes írás**Az ügyfélszegmensek meghatározása a pénzforgalmi árazási monitoringrendszerben**

Az MNB pénzforgalmi árazási monitoringrendszere öt különböző ügyfélszegmenst különböztet meg, a kialakított ügyfélszegmensek elsősorban a banki árazásban megjelenő feltételrendszereket tükrözik. A pénzforgalmi szolgáltatók jellemzően a számlára érkező havi jóváírások értéke alapján szegmentálják az ügyfélkörüket, ezen felül pedig speciális számlákat kínálnak a nyugdíjas és a diák ügyfeleknek. A monitoringrendszerben megjelenő szegmentálásban az átlagon aluli jövedelemmel rendelkezők csoportjába tartoznak az alsó hat jövedelmi tizedbe tartozó munkaképes korú, fizetési számlával rendelkező ügyfelek. Átlagos jövedelemmel rendelkezők a hetedik-től kilencedikig jövedelmi tizedekbe tartozók, míg átlagon felüli jövedelemmel rendelkezők a felső jövedelmi tizedbe tartozó ügyfelek (3. táblázat). A jövedelem szerinti ügyfélszegmensek meghatározása a pénzforgalmi szolgáltatók kondíciós listáiban szereplő havi jóváírás feltételekhez igazodik. Az alsó kategória így a jóváírási feltétel nélküli, az átlagos a jellemzően minimálbér és százezer forint között jóváírási feltételnek felel meg, a felső kategória pedig a 180-200 ezer forintos jóváírási feltétellel rendelkező kondíciókhoz tartozik. A szegmensek pénzforgalmi szokások tekintetében leginkább a jövedelem függvényében változnak. A magas jövedelmű ügyfelekre intenzív pénzforgalom jellemző, magas gyakorisággal és nagyobb átlagos értékekkel. Az alacsony jövedelmű ügyfelek jellemzően kismértékben veszik igénybe a pénzforgalmi szolgáltatásokat, azonban a hozzáférés fix költségeit – a számlavezetési díjat és a kártyadíjat – ők is kifizetik. A nyugdíjas szegmens leginkább az átlagos jövedelmű szegmensnek feleltethető meg a pénzforgalmi szolgáltatások használatának intenzitása szempontjából, míg a diákok még az alacsony jövedelmű ügyfeleknél is kisebb mértékben vesznek részt az elektronikus pénzforgalomban. Az ügyfelek ilyen szempontú csoportosítása elsősorban az árazási gyakorlatot követi, azonban az MNB kutatásai alapján megállapítható, hogy az egyéni pénzforgalmi szokásokra nagyobb mértékben hat az életkor, az iskolai végzettség és részben a lakóhely típusa.

3. táblázat**Az ügyfélszegmensek arányai a pénzforgalmi számlával rendelkezők körében**

Nyugdíjas	21,77%
Diák	6,18%
Átlag alatti jövedelemmel rendelkező	43,95%
Átlagos jövedelemmel rendelkező	22,72%
Átlag feletti jövedelemmel rendelkező	5,38%

2.1.3.2. A PÉNZFORGALMI BEVÉTELEK SZERKEZETE ÉS AZ ABBAN BEKÖVETKEZŐ VÁLTOZÁSOK

A pénzügyi intézmények pénzforgalmi szolgáltatásokból származó bevételei között jelentős az értékarányos bevételek szerepe. Az MNB 2014 közepétől a lakossági pénzforgalmi szolgáltatások árazása és a lakossági ügyfelek díjterhelése mellett részletesen monitorozza a pénzforgalmi piac szereplőinek pénzforgalmi bevételi szerkezetét is. Ez tartalmaz minden olyan díjat és jutalékot, amelyeket a szolgáltatók a pénzforgalmi szolgáltatásokhoz szükséges infrastruktúra és a tranzakciók lebonyolítása kapcsán⁵ felszámolnak a lakossági és az intézményi ügyfeleknek egyaránt. A szolgáltatók bevételeinek mintegy 30 százalékát, 72 milliárd forintot tettek ki a fix jellegű bevételek 2014 második félévében. Ezek a bevételek jellemzően a pénzforgalmi szolgáltatásokért és fizetési eszközökért fizetett időszaki díjakat, valamint a szolgáltatások igénybevételéhez vagy tranzakciók lebonyolításához szükséges jogosultság megszerzéséért fizetett jutalékokat és díjakat tartalmazzák. A bevételek közel fele – a vizsgált időszakban több mint 118 milliárd forint – a tranzakciók értékével arányos árazásból származott. További 20 százalékot tesznek ki a tranzakciók darabszámával arányos bevételek, ezek nagysága a félév alatt meghaladta a 48 milliárd forintot. Annak ellenére, hogy a fize-

tési tranzakciók lebonyolítása során nagyobb részben merülnek fel a pénzforgalmi szolgáltatók oldalán olyan költségek, amelyek a tranzakciók számával arányosan változnak, az ügyfelek felé történő árazásban már az értékarányos árazás van túlsúlyban. A bevételi szerkezet átalakulásának oka lehet részben az értékarányos tranzakciós illeték, amelyet a pénzforgalmi szolgáltatók jellemzően közvetlenül a tranzakciók árazásában hárítanak át az ügyfelekre, de az értékarányos árazást részben indokolhatja keresztárazás is. Ennek során akár más pénzforgalmi szolgáltatások alacsonyabb bevételeit, akár a szolgáltató más pénzügyi szolgáltatásának bevételeit kompenzálják a magasabb értékű fizetési műveletek nagyobb bevételeivel. Ez azonban csökkenti a pénzforgalmi szolgáltatások árazásának átláthatóságát, ezen keresztül pedig rontja a szolgáltatók igénybevételi feltételeinek összehasonlíthatóságát, így hátráltatja a versenyt a pénzforgalmi szolgáltatások piacán. A tranzakciók értékével arányos bevételek között a legnagyobb hányadot – több mint 30 százalékot – az átutalásokhoz kapcsolódó bevételek teszik ki, de szintén magas ebben a bevételi kategóriában a készpénzfelvételekhez kapcsolódó bevételek és a bankközi bevételek aránya is. A tranzakció darabszámával arányos bevételek között a bankközi bevételek aránya a legnagyobb, kisebb részben pedig a készpénzbefizetésekhez, a fizetési kártyás vásárlásokhoz és a csoportos beszédésekhez kapcsolódnak ezek a bevételek.

⁵ Az adatok tartalmazzák a számlavezetési díjakat, a fizetési kártyák időszaki díjait, vállalati ügyfelek esetén a POS-terminálokhoz kapcsolódó költségeket, az egyes fizetések tranzakciós díjait, továbbá minden olyan kiegészítő szolgáltatás (pl. internetbank, SMS értesítés) díját, amely a fizetési műveletek lebonyolításához szükséges.

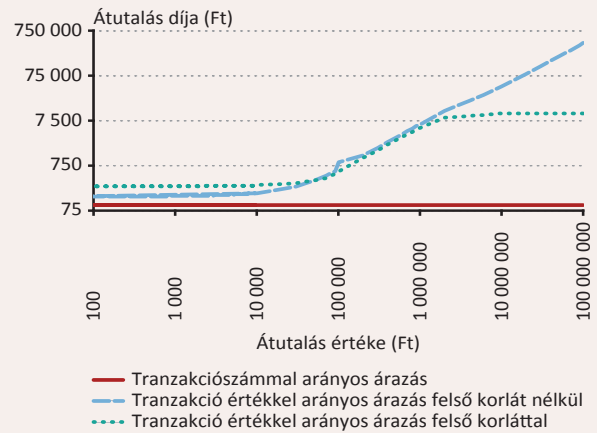
2. keretes írás

A forint átutalások árazása

A forint átutalások árazásában egyes pénzforgalmi szolgáltatók a tranzakciós illeték által indokoltnál nagyobb mértékben alkalmaznak értékarányos árazást. Az MNB 2014-es tulajdonszerzésének egyik célja a bankközi elszámolásforgalmat lebonyolító GIRO Zrt.-ben az volt, hogy ezáltal hatékonyabban tudjon fellépni a pénzforgalom fejlesztése érdekében, valamint képes legyen elősegíteni az elszámolási szolgáltatások díjcsökkentését. Ezzel összhangban 2015-ben a GIRO Zrt. 3 forintos, 20 százalékos díjcsökkentést hajtott végre az elszámolásforgalmi szolgáltatások terén. Az MNB ezzel egyidejűleg elvárásaként fogalmazta meg a pénzforgalmi szolgáltatók felé, hogy ezt a díjcsökkentést érvényesítsék az ügyfeleknek nyújtott szolgáltatások árazásában. Az eddigi tapasztalatok azt mutatják, hogy a díjcsökkentés mindössze néhány intézménynél jelentkezett. A díjcsökkentés továbbadását hátráltathatja az értékarányos árazás, így ezekben a számlacsomagokban megmaradtak az ügyfeleknek jelentős díjterhelést okozó díjkonstrukciók. Az MNB rendelkezésére álló adatok alapján megállapítható, hogy számlacsomagonként jelentős eltérések lehetnek az átutalások költségeiben.

7. ábra

Elektronikusan indított belföldi bankközi forint átutalások díjainak változása a tranzakció értékétől függően

Megjegyzés: Az értékek logaritmus skálaként vannak értelmezve. A tranzakciószámmal arányos árazás nem tartalmazza az ingyenes tranzakciókat.

Az elektronikusan indított belföldi átutalások esetén az árazó függvények három nagyobb csoportba sorolhatók.

A pénzforgalmi szolgáltatók egy része ingyenesen vagy tranzakciószámmal arányos díjért nyújtja az ügyfeleinek a szolgáltatást, ezek átlagos díja közel 100 forint. A számlacsomagok többségében azonban a szolgáltatók értékarányos díjakat is felszámítanak. Az ügyfelek 76 százaléka olyan számlacsomagot vesz igénybe, ahol a tranzakció értékével arányos díj felső határral korlátozott, míg az ügyfelek 5 százaléka esetében a tranzakció értékétől függő díjhoz nincsen felső határ rendelve. Ez azt eredményezi, hogy a lakossági ügyfelek eseti, nagy értékű tranzakciói során – ilyen lehet például a lakás- vagy gépjárművásárlás – az ügyfelek akár 100 ezer forintos nagyságrendű összeget is fizethetnek egy átutalásért. A felső határ alkalmazása esetén a tranzakciós díj korlátozott, átlagosan 11 ezer forintnál nem magasabb (7. ábra). A tíz- vagy akár százezer forintos nagyságrendű átutalási díjak túlzó mértékét könnyű belátni, ha hozzáteszünk, hogy a bankok e tranzakciók elszámolásáért ugyanúgy mindössze 12 forintot fizetnek a GIRO Zrt.-nek, mint bármely kisebb összegű átutalás esetén, és egyéb költségeik sem emelkednek az átutalások összegével arányosan.

A tranzakciószámmal arányos árazás esetén tehát az ügyfél az átutalt összegtől függetlenül ugyanazt a díjat fizeti. Ezzel szemben a tranzakció értékével arányos árazás esetén a fizetendő díj az átutalt összeg növekedésével folyamatosan emelkedik, amennyiben azonban a pénzforgalmi szolgáltató alkalmaz felső korlátot, akkor a fizetendő díj nem emelkedhet egy előre meghatározott összeg fölé (4. táblázat). A belföldi elektronikus átutalások díjának értékarányosan fizetett része a tranzakciók több mint a felénél eléri az 50 százalékot, a több százezres, milliós tételek átutalására fizetett díjak pedig szinte teljes mértékben a tranzakció értékének arányában kerülnek meghatározásra.

4. táblázat

Példa az átutalások háromféle árazási módjára és a fizetendő tranzakciós díjra

Árazás módja	Belföldi elektronikus átutalás díjtétele	Tranzakció összege	Tranzakció díja
Tranzakciószámmal arányos árazás	100 Ft	1,5 millió Ft	100 Ft
		30 millió Ft	100 Ft
Tranzakció értékkel arányos árazás felső korláttal	0,6%, legfeljebb 11 000 Ft	1,5 millió Ft	9 000 Ft
		30 millió Ft	11 000 Ft
Tranzakció értékkel arányos árazás felső korlát nélkül	0,60%	1,5 millió Ft	9 000 Ft
		30 millió Ft	180 000 Ft

2.2. A fizetési és elszámolási rendszerek működése

2.2.1. A FIZETÉSI ÉS ELSZÁMOLÁSI RENDSZEREK FORGALMÁNAK ALAKULÁSA

2014-ben kismértékben növekedett a fizetési és értékpapír-elszámolási rendszerek forgalmának értéke az előző évhez képest, összességében a forgalom 2014-ben az éves hazai GDP 52,19-szeresét tette ki (5. táblázat).

A VIBER-forgalom összértéke 2014-ben 2,7 százalékkal növekedett, a tranzakciók tételszáma azonban érdemben nem változott az előző évhez képest. A forgalom értékének növekedése elsősorban a Magyar Államkincstár külföldre indított deviza átutalásaihoz kapcsolódó forint tranzakcióinak, a GIRO és a KELER által benyújtott kiegyenlítési megbízásoknak, illetve az MNB-nél történő betételhelyezések bővülése miatt következett be. Az ügyfél és bankközi tranzakciók értéke nem változott érdemben, ami jól mutatja, hogy a pénzügyi piacokon nem volt turbulens időszak. A tételszám eközben 1,2 százalékkal csökkent, melynek hátterében nagyrészt az MNB-kötvény megszüntetése miatt lecsökkent értékpapír tranzakciók álltak.

2014-ben a BKR éjszakai és napközbeni elszámolási forgalmának összesített tételszáma 3 százalékkal, a forgalom értéke pedig közel 10,5 százalékkal nö-

vekedett az előző évhez viszonyítva. A forgalomnövekedés oka részben a vállalati szektor által indított tranzakciók számának emelkedése, részben pedig egy egyedi résztvevő hatása, ugyanis a Magyar Államkincstár 2015. januárban esedékes utalásainak egy részét már 2014 végén teljesítette. A napközbeni elszámolás forgalmának tételszám alapján számított részaránya 2014-ben már meghaladta az éjszakai elszámolás forgalmának részarányát. A napközbeni elszámolásban a forgalom értékének nagy része továbbra is az utolsó két ciklusban teljesül, a forgalom darabszámának nagyobb része viszont az első ciklusban koncentrálódik (8. ábra). Ennek oka, hogy jellemzően a nap elején a lakosság kis értékű tételei – melyeket az ügyfelek az előző napi utolsó banki befogadási határidőt követően juttattak el a bankokhoz – az első ciklusban teljesülnek, míg az utolsó két ciklusban nagyobb arányban fordulnak elő a vállalati tranzakciók nagy értékű tételei. Mindemellett 2014-ben folytatódott a korábbi trend és 13 százalékkal tovább csökkent a tipikusan közüzemi és egyéb rendszeres számlák fizetésére használt csoportos beszedések visszautasítási aránya.

A központi értéktárban lekönyvelt tételek száma 2013-hoz képest jelentősen növekedett, amelyet növekvő arányban fizetés nélküli (FoP)⁶ tranzakciók tesznek ki. A KELER által lekönyvelt tranzakciók száma az előző évhez képest 6,9 százalékkal nőtt, azonban

5. táblázat

A hazai fizetési és értékpapír-elszámolási rendszerek forgalmának és résztvevői körének alakulása

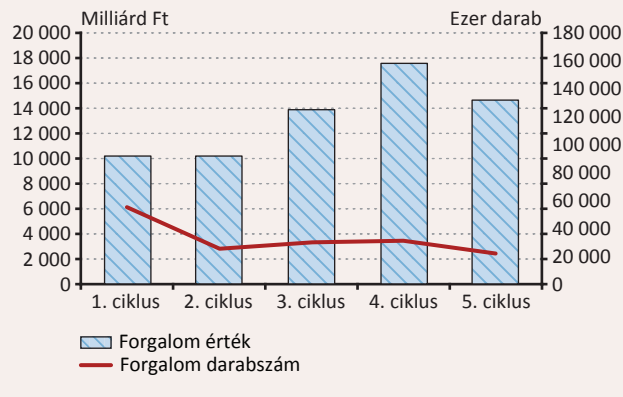
(2013–2014)

Felvigyázott rendszerek		Darabszám (ezer db)		Érték (ezer milliárd forint)		GDP arány		Résztevők száma 2014-ben	
		2013	2014	2013	2014	2013	2014	Közvetlen	Közvetett
VIBER		1417	1392	1287	1322,6	44,07	41,47	47	129
BKR	éjszakai elszámolás	158 288	159 405	15,9	16,8	0,54	0,53	40	158
	napközbeni elszámolás	155 326	163 662	59,2	66,35	2,03	2,08	40	158
KELER		698,7	747,2	272,4	253,4	9,1	7,95	208	n.a
KELER KSZF		9164	8861	5,6	5		0,16	70	n.a

⁶ Fontos, hogy annak ellenére, hogy a kiegyenlítés pillanatában nincs pénzmozgás, az eredeti értékpapírugylethez mégis kapcsolódik pénzmozgás.

8. ábra
A napközbeni elszámolás tételszámának és értékének alakulása ciklusonként

(2014)

a tranzakciók összértékében 7 százalékos csökkenés volt tapasztalható. A csökkenésben leginkább az elsődleges értékpapír-kibocsátás által generált forgalom visszaesése (például az MNB-kötvény kivezetése miatt) játszott szerepet, melynek értéke 34 százalékkal esett vissza 2013-hoz képest. Mindezt a tőzsdén kívüli (azonnali), értékpapírszámlák közötti átvezetések⁷ 35,8 százalékkal növekvő forgalma sem tudott ellensúlyozni.

A KELER KSZF tőkepiacon realizált forgalma 2013-hoz képest csökkent mind az elszámolt tranzakciók számát, mind pedig értéküket tekintve. A KELER KSZF forgalmában az elszámolt ügyletkötések száma 3,3 százalékkal, értéke pedig 11,7 százalékkal csökkent, ami elsősorban a tőzsdei azonnali és a derivatív piaci forgalom visszaesésével magyarázható⁸. Az azonnali piac tekintetében az elszámolt ügyletkötések száma 10,2 százalékkal, összértéke pedig 18,8 százalékkal csökkent, míg a derivatív piac esetében számuk 1,9 százalékkal, összértékük pedig 3,2 százalékkal esett vissza. Az ügyletkötések száma tekintetében 2014-ben a derivatív piac forgalma ötször nagyobb volt, mint az azonnali piacé, a forgalom összértéke azonban közel azonos volt a két piacon. A KELER KSZF által garantált

tranzakciók között egyre jelentősebb szerepet töltenek be az energiapiaci elszámolásból származó tételek.

2.2.2. A TRANZAKCIÓK ÁTFUTÁSI IDEJE A FIZETÉSI RENDSZEREK BEN

A fizetési rendszerekben a tranzakciók elszámolásának és kiegyenlítésének átfutási ideje 2014-ben is alacsonynak tekinthető és megfelelt az elvárásoknak. A fizetési rendszerekben a tranzakciók teljesítése – a tranzakciót elindító bank fizetési számlájának megterhelése és a kedvezményezett bankjának jóváírása – minden esetben a VIBER-ben történik meg. Ezt követően tudja csak a kedvezményezett ügyfél számlavezető bankja jóváírni a kedvezményezett számláját. Emiatt a fizetési megbízások teljesítési idejének egyik fontos része, hogy a VIBER mennyi idő alatt dolgozza fel és könyveli le a részt vevő bankok vagy a BKR, KELER, illetve a kártyaelszámolási rendszerek által beküldött tételeket, és küldi ki róla az eredményt az érintett résztvevőknek. A VIBER-ben előző évhez képest 2014-ben nem növekedett meg a bankközi és ügyféltranzakciók kiegyenlítéséhez szükséges idő, átlagosan másfél perc alatt futottak át a SWIFT-üzenetek időbélyegei alapján a rendszeren⁹. A BKR napközbeni elszámolásában egy ciklus átlagos teljesítési ideje 10 perc körül alakult, amely az utolsó tranzakció adott ciklusra történő befogadásától az eredmények banki rendelkezésre állásáig terjed. Ezen belül az adott ciklusra befogadott tételek VIBER-ben való teljesítéséhez¹⁰ szükséges fedezeti összegek meghatározása átlagosan 49 másodpercet vett igénybe, a fedezeti összegek VIBER-ben való könyvelése átlagosan 2 percig tartott, és a fedezetbeszedést követően a BKR-résztvevőknél a ciklus elszámolásához kapcsolódó eredmények átlagosan 4 perc 48 másodperc alatt rendelkezésre álltak. Mindezen szakaszok időszükséglete természetesen függ az adott ciklus tételszámától is. 2014-ben a maximális teljesítési idő a legnagyobb tételszámú ciklus esetében sem haladta meg a 30 percet. Ettől jelentős eltérés 2014-ben csak incidens vagy résztvevői technikai hiba esetén történt.

⁷ Ez nem azonos a központi szerződő fél azonnali ügyleteivel.

⁸ A BÉT forgalma is csökkent 2013-hoz képest 2014-ben.

⁹ A módszer a SWIFT-en az MNB-be érkező egyedi tranzakció időbélyege és ennek a tranzakciónak a VIBER-ben való teljesítését követően a válasz-üzenet SWIFT-en való kiküldésének – mely a teljesítést igazolja – időbélyege között eltelt időt méri.

¹⁰ A BKR elszámolás akkor tekinthető teljesítettnek, ha a résztvevők tartozik forgalma lekönnyelődik az MNB-nél vezetett fizetési számlájukon. Ennek a könyvelésnek az alapja a fedezeti összeg, amely meghatározza, hogy adott ciklusban egy résztvevőnek a forgalma után mennyivel terhelik meg a fizetési számláját. Ennek a fedezeti összegnek kell likviditásként rendelkezésre állnia a VIBER-ben.

2.2.3. A FELVIGYÁZOTT RENDSZEREK MŰKÖDÉSÉHEZ KAPCSOLÓDÓ KOCKÁZATOK ALAKULÁSA

A felvigyázott rendszerek a korábbi évekhez hasonlóan magas megbízhatósággal üzemeltek, azonban 2013-hoz képest kismértékben növekedtek a rendszerekkel kapcsolatos kockázatok. Az MNB felvigyázóként az elszámolási és kiegyenlítési rendszerek működését összetett kockázati csoportok mentén – így a szolgáltatás ellátásának kockázata, az elszámolási és kiegyenlítési kockázat, a kapcsolódó rendszer kockázat –, illetve a hatékony működést befolyásoló egyéb szempontok vizsgálata alapján folyamatosan nyomon követi, értékeli és elemzi.

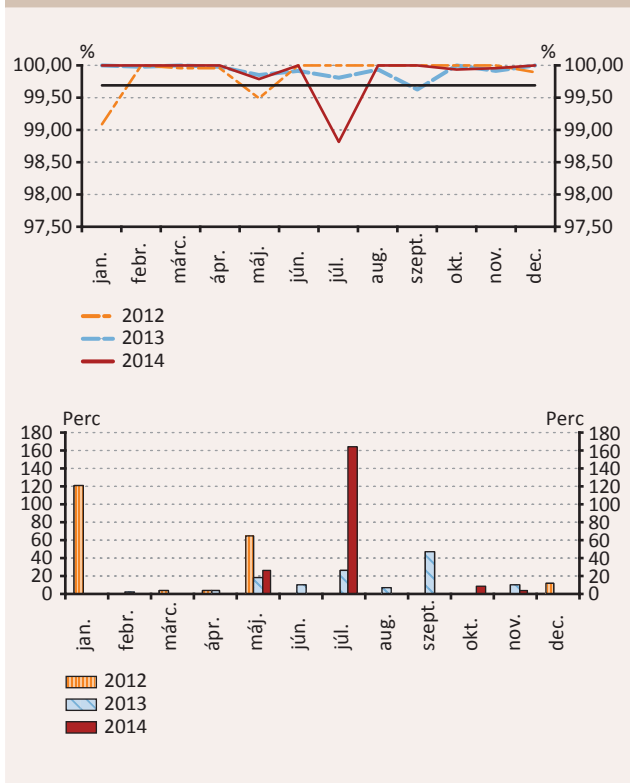
2.2.3.1. A FIZETÉSI ÉS ELSZÁMOLÁSI RENDSZEREK SZOLGÁLTATÁS ELLÁTÁSÁNAK KOCKÁZATA

A VIBER 2014-ben a korábbi évekhez hasonlóan magas rendelkezésre állással és megbízhatósággal működött, azonban 2013-hoz képest kismértékben növekedett a szolgáltatás ellátásának kockázata. A havi teljes szolgáltatás rendelkezésre állási mutató értéke 2013-hoz hasonlóan csupán egy hónapban esett a nemzetközi és hazai felvigyázói gyakorlatban elvárásaként rögzített 99,7 százalék alá (9. ábra). 2013-hoz képest azonban a teljes szolgáltatás kiesések egyedi és összesített incidenseje is közel duplájára¹¹ növekedett. A leghosszabb incidens a VIBER számlavezető rendszer új verziójára történő átállás következtében fellépő szoftverhiba miatt történt. Ennek során 163 percig a VIBER ugyan fogadta, valamint ki is egyenlített a tranzakciókat, azonban nem küldte ki a válaszüzeneteket a résztvevőknek és a kapcsolódó rendszereknek. Így a VIBER-résztvevők többsége nem értesült¹² számlájára jóváírásáról, illetve a KELER és a GIRO az általuk benyújtott kiegyenlítési tranzakciók teljesüléséről. Az incidens súlyosságát jelentősen csökkenti, hogy az incidens ideje alatt a VIBER központi számlavezető rendszerében a kiegyenlítés folyamatosan működött, abban fennakadás nem történt. A VIBER-üzemeltetők levonták az incidens tanulságait, és hasonló helyzet

bekövetkezésének elkerülése érdekében felülvizsgálták tesztelési folyamataikat, katasztrófaelhárítási terveiket, illetve a résztvevőkkel történő kommunikáció és tájékoztatás eljárásrendjét.

9. ábra
A VIBER teljes szolgáltatás rendelkezésre állási mutató havi alakulása (felső ábra), illetve adott hónapban a teljes szolgáltatáskiesések előfordulása és hossza percen kifejezve (alsó ábra)

(2012–2014)

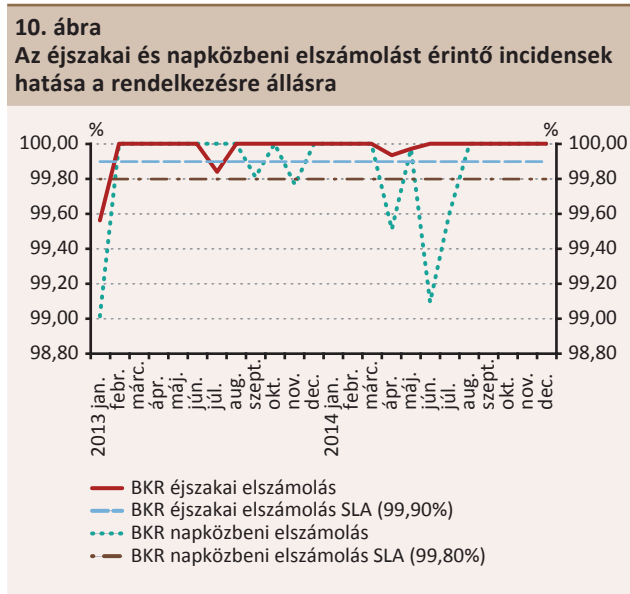
A BKR éjszakai és napközbeni elszámolása egész évben magas megbízhatósággal üzemelt, ugyanakkor 2014. első felében a szolgáltatás ellátásának kockázata kismértékben megnövekedett. A BKR mindkét elszámolási rendszere nagy gyorsasággal és megfelelő hatékonysággal dolgozta fel a tételeket, azonban az előző évhez képest nőtt az incidensek száma és azok kockázati besorolása is. 2014-ben három esetben a nemzetközi gyakorlattal összhangban megállapított havi rendelkezésre állási mutató¹³ a GIRO által

¹¹ Összességében 2014-ben 90 perccel növekedett a teljes szolgáltatás kiesés összesített incidense ideje. Az incidensek kezdete és elhárítása közötti idő is növekedett 2013-hoz képest, a leghosszabb kiesés 163 perces volt a megelőző év 46 perces leghosszabb incidense idejéhez képest. A teljes szolgáltatás kiesést okozó incidensek 4 hónapban fordultak elő.

¹² A VIBER-monitorral rendelkezők a monitoron keresztül lekérdezhették tranzakcióikat és számlaegyenlegeiket is. Mindemellett megfelelő SWIFT-üzenetek alkalmazásával a résztvevők információt kaphattak forgalmukról.

¹³ Havi rendelkezésre állási mutató = $\frac{[(\text{munkanapok száma} \times \text{GIRO (éjszakai vagy napközbeni) nyitva tartás időtartama}) - (\text{incidens miatti kiesés időtartama})]}{(\text{munkanapok száma} \times \text{GIRO (éjszakai vagy napközbeni) nyitva tartás időtartama})} \times 100$. A BKR éjszakai elszámolásában 99,90 százalékos a vállalt szolgáltatási szint (SLA), a BKR napközbeni elszámolásában pedig 99,80 százalékos.

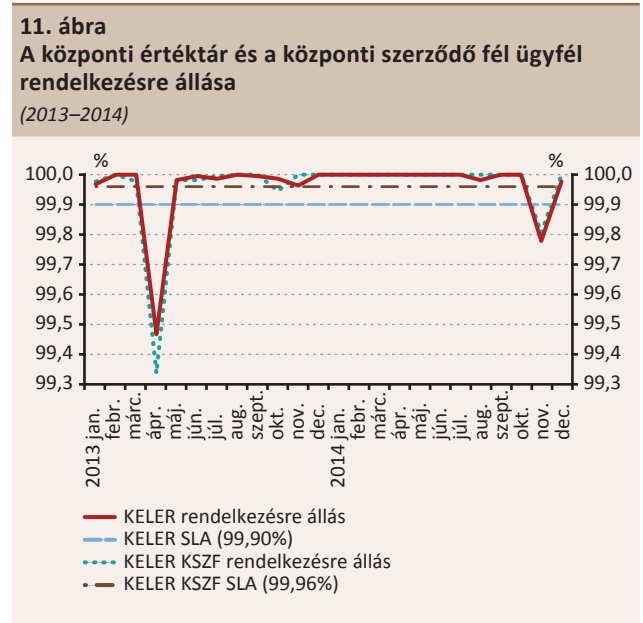
vállalt szolgáltatási szint alá esett (10. ábra)¹⁴. Annak következtében, hogy az MNB 2014-ben megvásárolta a bankszektortól a BKR-t működtető GIRO-t, a cég finanszírozási és üzleti kockázata minimálisra csökkent.

A KELER-szolgáltatás ellátásának kockázata az előző évekhez hasonlóan 2014-ben is alacsony volt. A KELER szolgáltatásainak ügyfél rendelkezésre állása 2013-hoz képest javult, egy hónap kivételével minden szolgáltatás esetében meghaladta az elvárt 99,9 százalékos szintet (11. ábra). Az értékpapír-elszámolási és -kiegyenlítési rendszer működési megbízhatóságát a KELER több mint 60 elemből álló informatikai infrastruktúrájának rendelkezésre állása, valamint a felmerült üzemzavarok és krízisek súlyossága együttesen határozzák meg. Az év során bekövetkezett incidenseket a KELER minden esetben szakszerűen, rövid határidő mellett javította és számos olyan intézkedést hozott, ami az incidensek későbbi előfordulását gátolja. 2015-ben a KELER a teljes számlavezetési rendszerének cseréjét tervezi és az új rendszer várhatóan több jelenleg szükséges rendszert is kivált, illetve növelni fogja az egyes informatikai és üzleti folyamatok összhangját.

A KELER KSZF szolgáltatásellátás szintje a tavalyi évhez képest javult, és továbbra is magas, 99,98%-os ügyfél rendelkezésre állás szint mellett üzemelt. A KELER és a KELER KSZF közötti kölcsönös kiszervezési megállapodás van érvényben, így a központi szerződő fél szolgáltatásainak ellátásához szükséges informatikai

infrastruktúra üzemeltetését a KELER biztosítja. 2014-ben a KELER KSZF nyolc szolgáltatása közül ötnek volt 100 százalékos az ügyfél rendelkezésre állása, amelytől a multinet, a derivatív elszámolások, valamint az energiapiaci szolgáltatások rendelkezésre állása maradt csak el. Köszönhetően a KELER célzott IT fejlesztéseinek, 2014-ben a KELER KSZF szolgáltatásaihoz kapcsolódó összesített állásidő 2 óra 6 perc volt éves szinten, ami jelentős javulás az előző évekhez képest (11. ábra).

2.2.3.2. ELSZÁMOLÁSI ÉS KIEGYENLÍTÉSI KOCKÁZAT

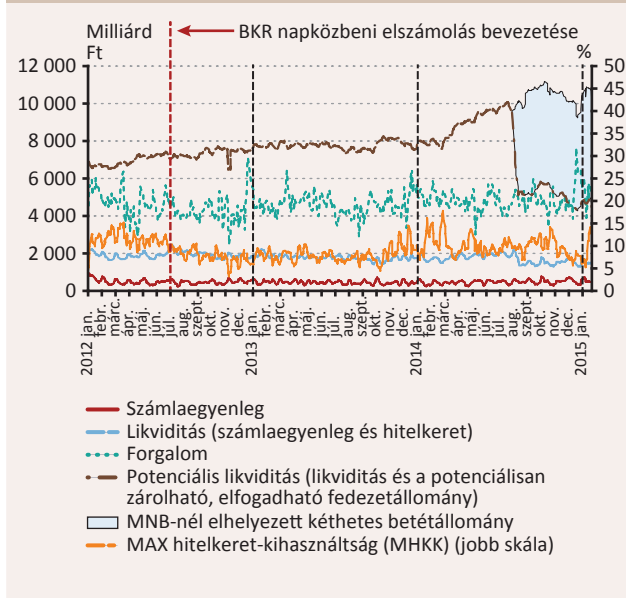
A VIBER- és BKR-rendszerek likviditására alapvetően azonos tényezők hatnak, így az abban bekövetkező változás mindkét rendszert és azok résztvevőit egyaránt érinti. A VIBER és a BKR közvetlen résztvevői köre nagymértékben megegyezik. A BKR közvetlen résztvevői tagság egyik feltétele, hogy az intézmény VIBER-résztvevő is legyen, ugyanis a BKR-elszámolások kiegyenlítése a VIBER-ben történik meg a résztvevők MNB-nél vezetett fizetési számláin. A résztvevők mindkét rendszerben ugyanazt a likviditást használják, így a rendelkezésükre álló számlaegyenleget, valamint az MNB javára zárolt értékpapír-állományuk ellenében kapott napközbeni hitelkeretet. Ezen fedezeti állomány erejéig tudnak fizetési megbízásokat teljesíteni a VIBER-ben és a BKR-ben egyaránt.

¹⁴ A BKR elszámolást érintő öt incidens közül két esetben a napközbeni elszámolás mellett az incidens az éjszakai elszámolást is érintette.

12. ábra

A VIBER-tagok számlaegyenlegének és likviditásának, potenciális likviditásának, forgalmának valamint a rendszer maximális hitelkeret-kihasználtságának (MHKK) alakulása, továbbá a potenciális fedezetté alakítható kéthetes betétállomány nagysága

(2012–2014)

A VIBER- és BKR-részvevők likviditását befolyásoló tényezők hatása

A fizetési forgalom számára rendelkezésre álló likviditás szűkül az előző évhez képest, de még így is megfelelő mértékű volt mind rendszer, mind pedig egyedi banki szinten, az elszámolási és kiegyenlítési kockázat azonban a szűkülő likviditás miatt kismértékben növekedett. A Növekedési Hitel Program (NHP) bővülésének hatására tovább folytatódott a bankok által az MNB javára zárolt fedezeti állományon belül a pénzforgalom számára rendelkezésre álló likviditás csökkenése¹⁵, ami azonban a bankok alkalmazkodásának köszönhetően nem növelte meg az elszámolási és kiegyenlítési kockázatot. Az NHP pénzforgalmi likviditásra gyakorolt hatását azonban tovább fokozta, és az elszámolási és kiegyenlítési kockázatot kismértékben növelte a jegybanki eszköztár 2014. augusztusi átala-

kítása, amikor az MNB kéthetes irányadó instrumentuma kikerült az elfogadható jegybanki fedezetek köréből. Ennek hatására a rendszerszintű, rendelkezésre álló és azonnal felhasználható potenciális likviditás¹⁶ visszaesett a VIBER-forgalom szintjére, mivel a kéthetes betétállomány a pénzforgalom fedezeteként nem használható fel. A bankok azért, hogy a korábban a pénzforgalmuk lebonyolításához szükséges likviditási szintet fenn tudják tartani, 2014-ben is folyamatosan növelték az MNB javára zárolt értékpapírjaik állományát (13. ábra). Fontos hangsúlyozni, hogy a bankok az azonnal felhasználható potenciális likviditásukat hetente¹⁷ ismételtelen megnövelhetik a lejáró kéthetes betétállománnyal is, ha azokat megújításuk helyett jegybanki fedezetként elfogadott eszközbe helyezik el. Ez a betétállomány azonban a napon belül jelentkező megnövekedett likviditási igényt nem tudja fedezni. Amennyiben a résztvevők potenciális likviditási szintjét kiegészítjük a rendszerszinten lekötött MNB-betétek állományával, akkor a potenciális likviditás szintje 2014 augusztusát követően is emelkedett (12. ábra). A BKR napközbeni elszámolás esetében is nyomon követhető a likviditás szűkülésének hatása, ugyanis míg 2014. augusztusig a terhelési forgalom az adott pillanatban a rendszerben rendelkezésre álló likviditásnak átlagosan 2-4 százalékát tette ki, addig 2014 szeptemberétől ez már 4-5 százalék közé esett. Ez az arány elsősorban az adófizetési napokon, valamint az év végi, tradicionálisan magasabb forgalmú időszakok idején¹⁸ haladta meg az átlagot, decemberben a 15 százalékot is túllépte.

Az MNB-kötvény megszűnése átalakította a zárolt értékpapír-állomány összetételét (14. ábra). Mivel korábban az MNB-kötvény aggregált szinten a fedezetek jelentős részét, átlagosan 43 százalékát képezte, a változtatás a bankrendszer egy részét alkalmazkodásra készítette. Az alkalmazkodási folyamat már jóval az augusztusi váltást megelőzően elindult és részben a fedezetek köréből kieső instrumentum helyettesítésére jelentős mennyiségű, mintegy 800 milliárd forint értékű állampapír-vásárlás kezdődött. Amíg korábban a teljes zárolt értékpapír-állománynak átlagosan

¹⁵ Az NHP keretében az MNB fedezett kölcsönt nyújt a hitelintézetek számára. E kölcsön esetében az MNB a jegybanki műveletek során elfogadható fedezeteken túl fedezetként elfogadja a hitelintézet a program keretében kkv-nak nyújtott kölcsönből eredő követelését (haircuttal csökkentett fedezeti értéken).

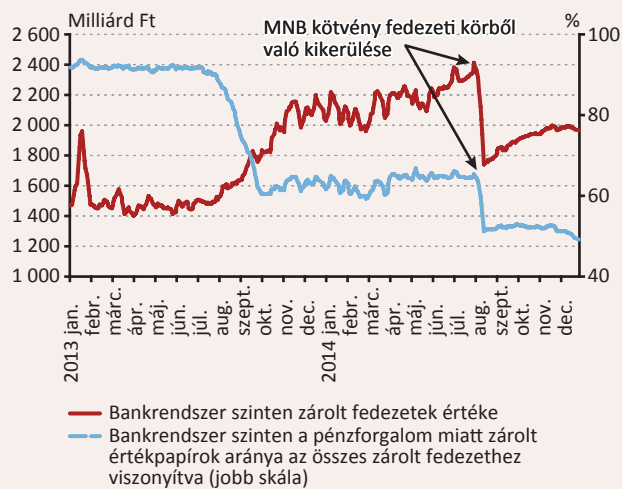
¹⁶ Pénzforgalmi szempontból potenciális likviditás a VIBER-rendszertag MNB-nél vezetett pénzforgalmi számláján lévő számlaegyenleg, a jegybanki kedvezményezettséggel zárolt értékpapírok ellenében kapott napközbeni hitelkeret, valamint a hitelintézet mérlegében szereplő egyéb, opcionálisan zárolható értékpapírok összessége.

¹⁷ Az MNB hetente hirdeti meg az irányadó instrumentumának tendereit, így a bankok a „felesleges” likviditásukat hetente köthetik le MNB kéthetes betétében. Az irányadó instrumentum futamideje két hét, így egyszerre mindig két sorozat fut, amelyek elcsúsztatva, hetente járnak le. Ez azt is jelenti, hogy a betétként lekötött állomány egy része igény szerint hetente ismét a fizetési forgalom fedezeteként felhasználhatóvá válhat.

¹⁸ Ezt a lakosság nagyobb kiadásai és a kevesebb BKR elszámolási nap okozzák.

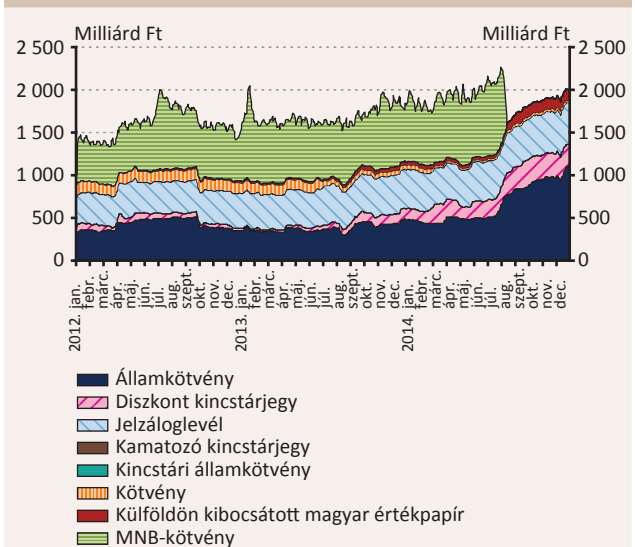
13. ábra
Az NHP és a jegybanki eszköztár változásának hatása a pénzforgalomra*

(2013–2014)

*A „bankrendszer szinten zárolt fedezetek értéke” nemcsak a monetáris politikai célú műveletek fedezetét (azaz értékpapírokat) tartalmazza, hanem az NHP-hitelek mögé zárolt fedezeteket is (értékpapírok+kkv-hitelek)

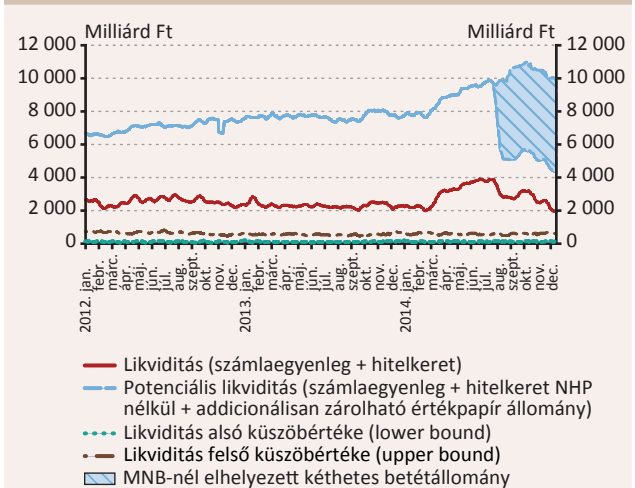
14. ábra
A zárolt értékpapír-állomány alakulása és megoszlása típus szerint

20-30 százalékát tette ki az állampapír, addig az eszköztár módosítása után ez az arány 50-55 százalékra nőtt¹⁹.

A rendszerszintű likviditás a VIBER-forgalom zavar-talan lebonyolításához az alsó és felső likviditási küszöbérték alapján is megfelelő mennyiségű volt 2014-ben (15. ábra). A likviditás felső küszöbértéke jelzi a tételek sorbanállás, késedelem nélküli teljesítéséhez szükséges likviditás mértékét a fizetési rendszerben. A likviditás alsó küszöbértéke mutatja annak a rendszerszintű likviditásnak azt a legalsó értékét, amely esetében a tételek késedelemmel ugyan, de teljesítésre kerülnek adott nap végéig (3. keretes írás). A 2012–2014 közti időszakban mind az alsó, mind pedig a felső likviditási küszöbérték alatta maradt a rendszerben lévő likviditásnak. A likviditás szintje tehát megfelelő mértékű volt a rendszerben, de 2014 februárjáig mindkét korláthoz viszonylag közel mozgott (18. ábra). Ezt követően az év közepéig emelkedett a likviditás, ami csökkentette a sorbanállások kialakulásának valószínűségét. 2014 augusztusától a rendszerben lévő aktuális, illetve potenciális likviditás szintjének csökkenése következtében – ami elsősorban az MNB-kötvény

15. ábra
A VIBER rendszerszintű aktuális és potenciális likviditási szintje, VIBER likviditás alsó, illetve felső küszöbértéke (2012–2014)

Megjegyzés: 10 napos mozgóátlaggal

jegybankképes fedezeti körből történő kikerülésével magyarázható – a likviditás szintje újból megközelítette a küszöbértékeket.

¹⁹ Emellett a külföldön kibocsátott magyar állampapírok szerepe is megnőtt a fedezetek összetételében, bár ez utóbbinál a növekedés kisebb mértékű, mindössze 5 százalékos volt.

3. keretes írás

A likviditási küszöbértékek számítása

A likviditási küszöbértékek a napi aktuális nettó kumulált forgalom alapján számíthatóak. A felső küszöbérték a napon belüli legalacsonyabb, míg az alsó küszöbérték a nap végi utolsó, nettó kumulált forgalmi tétel alapján határozható meg. Amennyiben a nettó kumulált forgalmi érték negatív, akkor annak abszolút értéke adja a küszöbértéket, amennyiben ez pozitív, akkor pedig az adott küszöbérték nulla lesz. A rendszerszintű likviditási küszöbértékek az egyedi résztvevői küszöbértékek összegeiként határozhatóak meg.

6. táblázat

Példa adott elszámolási napon egy bank napi terhelési és jóváírási forgalmára, illetve az ezek alapján megállapított nettó kumulált forgalmi értékekre

	Tranzakció értéke	Nettó kumulált forgalom
1. tétel:	50 Ft	50 Ft
2. tétel:	-100 Ft	-50 Ft
3. tétel:	-500 Ft	-550 Ft (felső küszöbérték: 550 Ft)
4. tétel:	60 Ft	-490 Ft
5. tétel:	1000 Ft	510 Ft
Utolsó tétel:	-530 Ft	-20 Ft (alsó küszöbérték: 20 Ft)

A likviditási felső küszöbérték a fenti példa alapján 550 forint. Minimum ennyi likviditással kell rendelkeznie a hitelintézetnek ahhoz, hogy minden tételét késedelem nélkül teljesíthesse. A likviditási alsó küszöbérték a példában 20 forint. Amennyiben ennyi likviditással rendelkezik a bank, akkor késedelemmel ugyan, de teljesülni fog a fizetési forgalma.

A VIBER- és BKR-résztvevők likviditáskezelése

A pénzforgalmi likviditásra ható tényezők változása miatt az elszámolási és kiegyenlítési kockázat csökkentése érdekében résztvevői szinten alkalmazkodásra volt szükség. A résztvevők egyedi likviditáskezelési stratégiájától és mérlegfőösszegétől, illetve a mérlegükben szereplő jegybankképes értékpapír-állománytól is függ, milyen arányban támaszkodnak számlaegyenlegükre, illetve hitelkeretükre fizetési forgalmuk teljesítése során. A résztvevők egy része likviditáskezelési megfontolások miatt a szabadon választható kötelező tartalékrata rendszerben magasabb, jellemzően 4-5 százalékos tartalékratát választ, így növelve meg számlaegyenlegét. Mindez általában kétféle résztvevői körre jellemző, egyrészt akiknek forgalma a mérlegfőösszegéhez képest nagy, másrészt pedig akik hitelkeretüket egyáltalán nem vagy nem gyakran használják. Az alkalmazkodást jelzi a 2014-

ben magasabb tartalékratát választó bankok számának növekedése²⁰, ugyanakkor a hitelkeret használati szokásokban csak kisebb változás történt. A maximális hitelkeret-kihasználat (MHKK)²¹ rendszerszinten továbbra is alacsonynak tekinthető (8–18 százalék) (14. ábra), ugyanakkor az előző évhez képest kismértékben, 5 százalékkal megemelkedett, aminek háttérében az NHP korábban említett hatása állhat. Egyedi banki szinten az MHKK értéke továbbra is nagy szórást mutat, általában a nagy forgalmat lebonyolító, 600–2000 milliárd forint mérlegfőösszegű bankok viszonylag magas MHKK-val működnek. Amíg azonban a legnagyobb forgalmú 3 résztvevő esetében éves átlagban 34-68 százalék közötti MHKK értéket találunk, addig a résztvevők több mint a fele egyáltalán nem használja hitelkeretét. Az MHKK mellett fontos információt nyújt annak vizsgálata, hogy a hitelkeretüket milyen mértékben és napon belül milyen hosszán használják fel a résztvevők. A legnagyobb forgalmú, illetve a mérlegfőösszegükhöz képest magasabb forgalmat lebonyolító résztvevők

²⁰ 2014-ben a VIBER-résztvevők 13 százaléka választott a korábbi évekhez képest magasabb tartalékratát, ami részben azt mutatja, hogy a bankok alkalmazkodásra kényszerültek. A magasabb tartalékratát választó bankok közül egy tartozott a legnagyobb forgalmat lebonyolítók közé, a többi 5 résztvevőnek csupán mérlegfőösszegükhöz képest volt magas a forgalma.

²¹ A hitelkeret-kihasználat azt méri, mekkora részét használja fel egy bank a hitelkeretének. A napon belüli legalacsonyabb számlaegyenleget viszonyítja a rendelkezésre álló hitelkerethez, így ez egy pillanatfelvételnél számít.

aktívan használják hitelkeretüket, általában a VIBER-üzemidő 10-36 százalékában. A résztvevők naponta átlagosan a hitelkeretük 30 százalékát használják fel fizetési forgalmuk teljesítéséhez, melyet általában egymásfél órán keresztül vesznek igénybe. A 60 százalékos feletti hitelkeret kihasználtság részben a jegybanki eszköztár változásának következtében kismértékben megnövekedett. A 90 százalékos hitelkeret-kihasználtság – mely utalhat a kifeszített likviditásmenedzsmentre, és emiatt a magasabb elszámolási és kiegyenlítési kockázatra – napon belül átlagosan maximum 12 percig fordult elő a hitelkeretüket aktívan használó bankok esetében.

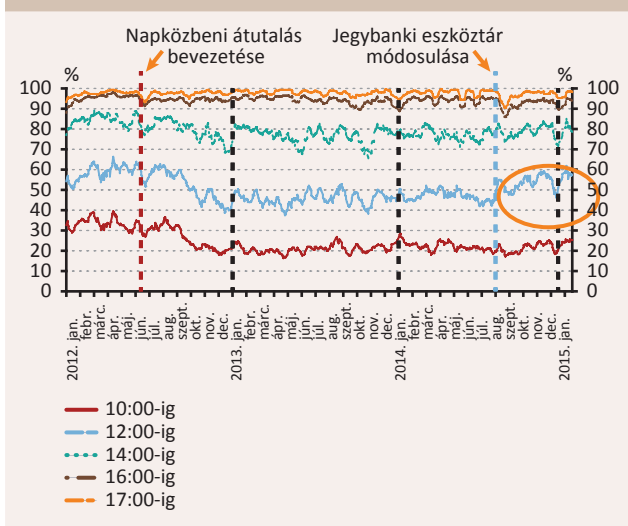
2014-ben az előző évhez képest csökkent azon esetek száma, amikor a hitelkeretüket használó bankok egynapos fedezett hitel igénybevételére kényszerültek, a hitelfelvételek összege azonban növekedett.

A VIBER résztvevőnek mérlegelnie kell, hogy a napközbeni (overdraft) hitelét fenn kívánja-e tartani a VIBER-zárást követően is. Amennyiben igen, akkor automatikusan egynapos (O/N) fedezett hitelt kap az MNB-től. Ez lehet tudatos döntés vagy kényszer eredménye, amennyiben a napközben felhasznált hitelkeretét szándéka ellenére sem tudja visszafizetni. 2013-hoz képest 2014-ben 28 százalékkal csökkent az egynapos fedezett hitelfelvételek száma a VIBER-ben. A hitelfelvételek kétharmadára hónap vége felé kerül sor, ami összhangban van a korábbi tendenciákkal és a BKR-ben jelentkező (az adófizetési napokkal összefüggő) exogén hatásokkal. Az összes VIBER-résztvevő adatait figyelembe véve a hitelfelvételek átlagos értéke 26 százalékkal növekedett előző évhez képest. A legnagyobb forgalmú résztvevők esetében 2014-ben 52 százalékkal növekedett a hitelfelvételek átlagos értéke, mely változás elsősorban egy résztvevő hitelfelvételeinek köszönhető. 2014-ben négy alkalommal fordult elő, hogy négy résztvevő a BKR éjszakai elszámolásban egyáltalán nem rendelkezett likviditással, így nem voltak képesek arra, hogy rendes üzemidőben kiegyenlítsék a pozícióikat, így ezen bankok másnap bonthatták le a sorukat a VIBER-ben, amikor már rendelkezésükre állt a szükséges likviditás.

2014-ben a tranzakciók beküldése során átmenetileg kismértékű napközbeni átrendeződések voltak tapasztalhatóak minden vizsgált időszakban. A résztvevők tételidőzítési magatartása rendszeresen leköveti a jelentősebb likviditáskezelést érintő változásokat (ilyen helyzet volt például a BKR napközbeni elszámolás bevezetése). A változásokhoz történő alkalmazkodási folyamatban a bankok általában óvatosabb tételmenesztést alkalmaznak, amely hatására napi

fizetési forgalmuk nagyobb részének lebonyolítása későbbre tolódik. Augusztusban és szeptemberben a tételek 90-95 százaléka teljesült az ügyfél üzemidő zárásáig (17:00-ig), míg az év többi részében ez az arány a VIBER forgalom 96-98 százalékát tette ki. Mindemellett a tételek időzítésében 2014 második felétől megfigyelhető, hogy 12:00-ig a résztvevők 5-10 százalékkal több tételt teljesítettek első félévhez képest, így tételküldésük eddig az időpontig tolódott. A többi időszak teljesítési szokásaiban nem történt jelentős változás, így például éves szinten továbbra is a tranzakciók 70-85 százaléka teljesült 14:00 óráig (16. ábra).

16. ábra
A VIBER-forgalom időzítésének alakulása
(2012–2014)

Sorbanállások a VIBER-ben, napközbeni ciklusok közötti, likviditáshiányból származó tételátgörgetések a BKR-ben

A VIBER-ben 2014-ben a sorbanállások éven belüli eloszlása egyenletesen alakult, de a második felévben a sorbanállások száma átmenetileg megnövekedett. Körbetartozás miatt sorbanállásra nem került sor a VIBER-ben. Egy bank által indított tranzakció teljesítési sorba kerül addig, amíg nem áll rendelkezésre ismét elegendő fedezet a teljesítéshez a beérkező, jóváírt tranzakciók finanszírozó hatásának, a hitelkeret megnövelésének, vagy sorátrendezésnek köszönhetően. A sorbanállások vizsgálata azért is fontos, mert ezek könnyen körbetartozást is eredményezhetnek, amik jelentősen megnövelhetik az elszámolási és kiegyenlítési kockázatot, hiszen egy tranzakció késedelmes teljesülése esetén előfordulhat, hogy egy másik VIBER-résztvevőnél (fogadó bank) emiatt nincs elegendő likviditás a fizetési forgalmának lebonyolításá-

hoz²². A VIBER-részvevők között jelentős különbségek vannak a sorban maradt tételek sorbanállásának időtartama alapján, mely részben az eltérő likviditásmenedzselési gyakorlatokra vezethető vissza²³. 2014 első félévében havonta a sorbanállások száma átlagosan 50 darab körül alakult, a második félévtől azonban ezek száma jelentősen, 31 százalékkal megnőtt, így szeptemberben elérte a 90 darabot is. A sorbanállások a VIBER-ben a munkanapok közel 60 százalékát érintették, melyek során a tételek átlagosan 1 órán keresztül álltak sorban. A havi szinten gyakran sorban álló bankok közül a magasabb hitelkeret-kihasználtsággal rendelkezők – amelyek aktív likviditásmenedzsmentet folytatnak – rövidebb ideig állnak sorban, napi szinten átlagosan 20-30 percet. A kevésbé aktív likviditásmenedzsmentet folytató résztvevők – amelyek alacsonyabb MHKK-val rendelkeznek, vagy hitelkeret használata nélkül bonyolítják le forgalmukat – hosszabb ideig, átlagosan 1 - 3,5 óráig állnak sorban. 2014-ben egy-egy elszámolási napon bizonyos esetekben a 8 óra körüli sorbanállások is előfordultak, melyek oka részben a résztvevők nem megfelelő likviditásmenedzsmentjéből, illetve hiányos VIBER-üzletszabályzat ismeretéből fakadt. 2014-ben nem növekedett meg sorbanállás következtében a körbetartozások gyakorisága, mindössze 2 elszámolási napon 8 esetben volt szükség a körbetartozás lebontására.

2014-ben a BKR-ben a korábbi évekhez képest több esetben fordult elő a napközi ciklusok közötti tranzakció átgörgetés likviditáshiány miatt. Az éjszakai elszámolásban az előző évhez képest lényegesen kevesebb esetben és szereplőt érintően fordult elő sorbanállás, melyek elsősorban a kisebb forgalmú résztvevőket érintették. Jelentős negatív irányú változás, hogy az előző évhez képest az esetek felében az érintett bankoknak nem állt rendelkezésére addicionális likviditás – azaz értékpapír –, melyet zárolhattak volna. A napközi elszámolásban az előző évhez képest jelentősen megnőtt a ciklusok közötti tranzakció átgörgetések²⁴ száma, ez azonban a legtöbb esetben nem likviditási nehézség miatt következett be, hanem

egyedi banki hibák miatt, melyet kellő odafigyeléssel el tudtak volna kerülni az érintettek. A rendszer résztvevői abban az esetben, ha folyamatosan figyelemmel kísérik a likviditásuk alakulását a VIBER-ben, valamint a BKR-forgalmukat, és úgy látják, hogy nem rendelkeznek elég likviditással, akkor lehetőségük van napközi fedezetzárolással megnövelni azt, amennyiben rendelkeznek elegendő zároltatható értékpapírral a mérlegükben. A 2014. évi 32 darab tranzakció átgörgetés oka hat esetben volt tényleges likviditáshiány. Az év során több esetben is előfordult két egymást követő ciklust is érintő tranzakcióátgörgetés, ahol azonban az érintett résztvevők minden esetben rendelkeztek addicionális értékpapírral, aminek zárolásával ezt el tudták volna kerülni. Ezekben az esetekben nagy valószínűséggel voltak olyan tranzakciók, amelyeknél a 4 órás szabály sérült. A tranzakcióátgörgetések akkor is előfordultak volna, ha az érintett résztvevők, az alacsonyabb likviditásigénnyel járó nettó fedezeti paramétert²⁵ választották volna, mely a BKR által biztosított opcionális likviditáskönnyítő eszköz.

Elszámolási és kiegyenlítési kockázat a KELER-ben

A fizetés nélküli (FoP) ügyletek számának korábbi évek trendjeinek megfelelő bővülése növeli a rendszerben a kiegyenlítési kockázatot, ugyanis ekkor az értékpapír leszállítása és pénzbeli kiegyenlítése időben elválik egymástól. Az FoP-tranzakciók száma 2011-óta folyamatosan növekszik²⁶, 2014-ben már az értéktárban lekönyvelt összes tranzakció 47,8 százalékát tette ki, míg 2011-ben 43,8 százalék volt ez az arány. A szállítás fizetés ellenében (DVP) elv²⁷ szerint teljesített tranzakciók aránya ezzel párhuzamosan folyamatosan csökkent – míg 2011-ben az értéktárban könyvelt DVP ügyletek aránya 44 százalék volt, addig ez a szám 2014-re lecsökkent 38 százalékra. A bankok egymás közötti elszámolásai továbbra is DVP alapon történnek, azonban főként a külföldi megbízók a saját külföldi bankszámláik közötti átutalást részesítik előnyben.

²² Ennek a kockázatnak a csökkentése érdekében a VIBER-ben 10 percenként automatikus körbetartozást lebontó algoritmus működik.

²³ Egy bank egyedi döntése alapján addicionális értékpapírt zároltathat, nagyobb szerepet szánhat a bejövő tételek finanszírozó szerepének, magasabb tartalékrátát választhat (a hitelintézetek évente csak kétszer változtathatnak tartalék rátájukon, így számukra ez egy kevésbé rugalmas likviditáskelzési eszköz, mint a másik kettő, amelyekről napon belül dönthet), illetve vállalhatja, hogy a tétel sorbaállításra kerül, így pedig nem azonnal teljesül.

²⁴ Amennyiben egy résztvevő valamely tranzakciójának teljesítésére nem biztosít elegendő fedezetet az adott ciklusban – azaz nincs elég likviditása a tranzakció lekönyveléséhez –, akkor ez a tranzakció automatikusan átkerül a következő ciklusba ismételt elszámolásra. Ezt a folyamatot nevezzük tranzakcióátgörgetésnek.

²⁵ A fedezeti paraméterekről részletesebb információkat a 2014-es Fizetési rendszer jelentés tartalmaz.

²⁶ Ezekben az esetekben a tranzakció pénzlába nem a KELER közreműködésével kerül kiegyenlítésre.

²⁷ A DVP típusú tranzakciónál az értékpapírügylet két lábának kiegyenlítése egyidejűleg történik meg (ha rendelkezésre áll mind a pénzoldali, mind az értékpapír oldali fedezet), míg FoP típusú tranzakciónál a központi értéktárban csak az értékpapír oldali kiegyenlítés történik meg, a pénzláb kiegyenlítése valamely más csatornán (központi értéktáron kívüli csatornán) történik meg.

A KELER kiegyenlítési kockázatát csökkentette, hogy 2014. október 6-ától a hazai átruházható értékpapírokkal végzett ügyletek egységesen legkésőbb a kereskedés napját követő második üzleti napon (T+2) kiegyenlítésre kerülnek. A T+2-es szabály szerint az értékpapírok kiegyenlítését legkésőbb a kereskedéstől számított 2 munkanapon belül el kell végezni. Ezt a szabályt a KELER a CSDR²⁸-ben előírt határidőhöz képest egy negyedévvvel korábban bevezette. A T+2 napi teljesítés biztosítása az azonnali értékpapírügyletek kiegyenlítését gyorsította fel, amely egyrészt csökkentette a kiegyenlítési kockázatot a rendszerben, másrészt pedig az eladók, illetve vevők így előbb juthatnak hozzá értékpapírjukhoz és pénzükhöz. A T+2 szabály hazai alkalmazása illeszkedik a nemzetközi trendekhez, illetve megfelel a kapcsolódó előírásoknak és ajánlásoknak. Az átállás problémamentesen lezajlott, így a hazai eljárásrend megfelel az EU-rendeletben előírtaknak.

Elszámolási és kiegyenlítési kockázat a KELER KSZF-ben

A KELER KSZF kezdeményezte a garanciaalap-képzési módszertan megváltoztatását, mert a kollektív garanciaalapok²⁹ mérete a tőkepiaci forgalom visszaesése miatt csökkent, ami növeli az elszámolási és kiegyenlítési kockázatot. A KELER KSZF elszámolási és kiegyenlítési kockázatának mérséklésére többlépcsős garancia-rendszert működtet, amely a központi szerződő fél saját tőkéjén túl a klíringtagok és alkíringtagok egyéni biztosítékaiból, illetve a kollektív hozzájárulásaiból épül fel³⁰. Az azonnali és derivatív piaci forgalom visszaesése következtében a garanciaalapok³¹ mérete fokozatosan csökkent 2014-ben. Annak ellenére, hogy a garanciaalapok mérete mindvégig megfelelő védelmet biztosított, a tendencia megállítására a KELER KSZF egy új, prociklikussági tényező beépítését javasolta a garanciaalap képzési módszertanba, ami tompítja a garanciaalapok méretének üzleti ciklusok szerinti változását és egyben stabilizálja a garanciaalapok méretét.

A stressz-tesztek alapján vizsgált kollektív garanciaalapok³² mérete öt alkalom kivételével minden esetben megfelelő fedezetet nyújtott. Az EMIR³³ szerint megképzett garanciaalapok méretének megfelelőségét stressz-tesztekkel vizsgálják. Ha a stressz-tesztek értékei alapján a garanciaalap mérete elégtelennek bizonyul, akkor a központi szerződő fél biztosíték pótlékot kér be attól a klíringtagtól, amelynek a pozíciója okozta a garanciaalap elégtelenségét. Biztosítéki pótlék bekérésre 2014-ben összesen öt alkalommal került sor, amelyet a klíringtagok minden esetben elhelyeztek, így a KELER KSZF által megképzett garanciaalapok mérete 2014-ben az európai szabályozásnak is megfelelő fedezetet nyújt az extrém, de valószínű események kezeléséhez is.

2014-ben nem volt szükség azonnali klíringre egyik KELER KSZF által elszámolt piac esetében sem. A KELER KSZF elszámolási és kiegyenlítési kockázatának jelentős hányada a központi szerződő fél intézményi jellegéből fakad, vagyis abból, hogy garantálja a klíringtagok részére történő teljesítést akkor, ha a garantált ügyletben résztvevő felek valamilyen oknál fogva nem teljesítenek. Erőteljes piaci ármozgások esetén a KELER KSZF azonnali klíringet rendelhet el, így a napközben felhalmozódott negatív árkülönbözöt beszédésével csökkenti a nemteljesítések kockázatát. 2014-ben azonnali klíringre nem került sor, 2015 elején, a svájci jegybank árfolyamküszöb eltörlésére vonatkozó döntését követő intenzív piaci reakciók miatt azonban a KELER KSZF-nek egy napon belül kétszer is azonnali klíringet kellett elrendelnie a svájci frank alapú pénzügyi termékeknél a nemteljesítés kockázatának mérséklésére.

A KELER KSZF által elszámolt piacokon a nemteljesítések száma, illetve azok összértéke alacsonyabb volt 2014-ben az előző éveknél és nem került sor biztosíték felhasználásra, illetve kényszerintézkedésekre sem. Ha egy klíringtagnál valamilyen oknál fogva nem áll rendelkezésre a tranzakciói kiegyenlítéséhez

²⁸ Az Európai Parlament és a Tanács 909/2014/EU-rendelete (2014. július 23.) az Európai Unión belüli értékpapír-kiegyenlítés javításáról és a központi értéktárakról, valamint 98/26/EK- és a 2014/65/EU-irányelv, valamint a 236/2012/EU-rendelet módosításáról.

²⁹ Tőzsdei Elszámolási Alap (TEA); Kollektív Garancia Alap (KGA); CEEGEX Kollektív Garancia Alap (CKGA); EP Kollektív Garancia Alap (EP KGA). Figyelembe véve, hogy a KELER KSZF nemcsak tőkepiaci, hanem áram és gázpiaci elszámolásokat is végez, az egyes piacokon jelentkező stressz-eknek átgyűrűző hatása lehet. Azért, hogy ennek a valószínűségét minimalizálják, az egyes piacok garancia-rendszerei el vannak különítve egymástól.

³⁰ Jelentés a fizetési rendszerről 2013, 4. keretes írás.

³¹ TEA és a KGA.

³² TEA, KGA, CKGA. Az EP KGA méretét a forgalom alapján határozzák meg, de annak megfelelőségét nem ellenőrzik stressz-teszttel, mivel a piacon csak akkor történik ügyletkötés, ha rendelkezésre áll a megfelelő mértékű fedezet.

³³ Az Európai Parlament és a Tanács 648/2012/EU-rendelete (2012. július 4.) a tőzsdén kívüli származtatott ügyletekről, a központi szerződő felekről és a kereskedési adattárakról.

4. keretes írás

A brókereszközök során jól vizsgázott a KELER KSZF kockázatkezelési rendszere

A KELER KSZF kockázatkezelési rendszere jól vizsgázott és megakadályozta, hogy a 2015 első felében felfüggesztett brókerházak kiesése sorozatos nemteljesítést okozzon a tőkepiacon. A pénzügyi infrastruktúrát tekintve egy brókerház tevékenységi engedélyének felfüggesztése jelentős elszámolási és kiegyenlítési kockázatot hordoz magában, amely többek között az azonnali piaci ügyletekkel összefüggő kötelezettségeiből³⁶, illetve a nyitott derivatív piaci pozícióiból származhat. Bármely rendszertag felfüggesztése következtében a KELER KSZF-nek alapfunkciójával összhangban, mint garantőrnek gondoskodnia kell a korábban kötött és még nyitott, vagy esedékes tranzakciók kiegyenlítéséről, a nyitott pozíciók lezárásáról. Ez egyszerre jelenthet pénzügyi és értékpapír oldali terheléseket és jóváírásokat is, eltérő időpontban és különböző értékpapírokra vonatkozóan. Amennyiben ilyen esetben az érintett brókerház KELER-nél vezetett pénzeszközeiben nincs elegendő pénzeszköz a korábban kötött ügyletek kiegyenlítésére, a KELER KSZF az üzletszabályzatában rögzítettek szerint megkezdi a nemteljesítés esetére kidolgozott protokoll alkalmazását. A pénzügyi nemteljesítés és fedezetlenség miatti kényszerintézkedés keretében elvonja a brókerház KELER-nél tartott szabad pénzeszközeit, majd ezt követően az aznapi értékpapír jóváírásaiból visszatart annyit, hogy az elvont pénzeszközök és az értékpapír-értékesítésből befolyó összeg együttesen fedezze az aznapi pénzügyi kötelezettségeket. Erre azért van szükség, hogy a brókerház nemteljesítése ne terjedjen tovább a pénzügyi rendszerben. Egyes brókerházak tevékenységi engedélyének visszavonása 2015 elején jelentős nyitott pozíciókat eredményezett mind az azonnali, mind a derivatív piacokon. A KELER KSZF konzervatív kockázatkezelési szabályainak köszönhetően az engedély visszavonások, kapcsolódó kényszerintézkedések és a pozíciók zárása nehézség és jelentősebb tőkepiaci hatás nélkül kezelhető volt, így más piaci szereplőkre továbbgyűrűző hatása nem volt.

szükséges pénzforrás vagy értékpapír esedékességkor, akkor nemteljesítés történik, ami lehet pénzügyi oldali, illetve értékpapír oldali egyaránt. 2014-ben összesen 7 nemteljesítésre került sor, ami minden esetben értékpapír oldali volt, azaz a szükséges értékpapír fedezet hiányzott. Nemteljesítés esetén a KELER KSZF elkezd felhasználni a nemteljesítő fél biztosítékait, amire azonban 2014-ben nem volt szükség, mivel a 7 nemteljesítésben érintett klíringtag ugyan határidőn túl, de legkésőbb másnap reggelig zárni tudta a pozícióját, azaz meg tudta szerezni a szükséges értékpapírokat. A gáz- és árampiacon nem történt nemteljesítés.

2.2.3.3. KAPCSOLÓDÓ RENDSZER KOCKÁZAT

2014-ben a kapcsolódó rendszer kockázat a rendszerek stabil és megbízható működésének köszönhetően az egész évben alacsony szinten maradt. A kapcsolódó rendszer kockázat alapja lehet, hogy az elszámolási és kiegyenlítési folyamat egymásra épülő lépéseit nem mindig ugyanaz a szereplő hajtja végre, illetve a részt-

vevők pénzügyi oldali likviditása a rendszerekben azonos fedezeti állományra (számlaegyenleg és hitelkeret) támaszkodik, a fizetési rendszerek likviditását biztosító értékpapír fedezeteket pedig a KELER Központi Értéktár kezeli. A kapcsolódó rendszerek kockázatának kiemelése azért fontos, mert a rendszerek közötti alapvető likviditási függőségi viszonyok potenciális fertőzés forrásai is lehetnek. 2014-ben egy esetben³⁴ VIBER-incidens miatt több órán át tartó fennakadás történt mind a BKR-, mind pedig a KELER-csoport működésében, melynek következtében egyik rendszer sem tudta a saját üzleti feltételeiben foglaltak szerint befejezni az elszámolásuk teljesítését. 2014-ben a kapcsolódó rendszer kockázat a BKR irányából csökkent, a GIRO kevesebb alkalommal kért VIBER üzemidő hosszabbítást³⁵ a BKR-résztvevők kérésére. A KELER technikai problémája miatt 2014-ben egy alkalommal realizálódott kapcsolódó rendszer kockázat, mivel reggeli napnyitást követően 46 percig nem működött a KELER SWIFT kapcsolata. Így a VIBER felé DVP tételeket és hitelkeret módosító üzeneteket sem tudott küldeni ebben az időszakban.

³⁴ A korábban már említett 2014. július 7-i 163 perces incidens során.

³⁵ A GIRO 2 alkalommal kért 1-1 órás, egy alkalommal pedig 15 perces üzemidő hosszabbítást.

³⁶ Az azonnali piacon kötött ügyleteket legkésőbb az ügyletkötést követő második napon ki kell egyenlíteni a T+2-es szabály alapján.

2.3. A pénzforgalmi ellenőrzések tapasztalatai

A 2014-ben elvégzett pénzforgalmi ellenőrzések terjedelme jelentősen bővült a pénzforgalmi szolgáltatás nyújtásáról szóló törvény (Pft.)³⁷ előírásaival, mindemellett pedig a lefolytatott vizsgálatok száma is tovább emelkedett. Az MNB 2014-ben a (Pft) és az MNB-rendelet³⁸ előírásainak betartását 19 hitelintézetnél, 3 hitelintézetnél és 1 pénzforgalmi intézménynél pedig terven felüli ellenőrzés során vizsgálta (7. táblázat). A terven felüli ellenőrzések elrendelésére két esetben külső megkeresés alapján, nagy összegű csalás, illetve jogosulatlan számlavezetés gyanúja miatt, két esetben pedig az MNB rendelkezésére álló egyéb információk alapján került sor a GIRO napközbeni elszámolásnál tapasztalt likviditáshiány, illetve a bankkártyás fizetések során alkalmazott bankközi jutalékokkal összefüggésben. A Pft-ben foglaltak hatósági ellenőrzése 2014. előtt a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletének (PSZÁF) a hatáskörébe tartozott, azonban a felügyeleti feladatok MNB-be történő integrációját és a PSZÁF megszűnését követően, 2014. január 1-jétől az MNB egységes rendszerben ellenőrzi az MNB-rendelet mellett a Pft. betartását is, ami jelentősen hozzájárult

a pénzforgalmi ellenőrzések mélységének és hatékonyságának növeléséhez. A pénzforgalmi vizsgálatok során a Pft. előírásai közül többek között ellenőrzésre kerültek az ügyfelek tájékoztatására, a szerződéskötésre, a szerződés módosítására, a fizetési számlák megnyitására, a kárviselésre és a felelősségre vonatkozó szabályok betartása, továbbá a bankkártyaforgalomhoz kapcsolódó bankközi jutalékok (interchange díj) mértékére, illetve a pénzügyi rezsicsökkentéshez kapcsolódó ingyenes készpénzfelvételre vonatkozó előírások betartása is.

A 2014-ben lefolytatott helyszíni vizsgálatok alapján az ellenőrzött hitelintézeteknél alapvetően jogszabálykövető módon zajlott a pénzforgalom lebonyolítása, esetenként azonban az ügyfelek széles körét érintő jogszabálysértések is előfordultak. A 2014. évi ellenőrzések közül 22 hitelintézetnél intézkedések megtételére történő felhívással, egy esetben pedig intézkedés alkalmazása nélkül zárult le a vizsgálat. A pénzforgalmi hatósági ellenőrzések általános tapasztalata, hogy minden vizsgált hitelintézet követett el jogszabálysértést, amelyet az MNB összesen

7. táblázat
Az MNB által elvégzett ellenőrzések számokban
2010–2014

		2010	2011	2012	2013	2014
Pénzforgalmi ellenőrzések száma	Bank	8	9	8	11	9
	Takarékszövetkezet	4	6	9	8	13
	Pénzforgalmi intézmény	—	—	—	—	1
Megállapítások száma*		113	134	125	118	174
Intézkedések száma*		67	78	113	107	122
Bírságok száma	Bank	2	2	—	2	2
	Takarékszövetkezet	2	5	4	4	6
	Pénzforgalmi intézmény	—	—	—	—	0
	Összesen:	4	7	4	6	8
Bírságok összege (millió Ft)	Bank	14	17	—	3,2	35
	Takarékszövetkezet	1	4,4	3,2	20,4	27,5
	Pénzforgalmi intézmény	—	—	—	—	0
	Összesen:	15	21,4	3,2	23,6	62,5

*A „Megállapítások száma” az ellenőrzésekről készült vizsgálati jelentésekben leírt hibákat, az „Intézkedések száma”, pedig a megállapítások kijavítására előírt intézkedéseket jelenti.

³⁷ A pénzforgalmi szolgáltatás nyújtásáról szóló 2009. évi LXXXV. törvény.

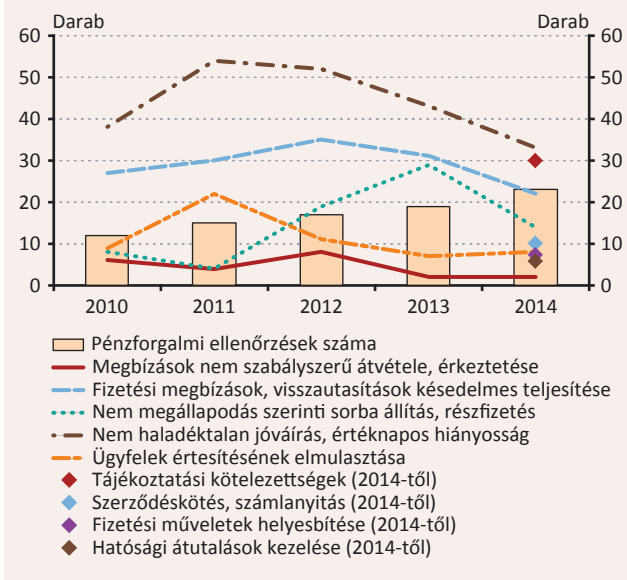
³⁸ A pénzforgalom lebonyolításáról szóló 18/2009. (VIII. 6.) MNB-rendelet.

127 esetben állapított meg a jelentéseiben. Nyolc hitelintézetnél a szabályszegések kiemelt jellege miatt az előírt intézkedések mellett összesen 62,5 millió Ft összegű bírság kiszabására is sor került. Tekintettel a pénzforgalmi ellenőrzések terjedelmének a Pft. előírásaival való bővülésére és az emiatt megnövekedett ellenőri kapacitásra, valamint a feltárt szabálysértések jellegére, 2013-hoz képest nőtt az olyan pénzforgalmi ellenőrzések száma, amelyek lezárásánál az MNB bírságot szabott ki. Mindehhez hozzájárult továbbá az is, hogy az MNB szigorította a bírságot szabó módszertanát.

A pénzforgalmi törvény ellenőrzése kapcsán a legtöbb szabályszegés az ügyfelek előzetes és utólagos tájékoztatása, illetve az ezekhez kapcsolódó külön díjak felszámítása miatt fordult elő. A Pft. előírásai szerint a fogyasztónak és a mikroállalkozásnak minősülő ügyfelek esetében legalább havonta egy alkalommal díjmentesen kell biztosítani a fizetési műveletek teljesítéséről az utólagos tájékoztatást. Az ellenőrzések megállapítása szerint azonban több hitelintézet díjat számolt fel a számlakivonatok elkészítéséért, postázásáért, mindemellett a keretszerződésből hiányzott, vagy nem egyértelműen jelent meg abban, hogy milyen módon biztosítja a törvény által előírt díjmentességet. A tájékoztatási kötelezettség elmulasztásából adódó hibák kiemelt jellegű szabályszegésnek minősülnek, mivel nagy részük közvetlen és közvetett anyagi kárt okoz az ügyfelek számára, valamint alkalmasak az ügyfelek megtévesztésére. További kiemelt szabályszegésnek minősült, hogy több hitelintézet a bankkártya letiltásáért különböző mértékben díjat számított fel. Annak ellenére, hogy 2014-re már jelentősen lecsök-

kent a haladéktalan jóváírás és az értéknap helytelen alkalmazása következtében előforduló esetek száma, még mindig ez a leggyakrabban előforduló szabályszegés az MNB-rendelet vonatkozásában (17. ábra). Ezeknek az előírásoknak a megszegését – mivel már régóta hatályban vannak – az MNB szigorúbban bírálja el. Gyakran előforduló hiba volt a benyújtott fizetési megbízások és a visszautasítások késedelmes teljesítése, illetve a fizetési megbízások sorbaállításának és azok fedezethiány esetén történő, nem az ügyféllel kötött megállapodás szerinti végzése, valamint azok fedezethiány esetén történő részletjesítése.

17. ábra
Pénzforgalmi szabályszegések alakulása
2010–2014

2.4. A magyar pénzforgalmat és pénzügyi infrastruktúrát érintő hazai és nemzetközi szabályozási fejlemények

A pénzügyi tranzakciós illeték 2015-től hatályos módosítása támogatja a fizetési kártyák jelenleginél intenzívebb vásárlási célú használatát és megteremti a kártyakibocsátók általi intenzívebb használatösztönzését lehetőségét. A korábbi szabályoknak megfelelően a kártyás vásárlások után a tranzakció értékének 0,3 százalékát fizették meg tranzakciós illetékként a kártyát kibocsátó pénzforgalmi szolgáltatók. Ez az érték tranzakciónként ugyan nem lehetett magasabb hatezer forintnál, a kártyás vásárlások jellemzően alacsony vásárlási értéke miatt azonban ez a gyakorlatban a tranzakciók túlnyomó többségénél nem csökkentette az illetékfizetési kötelezettséget. Így a kártyás vásárlási forgalom emelkedésével a kibocsátók illetékfizetési kötelezettsége is magasabb lett. Ez annak ellenére csökkentette a kártyahasználat kibocsátói ösztönzését, hogy az MNB korábbi elemzése alapján a tranzakciós illetéket a pénzforgalmi szolgáltatók az esetek többségében az éves kártyadíjban áthárították a fogyasztókra³⁹. Az áthárított összeg azonban jellemzően az átlagos éves kártyás vásárlási forgalom után keletkező illetékfizetési kötelezettséget fedezte. Ez a megoldás egyrészt növelte a szolgáltatások és az ügyfelek közötti keresztárazást, másrészt pedig nem fedezte az előrejelzettnél nagyobb mértékű forgalombővülés magasabb illetékfizetési kötelezettségét sem. Ennek következtében a kibocsátók kevésbé voltak érdekeltek a vásárlási forgalom emelkedésében, hiszen azzal az illetékfizetési kötelezettségükön belül emelkedett volna az át nem hárított illeték aránya. A 2015-től hatályos jogszabály-módosítás úgy kezeli a fenti problémát, hogy a fizetési kártyás vásárlások után már a kártyahasználat intenzitásától független, egységes mértékű, egy összegű tranzakciós illetéket kell megfizetni. Ennek megfelelően tehát amennyiben egy fizetési kártyát a tárgyévet megelőző évben legalább egy alkalommal használtak fizetésre, akkor egy egyösszegű, 800 forintos tranzakciós illetéket kell megfizetni az adott kártya összes vásárlási forgalma után. Ennek köszönhetően a szabályozás támogatja a kártyahasználat kibocsátói

ösztönzését, hiszen amennyiben a használatösztönzés hatására emelkedik a kártyás vásárlási forgalom, úgy csökken az egy tranzakcióra jutó illetékterhelés is. A szabályozás továbbá előnyben részesíti a modern, érintéses fizetési technológiával rendelkező kártyák kibocsátását azáltal, hogy ezekre a kártyákra alacsonyabb, 500 forintos egyösszegű illetékfizetési kötelezettséget ír elő. A tranzakciós illeték módosítása következtében így újra érdekeltté válhatnak a kibocsátók a vásárlási célú kártyahasználat intenzívebb ösztönzésében, az MNB pedig el is várja a piaci szereplőktől, hogy a korábbiaknál aktívabban járuljanak hozzá a fizetési kártya-használat növeléséhez.

A Fizetési számla irányelv alapján módosuló hazai szabályozásnak köszönhetően már 2016 második felében létrejöhetnek az első alapszintű fizetési számla-konstrukciók, egyszerűbbé válhat a bankváltás folyamata és átláthatóbb lehet a pénzforgalmi szolgáltatások árazása. Az irányelv kiemelt célja a fogyasztók számára az Európai Unió pénzforgalmi piacának egységessé és átláthatóbbá tétele. A Fizetési számla irányelv szabályainak a hazai jogrendbe történő átültetésével a hazai fogyasztók számára olyan új lehetőségek nyílnak a pénzforgalmi szolgáltatások igénybevétele terén, melyek hozzájárulhatnak az elektronikus fizetési megoldások szélesebb körű elterjedéséhez. A fizetési számlával jelenleg nem rendelkező fogyasztók számára átlátható feltételek mellett válnak elérhetővé azok a pénzforgalmi szolgáltatások, amelyek alapvetően szükségesek az elektronikus fizetések alacsony költségek mellett történő lebonyolításához. Ezen a téren figyelembe kell venni a jogszabályalkotás során, hogy az alapszámla támogassa az elektronikus pénzforgalmi szolgáltatásokból kirekesztett fogyasztók pénzügyi felzárkóztatását, valamint a jelenleg számlával rendelkező, de azt különböző okok miatt nem, vagy csak korlátozottan használó fogyasztók számára is elősegítse a szolgáltatások intenzívebb használatát. Az alapszintű fizetési szolgáltatásokat és azok alacsony

³⁹ Ilyés Tamás–Takács Kristóf–Varga Lóránt: A pénzforgalmi szolgáltatások díjainak és a pénzforgalom szerkezetének alakulása a pénzügyi tranzakciós illeték bevezetését követően. MNB-szemle, 2014. március.

költségek mellett nyújtandó mennyiségét a lakossági fizetési szokások alapos felmérését követően olyan módon szükséges meghatározni, hogy az alkalmazkodjon a megcélzott ügyfélkör pénzforgalmi szokásaihoz, és a társadalmilag hatékony, elektronikus fizetési megoldások használatára ösztönözze az ügyfeleket. Az alapszámlának az ország egész területén elérhetőnek kell lennie. A pénzforgalmi szolgáltatási piac átjárhatósága érdekében a bankváltásra vonatkozó egyértelmű szabályok megalkotásával a jövőben egységes keretek között, egyszerűsített módon kerülhet sor a pénzforgalmi szolgáltatók közötti váltásra. Az új szabályokkal kezelhető lesz az a jelenleg is fennálló probléma, hogy az ügyfelek egyrészt nem rendelkeznek a bankváltásról kellő információval, másrészt pedig a folyamat vélt bonyolultsága miatt nem is kezdeményezik azt. A fizetési számlákra vonatkozó új szabályok továbbá jelentősen javítják a pénzforgalmi szolgáltatások árazásának átláthatóságát és megteremtik az igénybevételi feltételek összehasonlíthatóságát. A leggyakrabban igénybe vett szolgáltatásokhoz, valamint a legnagyobb költséget okozó, fizetési számlához kapcsolódó díjtételeket egységes szerkezetben kell a közeljövőben feltüntetni a kondíciós listákban és a számlakivonatokon, a szolgáltatásokra pedig uniós szinten egységes definíciókat kell meghatározni. Az összehasonlíthatóság érdekében tehát a fizetési számlákhoz tartozó díjak és kondíciók mind az előzetes, mind pedig az utólagos tájékoztatásban egységesen fognak megjelenni. A fogyasztók tájékozódását segítő számlaválasztó programoknak is fontos szerep jut, hiszen az egységes definíciók és a működésükre vonatkozó szabályok alapján a jelenleginél hatékonyabban támogathatják a fogyasztók tájékoztatását.

A fizetésikártya-üzletágban alkalmazott bankközi jutalékokra és a kártyapiac üzleti szabályaira vonatkozó európai uniós rendelet idén tavaszi elfogadása megteremti a lehetőségét egy hatékonyabb, egységes európai kártyapiac létrejöttének. A rendelet szerint a jövőben az Európai Unión belül a tagállamokon belüli és a határon átnyúló kártyás fizetések esetén a bankközi jutalék mértéke egyaránt nem haladhatja meg a Magyarországon már 2014 eleje óta alkalmazott 0,2 és 0,3 százalékos szinteket. Emellett a rendelet a kártyaüzletág számos üzleti szabályát is átalakítja, melyeket az egész Unióban egységesen kell alkalmazni. Ezek alapján a jövőben sem a tagállamok sem pedig a kártyarendszerek üzemeltetésében részt vevő szervezetek nem határozhatnak meg olyan szabályokat, amelyek

területi alapon korlátozzák a kártyarendszerben részt vevő kibocsátó és elfogadó pénzforgalmi szolgáltatók tevékenységét. A kártyarendszereknek és a tranzakciókat feldolgozó szervezeteknek függetleníteniük kell egymástól a működésüket, a továbbiakban nem alkalmazhatnak a szolgáltatásaik között keresztárazást, a tranzakciófeldolgozást végző cégek szolgáltatásait pedig technikailag átjárhatóvá kell tenni. A kártyás fizetést elfogadó kereskedők tájékozottságának javítása érdekében a pénzforgalmi szolgáltatóknak kártyamárkánként és kategóriánként egyedileg megállapított kereskedői jutalékot kell ajánlaniuk, a kártyás tranzakciókról és az ezekhez kapcsolódóan felszámított díjakról pedig tételes tájékoztatást kell adni a kereskedőknek. A kereskedők kártyaelfogadási feltételeit javítja továbbá, hogy a minden kártya elfogadásának kötelezettségét csak a szabályozott bankközi jutalékkal működő kártyák esetén lehet alkalmazni, tehát a magasabb jutalékkal működő kártyák visszatásíthatóak lesznek. Emellett a kereskedőknek a jövőben nem lehet megtiltani, hogy olyan módon befolyásolják a fizető fél fizetésimód-választását, hogy azok a fizetés során a kereskedők számára kedvezőbb feltételekkel működő fizetési kártyákat részesítsék előnyben.

Az Európai Bankhatóság (EBA) által a fizetésre használható virtuális eszközökkel – így például a Bitcoinnal – kapcsolatosan megfogalmazott véleményben felvázolt rövid és hosszabb távú szabályozási teendőkkel megfelelően kezelhetőek az azonosított kockázatok. Az EBA részletesen elemezte a fizetésre használható virtuális eszközök jellemzőit, a rendszerek⁴⁰ működését és számba vette az ilyen típusú eszközökkel kapcsolatos, valamint a használatukból, vásárlásukból és tartásukból fakadó lehetséges kockázatokat. Több mint hetvenféle kockázatot azonosítottak be elsősorban a felhasználók az egyéb piaci szereplők, a pénzügyi közvetítőrendszer sértetlensége, a fizetési rendszerek és a szabályozó hatóságok szempontjából. Az EBA a lehetséges hatások és a felvázolt kockázatok alapján azonnali intézkedésként a legfontosabb feladatnak a szabályozott pénzügyi szolgáltatások és a fizetésre használható virtuális eszközök közötti kapcsolat kialakulásának megakadályozását tartja a hitelintézetek és pénzügyi intézmények által történő virtuális eszközök vásárlásának, tartásának, eladásának elkerülésével. Hosszabb távon szükséges lehet széles körű szabályozást alkotni, ami részletes előírásokat tartalmaz a fizetésre használható virtuális eszközök irányítására és működésére vonatkozóan.

⁴⁰ Az EBA véleményének kiadásakor több mint kétszáz különféle fizetésre használható virtuális eszköz volt ismert.

**2016. október 31-ig a Magyarországon működő pénzforgalmi szolgáltatóknak és a pénzforgalmi szolgáltatásokat igénybe vevőknek is meg kell felelniük az euróban végzett átutalásokra és beszede-
désekre vonatkozó egységes uniós előírásoknak.** A SEPA⁴¹ végdátum rendeletben⁴² megfogalmazott követelmények célja, hogy a pénzforgalmi szolgáltatók ügyfelei egyetlen fizetési számláról a lehető leghatékonyabban, azonos feltételek mellett teljesíthessék euró fizetési műveleteiket. A SEPA közös technikai szabványok, fizetési modellek használatán alapul, amelyek közül a SEPA átutalás (SCT) 2008-ban, míg a SEPA beszedés (SDD) 2009-ben került bevezetésre. Az euróövezeti országokban a közös fizetési modellekre való áttérés a szükségesnél lassabban haladt előre, amelynek eredményeképpen az átállás határidejét fél évvel el kellett halasztani 2014 augusztusára. A nem euróövezeti országoknak az áttérést később, 2016. október végére kell végrehajtani. Az euróövezeti országok tapasztalatai azt mutatták, hogy a SEPA fizetési módok alkalmazására való felkészülés hosszú időt vesz igénybe. Fontos, hogy a közös európai fizetési modellekre való teljes átállás nemcsak a pénzforgalmi szolgáltatók számára jelent feladatokat, így

ebbe a munkába lehetőleg minél előbb be kell vonni a pénzforgalmi szolgáltatásokat igénybe vevőket, elsősorban a legnagyobb euró forgalmat lebonyolító vállalati ügyfeleket is. Ennek oka, hogy az euróban lebonyolított, Unión belüli fizetési műveleteket végponttól végpontig SEPA formátumban kell eljuttatni, az erre való felkészülés pedig még a nagyvállalatok számára is időigényes feladatot jelenthet. Az euró átutalások és beszédések végponttól végpontig egységes szabványok szerinti, automatizált lebonyolítása mellett fel kell készülni arra is, hogy a pénzforgalmi szolgáltatásokat igénybe vevők ezeknél a tranzakcióknál már nem kötelezhetőek a küldő vagy a fogadó pénzforgalmi szolgáltató bankkódjának (BIC) közlésére, mert a fizetési műveletek kizárólag a nemzetközi számlaszám (IBAN) ismerete alapján is fel kell tudni dolgozni. A SEPA fizetési modellekre való átállás euróövezeti országokban szerzett tapasztalatait figyelembe véve, a határidőben történő végrehajtás érdekében az MNB folyamatosan monitorozza a hazai piac felkészültségét, és az átálláshoz szükséges feladatok előrehaladását. Jelenleg a magyar bankok által lebonyolított euró átutalások több mint 71 százaléka már SEPA-szabvány szerint bonyolódik le.

⁴¹ Egységes euro-pénzforgalmi övezet (Single Euro Payments Area).

⁴² Az euroátutalások és -beszédések technikai és üzleti követelményeinek megállapításáról és a 924/2009/EK-rendelet módosításáról szóló 260/2012/EU-rendelet.

2.5. A KELER Központi Értéktár átalakulása a CSDR hatására

2014-ben lépett hatályba a központi értéktárak működésére vonatkozó európai uniós rendelet (CSDR), és folyamatban van a részletszabályokat tartalmazó technikai sztenderdek (RTS) kidolgozása is, amelyek előírásainak a KELER-nek, mint központi értéktárnak a jövőben meg kell felelnie. A CSDR és a kapcsolódó RTS-ek kialakítása során a jogalkotók már figyelembe vették azokat a tapasztalatokat, amelyeket a központi szerződő felekre vonatkozó szabályozás (EMIR) kapcsán szereztek. Ennek köszönhetően a CSDR várhatóan már a gyakorlatban jobban alkalmazható szabályozás lesz, amely számos ponton az ágazati legjobb gyakorlatra épül. A pénzügyi eszközök Unión belüli biztonságos, hatékony és zökkenőmentes kiegyenlítésének előmozdítása érdekében a rendeletben és a kapcsolódó szabályokban egységes követelményeket határoztak meg az Unión belüli központi értéktárakra. A CSDR második szintű szabályozása összesen 6 RTS-t tartalmaz, amelyből 5-öt az Európai Értékpapír-piaci Hatóság (ESMA), egyet pedig az Európai Bankhatóság (EBA) készített el. Ezekben részletes szabályokat írnak elő többek között a kiegyenlítési folyamatra, a nemteljesítésekre, a nyilvántartások vezetésére, a kockázatelemzésekre, a központi értéktárak engedélyezési folyamataira és befektetési politikájára. Az előzőeken felül 4 implementációs technikai sztenderd (ITS) és 2 egyéb technikai ajánlás is készül, amelyek kapcsolódnak az imént említett RTS-ekhez. A másodsztintű jogszabályok tervezetét mind az EBA-nak, mind pedig az ESMA-nak 2015. június 18-ig kell megküldenie a Bizottság részére, így a CSDR – második szintű – részletszabályai várhatóan 2015. év végéig lépnek hatályba. A központi értéktáraknak, így Magyarországon a KELER-nek, az RTS-ek megjelenését követő hat hónapon belül kell benyújtaniuk az engedélyezés iránti kérelmüket. A KELER-en belüli felkészülést egy erre a célra létrehozott munkacsoport koordinálja,

így 2016-ban sor kerülhet a KELER CSDR szerinti újraengedélyezésére⁴³.

A központi értéktárakra kialakított szabályozás szigorúbb szabályokat ír elő az értékpapír-állomány folyamatos figyelemmel kísérése és a nemteljesítésekre vonatkozóan. Annak ellenére, hogy a pénzügyi stabilitás előmozdítása érdekében a nemzetközi szabályozók igyekeznek a pénzügyi tranzakciók nagyobb részét központi szerződő félen keresztül elszámoltatni – így mérsékelve a tranzakciókhoz kapcsolódó elszámolási és kiegyenlítési kockázatot – ez nem minden esetben lehetséges. Ekkor az ügyletek értékpapír oldali – és esetenként a pénzoldali – kiegyenlítése továbbra is közvetlenül a központi értéktárban történik – ezeket a szabályozott, illetve garantált piacokon kívüli tranzakciókat nevezik OTC-ügyleteknek, melyek volumene, valamint értéke jelenleg is igen jelentős hazánkban⁴⁴ (1. ábra). Az OTC-ügyletek esetében a központi értéktárnál vezetett értékpapír számlákat érintő terhelésekre, és jóváírásokra az utasítást a KELER-nél számlát vezetőik kezdeményezik saját vagy ügyfeleik nevében. Figyelembe véve az OTC-ügyletekhez kapcsolódó jelentős kiegyenlítési és elszámolási kockázatot, a CSDR szerint a központi értéktáraknak folyamatosan monitorozniuk kell a nemteljesítéseket, illetve pénzbüntetést kell felszámítaniuk a nemteljesítő feleknek. További új szabályozási elem, hogy a központi értéktáraknak legalább naponta egyszer egyeztetést kell folytatnia a hitelintézetekkel és befektetési vállalkozásokkal az adott napon belül értéktárban lekönyvelt tranzakciókról, illetve legalább hetente egyszer az értékpapírszámlákon nyilvántartott teljes állományra vonatkozóan⁴⁵. Végül, de nem utolsósorban az új szabályozás részeként a letétkezelőkön belüli – ügyfelek közötti – értékpapír kiegyenlítések figyelemmel kísérése is megvalósul majd.

⁴³ Figyelembe véve, hogy a KELER nem csak központi értéktár, hanem szakosított hitelintézet is, így továbbra is meg kell felelnie a hitelintézetekre vonatkozó hazai és európai szintű szabályozásnak. Az EMIR-rel szemben, a CSDR szerinti engedélyezéshez nincsen szükség engedélyező kollégium létrehozására, így az engedély megadása tagországi hatáskörben marad.

⁴⁴ Az OTC piac forgalma több mint 35-szöröse a garantált piaci forgalomnak.

⁴⁵ Jelenleg a KELER egyoldalú egyenlegközlést végez napi szinten.

5. keretes írás

A KELER-KSZF EMIR szerinti engedélyének megszerzése és a rendszeres felülvizsgálati folyamat

A központi szerződő felek uniós szintű szabályozásának (EMIR) célja a szektor egységesítése mellett a rendszerszintű kockázatok megfelelő felismerésének, mérésének és kezelésének az elősegítése. Az Európai Unió belüli központi szerződő feleknek az EMIR-nek való megfelelés biztosítása érdekében egy újraengedélyezési folyamaton kellett átesniük, amit egy nemzetközi tagokból álló kollégium végez el. A nemzetközi kollégiumra az Unió belüli egységes elbírálás biztosítása érdekében van szükség. A KELER KSZF kollégiumában az MNB-n és az Európai Értékpapír-piaci Hatóságon (ESMA) kívül olyan országok hatóságai is részt vettek, amely országokból résztvevője van a KELER KSZF-nek, így az ír, a belga, valamint az angol pénzügyi felügyeleti hatóság is képviselte magát. Az engedélyezési folyamat során az EMIR szerinti szabályok betartását vizsgálták a kollégiumi tagok és hosszas eljárást követően a KELER KSZF 2014. július 4-én Európában kilencedik központi szerződő félként megkapta – a kollégiumi tagok véleményével összhangban – az EMIR szerinti működési engedélyt, így tevékenysége – beleértve a kockázatkezelési eszközöket és eljárásokat is – immár hivatalosan is megfelel az európai uniós követelményeknek. Az EMIR előírásai alapján a KELER KSZF-nek folyamatosan meg kell felelnie a követelményeknek, amelyet az engedélyező kollégium évente legalább egyszer felülvizsgál, amellett, hogy folyamatosan értesül a központi szerződő felet érintő lényeges, kockázati szempontból releváns változásokról és eseményekről.

3. A pénzügyi infrastruktúra folyamatban lévő és közeljövőben tervezett fejlesztései

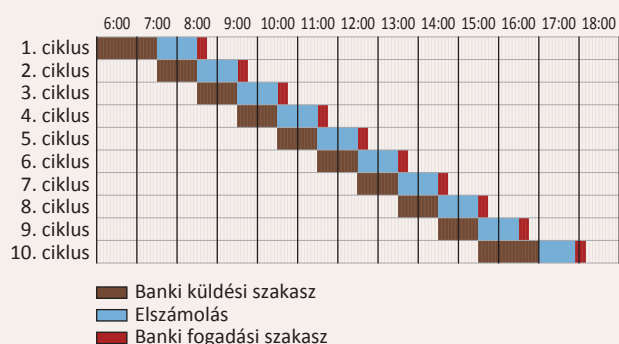
3.1. Az átutalások napközbeni elszámolási ciklusainak sűrítése és az üzemidő meghosszabbítása

A BKR napközbeni elszámolási ciklusainak kétszeresére sűrítésével idén tovább gyorsul a belföldi átutalások lebonyolítása. A GIRO Zrt. 2014 őszén elfogadott stratégiája is tartalmazza azt a célt, hogy a pénzforgalom gyorsítása, valamint a közelmúltban felmerült piaci igények alapján a BKR napközbeni elszámolási ciklusainak számát meg kell növelni. Az elszámolási ciklusok száma ennek megfelelően 2015 szeptemberétől a jelenlegi ötről tízre emelkedik, és az utolsó elszámolási ciklust kivéve óránként történik majd meg a GIRO Zrt. által üzemeltetett rendszerben az átutalások elszámolása (18. ábra). Ez a fejlesztés növeli a beérkező jóváírásokból napon belül lebonyolítható fizetések számát, amely a vállalati szektor gazdálkodásának hatékonyságát tovább javíthatja, valamint csökkentheti a várakozási időt azon ügyleteknél, amelyeknél a teljesítésre csak a fizetés megtörténtét követően kerül sor. A gyorsabb átutalások lehetővé teszik az átutalt összegek akár napon belüli többszöri felhasználását,

így javítják a likviditáskezelést, amely elsősorban a gazdálkodó szervezetek számára előnyös. Emellett olyan esetekben is alternatívát jelenthet a jövőben az átutalás a készpénzes fizetések mellett, amelyeknél eddig az átutalás lebonyolításának időigénye akadályozta meg az elektronikus fizetési mód igénybevételét. Mindezek az előnyök az elektronikus tranzakciók számának további növeléséhez is hozzájárulhatnak, ezzel növelve a pénzforgalom hatékonyságát és csökkentve a pénzforgalom lebonyolításának jelentős nagyságú társadalmi költségeit.

A BKR üzemidő meghosszabbítása lehetővé teszi, hogy a háztartások és a vállalatok egyaránt szélesebb időintervallumban utaljanak át gyorsan, alacsony költségek mellett. A fejlesztés így jelentős előnyöket hordoz a reálgazdaság szereplői számára. A piaci igények alapján létrejön egy, a jelenleginél korábbi elszámolási ciklus, valamint elsősorban a vállalatok igényei alapján az utolsó elszámolási ciklus később kerül lebonyolításra. Így 2015 szeptemberétől az átutalásokat első alkalommal reggel fél 8-kor, utoljára pedig délután 5 órakor számolja el a BKR. A korábban kezdődő első ciklus elsősorban a lakossági ügyfelek számára hordoz előnyöket, mert így az előző üzleti nap vége után – jellemzően 16 óra után vagy hétvégén – kezdeményezett átutalások másnap már korábban megérkeznek a címzettekhez. A későbbre toló utolsó ciklus pedig jellemzően a vállalatok számára kedvező, mert későbbi záróidőpontig adhatnak be átutalásokat az napi teljesítéssel. Ennek érdekében, az üzemidő meghosszabbításával párhuzamosan, az MNB elvárásainak megfelelően a pénzforgalmi szolgáltatók későbbre fogják tolni azokat a záróidőpontokat, ameddig az ügyfelek még

18. ábra
A BKR tíz napközbeni elszámolási ciklusának ütemezése 2015 szeptemberétől

úgy adhatják be átutalási megbízásaikat, hogy azok aznap teljesülnek. A hosszabb üzemidővel a BKR átutalásokat feldolgozó rendszere jobban fog illeszkedni a háztartások és a vállalatok fizetési szokásaihoz, így hatékonyabbá teheti a gazdálkodásukat is. Az üzemidő kiterjesztésével és más fejlesztésekkel összehangolva a BKR által meghatározott nettó pozíciók kiegyenlítését is végző VIBER üzemideje meghosszabbodik, ezért a rendszer nyitására 2015 közepétől a jelenlegi reggel 8 óra helyett már 7 órakor sor kerül.

A ciklussűrítés és üzemidő hosszabbítás nem okoz jelentős változásokat a banki üzletmenetben és a fejlesztés erőforrásigénye alacsony szinten marad a pénzforgalmi szolgáltatók oldalán. Ez annak köszönhető, hogy már a napközbeni átutalás 2012-es bevezetésénél az MNB elvárásként fogalmazta meg

a pénzforgalmi szolgáltatók felé, hogy rendszereiket a későbbi lehetséges ciklussűrítést is figyelembe véve tervezzék meg. A fejlesztés lehetővé teszi, hogy a GIRO Zrt. által nyújtott szolgáltatások jobban támogassák a pénzforgalmi szolgáltatókra vonatkozó jogszabályi kötelezettség teljesítését. A jogszabályban meghatározott 4 órás teljesítési idő módosítását az MNB nem tervezi, így a fejlesztést követően a pénzforgalmi szolgáltatóknál felmerülő problémák esetén, az elszámolandó tételek későbbi ciklusba történő átgörgetésével is tartható a jogszabályban meghatározott határidő. Fontos, hogy változatlan szabályozás mellett is, az átutalások jelentős részében várhatóan csökken majd a tranzakciók lebonyolításának tényleges időtartama, és megfelelő működés esetén átlagosan akár egy óra alatt is célba érhetnek az átutalt összegek.

3.2. Az átutalások éjszakai elszámolásának megszüntetése

2016-tól a jelenleg még a BKR éjszakai elszámolási rendszerében teljesített átutalások elszámolása is átkerül a napközbeni elszámolási rendszerbe. A napközbeni elszámolás továbbfejlesztésével párhuzamosan a BKR éjszakai elszámolási platformja fokozatosan leépítésre kerül, amely első lépcsőben a Magyar Államkincstár (MÁK) által indított, valamint az ügyfelek által papíron benyújtott átutalásokat érinti. Ezen tranzakciók átterelésével az éjszakai elszámolási rendszerben már csak a csoportos beszédések és más beszédés jellegű fizetési módok tranzakciói maradnak. A pénzforgalmi jogszabályokban előírt négyórás teljesítési határidő jelenleg csak az elektronikusan benyújtott megbízásokra vonatkozik, az ügyfelek által a pénzforgalmi szolgáltatókhoz papíron benyújtott átutalási megbízások esetében a korábbi, egynapos teljesítést lehetővé tevő szabályok maradtak érvényben a napközbeni rendszer indulásakor, így ezeket a megbízásokat lehetőség volt továbbra is az éjszakai elszámolási rendszerbe küldeni. A pénzforgalmi szolgáltatók egy jelentős része ennek ellenére már most is a napközbeni rendszerbe küldi be a papíron beadott átutalási megbízásokat. A papír alapú átutalásokra vonatkozó teljesítési határidő 2016-tól nem fog megváltozni, de azon szolgáltatóknak, amelyek jelenleg még az éjszakai rendszert használják, jövő év elejéig át kell terelniük átutalásaikat a napközbeni rendszerbe.

Az átutalások éjszakai elszámolási rendszerből való kivezetéséhez meg kell oldani a csúcsnapokon jelentős volumenű, Magyar Államkincstár által indított tranzakciók jóváírásának kezelését a pénzforgalmi szolgáltatók oldalán. A forgalom zökkenőmentes lebonyolítása érdekében olyan módon kell ütemezni az egyes napokon egyszerre elindított nagy mennyiségű átutalást, hogy azok a fogadói oldalon ne okozzanak fennakadást más tranzakciók kezelésében. A MÁK kifizetései szempontjából csúcsnapoknak számítanak például a nyugdíj és egyéb nyugdíj jellegű ellátások kifizetési napjai, amikor mintegy másfél millió tételt kell átutalással eljuttatni a jogosultakhoz. Ez azt jelenti, hogy a nagyobb számú nyugdíjas ügyfélkörrel rendelkező pénzforgalmi szolgáltatóknak esetenként az átlagos forgalom sokszorosának megfelelő nagyságrendben kell átutalásokat rövid időn belül fogadniuk és jóváírniuk az általuk vezetett fizetési számlákon. A 2015 őszétől bevezetendő ciklussűrítés és üzemi idő hosszabbítás a napközbeni elszámolási rendszerben lehetőséget biztosít a kifizetések rugalmasabb ütemezésére és feldolgozására. Az MNB a zökkenőmentes átállás megvalósítása érdekében már megkezdte az egyeztetéseket a Magyar Államkincstárral és a piaci szereplőkkel.

3.3. A bankkártya-elszámolás fejlesztésének lehetőségei

A napközbeni átutalás megteremtéséhez hasonlóan a belföldi fizetési kártyás tranzakciók lebonyolítása terén is szükséges felmérni a tranzakciók gyorsabb feldolgozásának a lehetőségeit. A belföldi átutalások elszámolása terén 2012-ben megvalósított fejlesztések jelentősen felgyorsították a tranzakciók elszámolását, ezek a fejlesztések azonban nem érintették a többi elektronikus fizetési módot. Így a lakosság által leggyakrabban alkalmazott elektronikus fizetési mód, a bankkártyás fizetések esetén a tranzakció ellenértékét a kedvezményezettek – tehát a kereskedők – továbbra is a fizetést követően egy-két munkanappal később kapják meg. Mivel az elmúlt években gyors ütemben bővült a fizetési kártyás vásárlási forgalom – ami a bővülő elfogadóhálózat mellett részben a már meglévő elfogadói infrastruktúra intenzívebb használatából származott –, a kártyát elfogadó kereskedők-nél folyamatosan nő annak a forgalomnak az aránya, amelynél nem a fizetés pillanatában, hanem az azt

követő napokban jutnak hozzá a vásárlás ellenértékéhez. Ennek érdekében, hogy a kereskedők számára a fizetési kártyával és a készpénzzel lebonyolított fizetések közötti különbségek tovább csökkenjenek, az átutalásokhoz hasonlóan célszerű lehet a belföldi kártyás fizetések elszámolását és az ellenérték kereskedőkhöz való eljuttatását is felgyorsítani. A fizetési-kártya-tranzakciók elszámolásának gyorsítása és a folyamat hatékonyságának növelése érdekében érdemes lehet úgy átalakítani a kártyás elszámolási folyamatot, hogy az a lehető legkevesebb pótlólagos erőforrás igénybevételével legyen megvalósítható. Az átutalásokhoz hasonlóan napi többszöri elszámolást célszerű megvalósítani. A felmérés során részletesen meg kell vizsgálni a már működő pénzügyi infrastruktúrák lehetséges szerepét, a más fizetési módokkal való közös feldolgozás hatásait és a kártyarendszerek eltérő szabványainak és lebonyolítási szabályainak kezelése kapcsán felmerülő kérdéseket.

3.4. Kereskedői kártyahasználat-ösztönzés

A bankközi jutalék csökkentése következtében mérséklődő kártyaelfogadási költségek miatt a nagyobb forgalmú kereskedők számára a készpénzes fizetések feldolgozásánál olcsóbbá válhat a kártyaelfogadás.

A fizetési kártyás vásárlások során alkalmazott bankközi jutalékok 2014-ben megvalósított csökkentése következtében a hazai kereskedők számára jelentősen alacsonyabbá vált a kártyaelfogadás költsége, mivel a bankközi jutalék beépül a kereskedők által a kártyaelfogadásért fizetett díjba. Ennek következtében a legnagyobb forgalmú kiskereskedelmi vállalatok számára a készpénzes és a kártyás tranzakciók költsége közötti különbség jelentősen lecsökkent, egyes esetekben pedig akár alacsonyabbá is válhatott. Fontos, hogy a két fizetési mód költségeinek az összehasonlításakor az adott fizetési módhoz kapcsolódó összes költséget figyelembe kell venni, nem kizárólag a közvetlenül felmerülő költségeket. A kártyás fizetés esetén ugyanis a költségek nagyobb része közvetlenül a fizetési tranzakció feldolgozásához kapcsolódóan merül fel, míg a készpénzes fizetések feldolgozásának költsége csak részben jelenik meg a készpénzes szolgáltatások pénzforgalmi díjaiban, egy részük egyéb szolgáltatások költségeiként valamint a magasabb munkaerőköltségekben jelentkezik. A költségcsökkentés hatásainak pontos értékeléséhez tehát a fizetési műveletek lebonyolításának teljes körű költségfelmérése szükséges, figyelembe véve a fizetési műveletekhez kapcsolódó összes tevékenység erőforrásigényét. Amennyiben a legnagyobb forgalmú kiskereskedőknél emelkedik a kártyás vásárlási forgalom aránya a teljes forgalmon belül, úgy a bankközijutalék-csökkentés következtében – a készpénzes és a kártyás fizetési mód eltérő költségszerkezetének hatására – a jövőben egyre szélesebb körben válhat alacsonyabbá a kártyás fizetések feldolgozásának költsége a készpénzes fizetésekénél.

A kereskedők közreműködésével a vásárlás pillanatában megvalósuló használatösztönzés hatékonyan támogatja a kártyás fizetési forgalom emelkedését. Mivel a legnagyobb forgalmú kereskedők üzleteiben már jelenleg is elérhető a kártyás fizetési lehetőség, a vásárlók nagy többsége pedig rendelkezik fizetési kártyával és fizetési számlára kapja rendszeres jövedelmét, már most is adottak a feltételei a jelenleginél jóval intenzívebb kártyahasználatnak. Ahhoz azonban, hogy valóban a korábbinál több esetben valósuljon

meg a kártyás fizetés, egyrészt érdekeltté kell tenni a fogyasztókat is a fizetési kártyák használatában – vagyis ösztönözni kell a vásárlókat a kártyahasználatra – másrészt pedig megfelelően kell tájékoztatni őket a kártyahasználat folyamatáról és előnyeiről. A korábbi, jellemzően kártyakibocsátók által folytatott kártyahasználat-ösztönzés esetén a vásárlók tájékoztatása, a vásárlás és a kedvezmények érvényesítése három különböző időpontban történt meg, ez pedig csökkentette az ösztönzési programok hatékonyságát. Ezzel szemben a kereskedők aktív közreműködésével megvalósított használatösztönzés során a tájékoztatás és a kedvezmények igénybevétele egyaránt a vásárlás pillanatában valósulhat meg.

Az MNB határozott elvárása, hogy a legnagyobb forgalmú kiskereskedelmi vállalatok a bankközijutalék-csökkentés következtében megtakarított működési költségek egy részét a fizetési kártya-használat ösztönzésére fordítsák. A legnagyobb forgalmú kiskereskedők a bankközi jutalékok csökkentésének hatására mérséklődő kártyaelfogadási költségek miatt jelentős mértékű – a legnagyobb forgalmú kiskereskedők esetében akár több száz millió forintos – költségcsökkentést is elérhettek éves szinten. Az MNB az elmúlt fél évben harminc nagy forgalmú kiskereskedelmi és szolgáltató vállalattal vette fel a kapcsolatot annak érdekében, hogy a vásárlók széles körét érintő, a piaci szereplők együttműködésén alapuló kártyahasználat-ösztönző programok jöjjenek létre. Az MNB koordinálásával megvalósuló használatösztönzésben közreműködnek a Magyarországon jelenlévő nemzetközi kártyatársaságok és a pénzforgalmi szolgáltatók is. A program sikeres megvalósításához azonban elsősorban a kereskedők aktív részvételére van szükség. Ennek keretében az MNB elvárja, hogy a saját hálózatukban olyan kártyahasználat-ösztönző és tájékoztatási rendszert hozzanak létre ezek a szereplők, ami biztosítja, hogy a vásárlás pillanatában az egyébként már fizetési kártyával rendelkező vásárlók megfelelő információkkal rendelkezzen a kártyás fizetési folyamatról és érdekelték is legyenek abban, hogy kártyával fizessenek.

Az ösztönzőprogram hatékonyságának növelése érdekében a kereskedők igényeire szabott egyéni megoldásokat kell létrehozni, az MNB és a piaci szereplők által közösen meghatározott keretrendszer alapján.

A lebonyolítás egyszerűsítése, a költségek csökkentése és a megvalósítás gyorsítása érdekében nem célszerű nagymértékben egységesített használatösztönző programot létrehozni. A használatösztönzés alapvető kereteinek egységesítése mellett megfelelő teret kell hagyni a piaci szereplőknek arra, hogy a saját működési jellemzőikhez és igényeikhez igazítsák a programot. A használatösztönző program főbb elemei alapján a kereskedőknek a fizetés pillanatában vagy azt közvetlenül megelőzően fel kell ajánlaniuk a vásárlóknak a kártyás fizetési lehetőséget és tájékoztatniuk kell őket a kártyás fizetési folyamatról, emellett valamilyen módon érdekeltté kell tenniük a kártyával rendelkező ügyfeleket a kártyás fizetésben. Ez történhet kedvezmények nyújtásával, a nagyobb kereskedelmi láncok

többségében már jelenleg is működő törzsvásárlói programokon keresztül, de bármilyen egyéb módon is, amelynek hatására a kártyával fizető ügyfél előnybe kerül a készpénzes fizetéshez képest. A használatösztönző programokon belül a résztvevő kereskedők saját alkalmazottaikat is érdekeltté tehetik a kártyahasználat arányának emelésében. Lényeges eleme a használatösztönző programnak, hogy a kereskedők a saját tájékoztatási felületeiken nyilvánosan is közlésezzik a náluk működő ösztönző rendszerrel kapcsolatos információkat, így szélesebb kör számára is elérhetővé téve ezeket. Abban az esetben továbbá, ha a kereskedőnek vannak olyan egységei, amelyekben még nem lehetséges a kártyás fizetés, azt is szükséges kiépíteni.

3.5. A számlák elektronikus fizetéséhez kapcsolódó fejlesztések

A Magyar Posta elmúlt években a pénzforgalmi szolgáltatások terén megkezdett fejlesztései széles körben elérhetővé tehetik a számlák elektronikus fizetését. Hazánkban a közüzemi és egyéb rendszeres számlák többségét továbbra is a postai pénzforgalmi szolgáltatások használatával, a készpénz-átutalási megbízások (sárga csekk) és postai számlafizetési megbízások (fehér csekk) igénybevételével fizetik be. Ezeknek a számláknak a postai pénzforgalmi szolgáltatások igénybevételével történő befizetése az esetek nagy többségében készpénz használatával valósul meg. Korábban a postahelyeken bankkártyával történő fizetésekor is valójában készpénzt vett fel az ügyfél a bankkártyája használatával a fizetési számlájáról, majd a felvett készpénzzel tudta kiegyenlíteni a csekkek ellenértékét akár olyan módon, hogy ténylegesen nem is jutott hozzá a készpénzhez. Ennek a tranzakciónak a jellemzően magas díjai azonban akadályozták a széles körű használatot. Az elmúlt években megvalósított jogszabály módosítások⁴⁶ következtében 2014. második felére elhárult minden jogi akadály az elől, hogy a postai bankkártyás számlafizetés valóban bankkártyás vásárlásnak minősüljön. Ennek következtében 2015 első felétől a fizetési kártyák túlnyomó többségénél külön díj megfizetése nélkül lehet majd kiegyenlíteni a rendszeresen fizetendő számlákat a postahelyeken. Fontos azonban, hogy a közelmúlt fejlesztései következtében a sárga és fehér csekkek már a postahelyeken kívül, készpénz használata nélkül is befizethetők. Tavaly év végétől lehetőség nyílt okostelefonra telepített mobilfizetési alkalmazás használatával befizetni a QR kóddal ellátott sárga és fehér csekkeket. Ebben az esetben egy internetes vásárlásra alkalmas bankkártyával, a csekkeken található QR kód beolvasását követően történik meg a számlafizetés. További újtásként 2015 elején 20 csekkbefizető automata került kihelyezésre szerte az országban, amelyek szintén lehetővé teszik a csekkek fizetési kártyával történő, a postai nyitva tartástól függetlenül elérhető befizetését. Az automaták lehetővé teszik az előre nyomtatott és a kézíleg kitöltött csekkek

befizetését is. Mivel mind a mobilalkalmazáson, mind pedig az automatákon keresztül történő csekkbefizetés elektronikus úton adott megbízásnak minősül, a befizetett összegek a megbízások befogadásának munkanapját követő munkanapon – tehát a postahelyi befizetéshez képest egy nappal korábban – már jóváírásra kerülnek a csekket kibocsátó szolgáltató fizetési számláján.

A postai szolgáltatások mellett már más szolgáltatóknál is lehetséges a közüzemi és egyéb szolgáltatások automatán keresztül, bankkártyás fizetéssel történő befizetése. A postai pénzforgalmi szolgáltatásokon kívül a csekkek befizetését kínáló lehetőségek között több olyan megoldás is megjelent az utóbbi évben, amely elősegítheti az elektronikus fizetési eszközök nagyobb mértékű elterjedését. Ezek a szolgáltatók jellemzően nem pénzforgalmi szolgáltatóként kínálják a számlafizetési lehetőséget, hanem díjbeszedési tevékenységet végző szolgáltatóként állnak kapcsolatban a számlákat kibocsátó szolgáltatókkal és azok ügyfeleivel. Ezeknél a szolgáltatásoknál automatán keresztül az ügyfelek oly módon teljesíthetik – jellemzően bankkártyával – a befizetéseiket, hogy a befizetéssel egyidejűleg a számlakibocsátó szolgáltató felé fennálló tartozásuk kiegyenlítettnek tekinthető. Ebben az esetben ugyanis a befizetett összeg a befizetés időpontjától a számlakibocsátó szolgáltató pénzeszközének tekinthető. Ezeknél a megoldásoknál az automatákon akár a számlakibocsátó szolgáltató egyéb ügyfélszolgálati szolgáltatásai is elérhetőek lehetnek, így tovább növelve az automaták kihasználtságát és az ügyfélkiszolgálás hatékonyságát.

Az elektronikus számlafizetések széles körű elterjedéséhez szükséges, hogy a lehető legszélesebb körben elérhetőek és befizethetőek legyenek elektronikus számlakezelő rendszereken keresztül a közüzemi és egyéb rendszeresen fizetendő számlák. A hazai elektronikus számlakezelési és fizetési szolgáltatások

⁴⁶ 2012. július 1-jétől a pénzforgalom lebonyolításáról szóló 18/2009. (VIII. 6.) MNB-rendeletben nevesített fizetési számlák közötti fizetési módok felsorolásának enyhítésével már lehetőség van a fizetési műveleteknek a fizetési számlák közötti fizetési módok között külön nem nevesített formában történő lebonyolítására is. Emellett a postai szolgáltatásokról szóló 2012. évi CLIX. törvény szerint 2014. július 16-tól az egyetemes postai szolgáltató jogosulttá vált a fizetési műveletek fizetési számlák közötti teljesítésére. A Magyar Posta erre vonatkozó engedélyét 2014. augusztus 6-án kapta meg.

fejlődését elősegítheti, hogy a Magyar Posta tulajdonába került az elektronikus számlakezelési szolgáltatást nyújtó Díjnet Zrt. Az elektronikus számlafizetési szolgáltatás széles körű elterjedéséhez olyan szolgáltatások létrejöttére van szükség, amelyek lehetővé teszik, hogy a számlakibocsátók széles köre kínáljon elektronikus számlakezelési és fizetési szolgáltatást egymással átjárható technikai megoldások alapján. Ez egyrészt csökkenti a számlakibocsátók fejlesztési és adminisztratív terheit, hiszen nagyszámú fogyasztó eléréséhez elegendő lehet egyetlen EBPP szolgáltatáshoz csatlakozniuk, másrészt pedig a fogyasztóknak egyetlen regisztrációval elérhetővé teszi az összes elektronikusan

kezelt számlát. Az elektronikus számlakezelő rendszereket olyan módon célszerű kialakítani, hogy azokban a jelenleg önálló számlakezelési rendszerrel rendelkező szolgáltatók számlái is elérhetőek legyenek. Az elektronikus számlafizetési rendszerekben lehetővé kell tenni továbbá, hogy a kisforgalmú és kevés ügyféllel rendelkező számlakibocsátók (pl. társasházak) is alacsony költségek mellett csatlakozhassanak az EBPP rendszerhez. A szolgáltatások elektronikus fizetési részében is törekedni kell az átjárhatóság megteremtésére a szolgáltatók által közösen használt technikai megoldások alkalmazásával, és el kell kerülni egy széttöredezett számlafizetési piac létrejöttét.

3.6. A forint CLS-rendszerhez való csatlakozásának fejleményei

A jegybank és a CLS Bank International által 2014 elején indított közös projekt átvilágítási szakasza 2014 októberében sikeresen lezárult, ezt követően pedig megkezdődött a rendszer bevezetése. Ez az átvilágítás során azonosított harmonizációs feladatok megoldását, illetve a várhatóan 2015 novemberében élesedő banküzemi megoldás kidolgozását célozza. 2014 februárjában azzal a céllal indított közös projektet az MNB és a CLS, hogy a forint kiegyenlítési devizává váljon a CLS által nyújtott, folyamatosan kapcsolt kiegyenlítési szolgáltatás (Continuous Linked Settlement) felhasználói számára. A hitelintézetek jelenleg tizenhét devizában tudják multilaterális nettó módon kiegyenlíteni a bankközi devizaügyleteket a rendszerben. A magyar fizetőeszköz csatlakozásával lehetőség nyílik arra, hogy a forint és más CLS-devizák közötti ügyletek devizakiegyenlítési kockázattól⁴⁷ mentesen kerüljenek kiegyenlítésre, amivel egy eddig kevésbé kezelt kockázati típus kiküszöbölése válik lehetővé a szolgáltatáshoz csatlakozó hazai és nemzetközi bankok számára. A CLS által nyújtott szolgáltatás tehát azzal, hogy nemzetközileg harmonizált folyamatokat hoz létre, hozzájárul mind a nemzetközi, mind pedig az adott országon belüli bankközi együttműködés biztonságának növeléséhez. A projekttagok által kitűzött élesedési céldátum 2015. november 16., ettől a naptól kezdve a forint is kiegyenlítési deviza lesz a CLS-rendszerben.

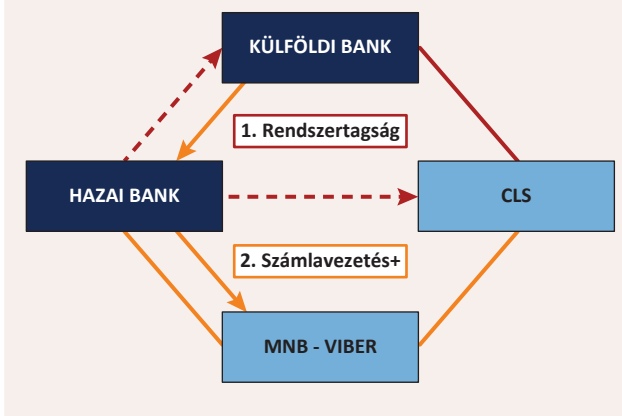
A projekt átvilágítási szakaszának keretében a CLS megismerte a hazai jogi környezetet és elemezte a hazai devizaforgalmat, továbbá elindult a jegybankkal közös operatív folyamatok megtervezése és kialakítása. Az átvilágítási szakasz során gyűjtött információk alapján a CLS és a jegybank vezetősége döntést hozott arról, hogy a projekt az implementáció szakaszába léphet, vagyis nincs jogi, üzleti és technikai akadály annak, hogy a szolgáltatás a forinttal kapcsolatban is elérhetővé váljon. Az implementáció egy éve alatt elvégzendő feladatok közé tartozik a fizetési, illetve értékpapír-elszámolási rendszerekben történő

teljesítés véglegességéről szóló törvény⁴⁸ pontosító módosítása, mely révén a CLS által nemzetközileg elvárt jogi környezet Magyarországon is megteremtődik. További feladat a VIBER és a CLS informatikai rendszereinek összehangolása, a jövőbeli működés alapos tesztelése a rendszert használni szándékozó bankok részvételével, illetve a jegybank számlavezetési politikájának és üzleti feltételeinek módosítása. Az egyik legfontosabb működésbeli változás a VIBER üzemidejének meghosszabbítása lesz, amely egy órával korábbi, reggel hét órai napnyitást fog jelenteni 2015. augusztus 3-tól. Minderre azért van szükség, mert a CLS globálisan harmonizált működési rendjében a közép-európai idő szerinti hét és kilenc óra közötti időablak fog rendelkezésre állni a forintbefizetések teljesítésére. A CLS-ben rendszertagsággal rendelkező külföldi bankoknak szükséges olyan hazai forintszámla-vezetőt találniuk, amely a CLS által meghatározott befizetési menetrend szerint, tehát a reggeli órákban elegendő forintlikviditással rendelkezik ahhoz, hogy a CLS MNB-nél vezetett forintszámlájára átutalja a külföldi rendszertag által befizetendő összeget (19. ábra). Ez amellet, hogy versenyhelyzetet teremt a hazai számlavezetők között, rávilágít a bankközi forintpiac szerepének fontosságára is, hiszen a bankok reggeli likviditásuk kezeléséhez a bankközi piacról is szerezhetnek be forrásokat. A 2015. november 16-i indulás előtt két tesztszakaszra fog sor kerülni, amelyek a jövőbeli működés minden részletére ki fognak terjedni. A külföldi bankoknak nyújtott számlavezetési szolgáltatás kialakítása mellett a hazai bankok CLS-rendszerhez való hozzáféréseinek kiépítése is szükséges. A CLS-szolgáltatás igénybevételére közvetlen és közvetett úton van mód, ezek különbségeiről a 2014-es Fizetési rendszer jelentésben részletes információk állnak rendelkezésre. Az MNB kiemelt célja, hogy a hazai bankok saját forgalmukat a CLS-szolgáltatás igénybevételével egyenlítsék ki, mivel a hazai pénzügyi rendszer stabilitásához így tud hozzájárulni a forint CLS-rendszerbe való bevezetése.

⁴⁷ A devizakiegyenlítési kockázat, vagy más néven Herstatt-kockázat annak kockázatát jelenti, hogy egy devizaügylet ellenértéke nem érkezik meg a saját kötelezettségét már teljesítő félhez. Mindez összefüggésben van a világ fizetési rendszerei által alkalmazott eltérő nyitvatartási idővel, mely különbségek pedig alapvetően időzónabeli eltérésekből fakadnak.

⁴⁸ 2003. évi XXIII. törvény.

19. ábra
A CLS-tagság kapcsolati rendszere

A CLS csatlakozás jelentős változtatásokat követelhet meg a számlavezető bankok likviditáskezelése terén. Amíg korábban napon belül jobban elosztva jelentek meg az ügyfelek devizatranszakciókhoz kapcsolódó forintfizetései, addig a CLS használatával mindezek a nap elejei órákban fognak koncentrálni, habár a CLS által elvégzett nettósítás révén az adott napi összérték csökkenni fog. Mivel a CLS rendszertagjainak túlnyomó többsége nem rendszertag a VIBER-ben, amennyiben a forintügyleteikre is igénybe szeretnék venni a CLS szolgáltatását, számlavezető bankot kell találniuk a VIBER rendszertagjai köréből.

Jelenleg is fennállnak ilyen szerződéses viszonyok, a CLS-használat azonban változást fog hozni a közvetett ügyfelek forgalmában, mivel kora reggeli időkritikus tételek teljesítését fogja megkövetelni a számlavezetőtől. Azoknak a forintszámla-vezetőknek, akik jelenleg több CLS-tagnak is számlát vezetnek, további kihívást jelenthet, hogy az eddig belső számlavezető rendszereikben teljesíthető átutalásokat ezentúl VIBER-ben kell teljesíteniük, habár szintén alacsonyabb összértékben. Ez utóbbi olyan bankok számára jelenthet nehézséget, amelyek kevés tartalékköteles forrással rendelkeznek, mivel így a VIBER-ben lévő likviditásuk részét alkotó kötelező tartalékok abszolút értékben kisebbek. A VIBER-ben jelentkező egyedi likviditási feszültség feloldása alapvetően két módon lehetséges: (i) az érintett bank fedezetképes értékpapírt zár, amivel megnöveli a jegybanktól igénybe vehető napközbeni hitelkeretét, vagy (ii) az érintett bank a bankközi piacon olyan ügyletet köt, amellyel napközbeni forintlikviditáshoz jut. A likviditási helyzet rendezésére a reggeli órákban szűk időkeret állhat rendelkezésre, így a potenciális számlavezetők részéről a számlavezetési szolgáltatás nyújtása további felkészülést igényel. Mivel a VIBER-ben rendszerszinten elérhető likviditás megfelelőnek tekinthető, az ennek újraosztását lehetővé tevő bankközi piac szerepének felértékelődését várja az MNB a CLS-csatlakozást követően.

3.7. Renminbi elszámolási központ létrehozásának lehetősége Magyarországon

Az MNB a Jegybanki Renminbi Program⁴⁹ keretében, több európai jegybankot követve támogatja a renminbi nemzetközi elszámolásokban betöltött súlyának növelését. Kína jelentősége a nemzetközi kereskedelemben egyre nő, ugyanakkor a renminbiben elszámolt kereskedelmi tranzakciók értéke 2008-at megelőzően elhanyagolható mértékű volt. Az elmúlt években a kínai gazdaságpolitika kiemelt céljává vált a renminbi nemzetközi használatának növelése. Az Európai Unió egyik legfontosabb külkereskedelmi partnere az utóbbi időben Kína lett, Magyarországnak pedig jelentős szerepe van a régiós kínai kapcsolatokban. Az érintett gazdasági szereplők közötti, renminbi fizetési műveletek gördülékeny, hatékony módon történő lebonyolítása érdekében az RMB elszámolási megoldásokat lehetséges olyan módon fejleszteni, hogy az magyarországi központtal, regionális szinten is támogassa a kínai gazdasági tevékenységet. A renminbi Kínán kívüli használatának alapfeltétele a fizetési műveletek elszámolásához szükséges elszámolási infrastruktúra kialakítása. Ez megvalósítható úgy, hogy egy Magyarországon jelenlévő kínai kereskedelmi bank a régió bank-

jainak és vállalatoknak renminbi számlákat vezet, ami lehetőséget ad a renminbi fizetési megbízások bankon belüli teljesítésére, így a regionális RMB fizetési forgalom elszámolása valójában egy kereskedelmi bank bankon belüli átutalási forgalmaként valósulna meg. A határon átnyúló renminbi fizetési forgalom lebonyolítása ebben az esetben a bank kínai anyabankján keresztül történik meg. A szolgáltatás gördülékeny lebonyolításához szükséges lehet, hogy a kínai jegybank (People's Bank of China – PBoC) kijelölje a kínai kereskedelmi bank magyar leányvállalatát hivatalos elszámoló banknak. Erre azért lehet szükség, mert a hivatalos elszámolóbankok számára a kínai jegybank által biztosított likviditási lehetőségek könnyebben elérhetőek, közvetlenebb módon tudnak számukra a kínai pénzügyi rendszerekhez, piacokhoz hozzáférést biztosítani, ami pedig gyorsabb, olcsóbb és az ügyfelek számára is kényelmesebb elszámolásforgalmi szolgáltatások biztosítását teszi lehetővé. Emellett a hivatalos elszámolóbankok kiválasztásának előnye, hogy azok a kínai belföldi devizapiachoz és kötvénypiachoz is kvótát kapnak.

⁴⁹ www.mnb.hu/Sajtoszoba/mnbhu_pressreleases/mnbhu_pressreleases_2015/mnbhu_sajtokozlemenye_20150219

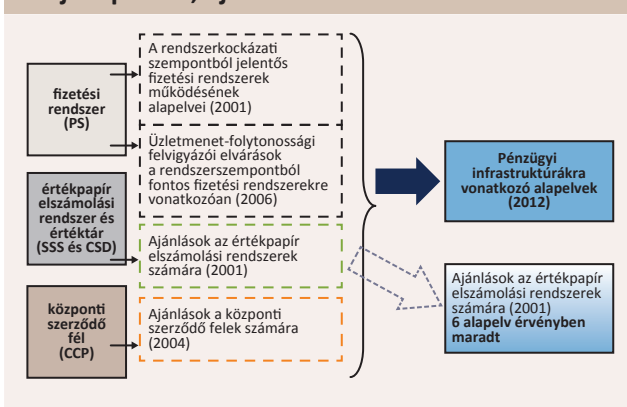
4. Megújuló felvigyázói keretrendszer és új felvigyázói feladatok

4.1. Új nemzetközi felvigyázói alapelvek és az ezek alapján megújuló hazai felvigyázói keretrendszer

A felvigyázott rendszerek megbízható és hatékony működésének biztosítása érdekében a velük szemben támasztott elvárások nemzetközi felvigyázói alapelvek és ajánlások formájában jelennek meg. A felvigyázói tevékenység sajátos szinergiában fejlődött a fizetési és értékpapír-elszámolási és kiegyenlítési rendszerekkel és szerves részét képezi az egyes jegybankok működésének. A fizetési és értékpapír-elszámolási és kiegyenlítési rendszerek a kölcsönös függőségek⁵⁰ és alacsony mértékű helyettesíthetőségük révén pénzügyi és gazdasági tevékenységeket, pénzügyi piacokat blokkolhatnak, valamint „fertőzés” forrásai lehetnek. Mindez hitel, valamint likviditási kockázathoz, illetve pénzügyi sokkhoz is vezethet. A kockázatok mérséklésére a döntéshozók olyan elvárásokat és ajánlásokat tartalmazó keretrendszereket építenek fel, amelyek részben igazodnak az éppen aktuális gazdasági folyamatokhoz és technikai megoldásokhoz és mindemellett nagyfokú rugalmasságot is biztosítanak. Az első nemzetközi felvigyázással kapcsolatos ajánlásokat és alapelveket a fizetési rendszerekre, értékpapír-kiegyenlítési rendszerekre, központi értéktárakra és központi szerződő felekre külön alkották meg, amelyeket 2001. és 2006. között a Nemzetközi Fizetések Bankja (BIS) és az Értékpapír Bizottságok Nemzetközi Szervezete (IOSCO) publikált⁵¹. A 2008-as pénzügyi válság során a pénzügyi infrastruktúrák súlyos rendszerkockázat kialakulása nélkül működtek és megbízhatóan támogatták a pénzügyi piacok működését. A válság azonban

bebizonyította, hogy az akkori alapelvek nem mérték fel és nem kezelték megfelelő mértékben a pénzügyi infrastruktúrákkal kapcsolatos kockázatokat, illetve nem biztosították a különböző intézménytípusokra vonatkozó követelmények konzisztenciáját. A válság rávilágított arra, hogy a pénzügyi infrastruktúráknak kockázatosabb működési környezettel kell számolniuk a volatilisabb gazdasági és pénzügyi környezet hatására. Mindezen tapasztalatok következtében a nemzetközi felvigyázói elvárások átalakítására és egységesítésére került sor. Ennek eredményeként a BIS és az IOSCO 2012-ben adta ki a 24 alapelvet tartalmazó kiadványát (PFMI)⁵², amely egységes alapra helyezi, és így harmonizálja a pénzügyi infrastruktúrákkal szemben

20. ábra A pénzügyi infrastruktúrákra vonatkozó régi és új alapelvek, ajánlások

⁵⁰ A központi értéktár incidense, átmeneti kiesése esetén például egyrészt nem tudja biztosítani az értékpapírugyletek értékpapír oldali kiegyenlítését, a nála elhelyezett értékpapírok transzferálását, másrészt kölcsönös függősége révén a fizetési rendszerekben gátolhatja a fizetési megbízások teljesítését, mivel a hitelkeret mögött álló fedezetek (értékpapírok) kezelését sem tudja megoldani az átmeneti kiesése idejére.

⁵¹ Core Principles for Systemically Important Payment Systems, BIS CPSS [CPSIPS], 2001.; Recommendations for Securities Settlement Systems [RSSS], CPSS-IOSCO, 2001.; Recommendations for Central Counterparties [RCCP], CPSS-IOSCO, 2004.; Oversight expectations for systemically important payment systems [BCOE], EKB, 2006.

⁵² Principles for Financial Market Infrastructures, BIS CPSS-IOSCO, 2012. április.

támasztott követelményeket annak érdekében, hogy a pénzügyi infrastruktúrák robusztusak és a pénzügyi sokkoknak ellenállóak legyenek (20. ábra).

Az új nemzetközi alapelvek számos területen szigorúbb követelményeket támasztanak, valamint olyan új területeket is érintenek, amiket a korábbi ajánlások nem vagy nem teljes mértékben fedtek le. Az új alapelvek egységesek, átfogóbb és részletesebb iránymutatást nyújtanak, valamint kiterjedtebb a hatályuk és alkalmazhatóságuk köre, mindemellett lehetővé teszik továbbra is a felvigyázói munka rugalmasságát. A PFMI-ban a régi alapelvekhez képest újdonságként jelentek meg az üzleti kockázat kezeléséhez kapcsolódó elvárások, a rendszer helyreállításának vagy tevékenységének tervezett beszüntetésére vonatkozó követelmények. A válságot követően nagyobb figyelem fordult a rétegzett tagsági szintből származó kölcsönös függőségekben rejlő kockázatok csökkentésére, így megjelentek a többszintű (közvetlen, közvetett) rendszertagságra, résztvevői szintekre vonatkozó rendelkezések is. Hasonlóan a pénzügyi infrastruktúrák közötti kapcsolatok és kölcsönös függőség vizsgálata is előtérbe került, mivel azokon keresztül a működési és pénzügyi kockázatok továbbterjedhetnek a piacok és a résztvevők felé. A válság felhívta a figyelmet a nemteljesítések és a likviditási kockázat kezelésének gyenge pontjaira, hiányosságaira, így többek között a résztvevők és ügyfelek érdekeinek védelme érdekében megjelentek az értékpapírok szegregációjának és a hordozhatóságának biztosításához kapcsolódó elvárások, illetve a pénzügyi forrásokra vonatkozó kockázatkezelési eljárások kibővítésére is sor került.

A kockázat alapú felvigyázási keretrendszer megújításához alapvetően a pénzügyi infrastruktúrára vonatkozó új nemzetközi felvigyázói alapelvek megjelenése és a hazai felvigyázói gyakorlatba való átültetése jelentette a kiindulópontot. A BIS és az IOSCO a PFMI nemzeti gyakorlatba ültetését egyedi tagországi hatáskörbe utalta, így a hazai pénzügyi infrastruktúrák sajátosságait is figyelembe véve került átdolgozásra

a kockázat alapú felvigyázási keretrendszer, mellyel az MNB nemzetközi szinten is előremutató és példaértékű gyakorlatot követ. A keretrendszer átdolgozása során a jelenleg alkalmazott kockázati megközelítés volt a kiinduló alap, melybe az új alapelvek teljes mértékben beépítésre kerültek a kereskedési adattárházakra vonatkozó alapelv kivételével, mivel hazánkban nem működik ilyen intézmény⁵³. A felvigyázott rendszerek kockázati kitettségeinek folyamatos nyomon követése továbbra is összetett kockázati csoportok vizsgálatával – szolgáltatás ellátásának kockázata, az elszámolási és kiegyenlítési kockázat, a kapcsolódó rendszer kockázat, illetve az ezek mellett figyelemmel kísért hatékony működést befolyásoló egyéb szempontok vizsgálata – valósul meg, azonban azok tartalma az alapelvek alapján módosításra és kiegészítésre került. Az összetett kockázati csoportok meghatározása során bizonyos esetekben a felvigyázók szándékosan tértek el a nemzetközi sztenderdek által figyelembe vett kockázati kategóriáktól (például működési kockázat, likviditási kockázat, hitelkockázat), így biztosítva a teljes körűen és egységesen, mind a négy hazai felvigyázott rendszerre használható kockázattípusok kialakítását. Mindemellett a megújítás során figyelembe kellett venni a hazai fizetési és elszámolási rendszerekben az elmúlt években bekövetkezett jelentős változásokat, így többek között a napközbeni elszámolás bevezetését a kis értékű fizetések terén, vagy a KELER KSZF tevékenységének bővülését. Ezek alapján a felvigyázás fókuszja egyrészt bővült, másrészt viszont az egyes súlypontok áthelyeződtek. A kapcsolódó uniós szintű szabályozás megjelenésével a felvigyázás és a felügyelet hatáskörét, feladatait és a KELER-csoporthoz kapcsolódó tevékenységét is újra kellett gondolni. Az új nemzetközi alapelvek főként a két évente elkészített átfogó felvigyázói értékelés módszertanának módosítását és annak a felvigyázott rendszerekre vonatkozó egységesítését eredményezték. 2015-ben már a megújított keretrendszer alapján valósul meg az átfogó értékelés, melynek célja a felvigyázott rendszerek nemzetközi alapelveknek és ajánlásoknak való megfelelésének felmérése.

⁵³ A kereskedési adattárházakra (TR) működésének figyelemmel kísérését azonban a hazai felvigyázás nem hagyhatja ki teljesen a módszertanából, ugyanis a hazai értékpapír-elszámolási rendszernek van kapcsolódási pontja európai TR-ral. A KELER jelenleg a tőzsdén kívüli ügyleteket – melyek központi adattárház felé való jelentése az EMIR alapján kötelező – jelenti a REGIS-TR-nek. A REGIS-TR luxemburgi székhelyű, mely kooperatív felvigyázás alá tartozik. A hazai felvigyázásnak nem terjed ki a hatálya a külföldi székhelyű és tulajdonú pénzügyi infrastruktúrákra, ezek esetében a székhely szerinti jegybank a felelős felvigyázó, amely a KELER kereskedési adattárházzal való kapcsolatát, adatszolgáltatási tevékenységét is nyomon követik annak felvigyázása során.

4.2. Az internetes fizetések biztonságára vonatkozó ajánlások átültetése és a megfelelés felmérése a fizetésimodell-felvigyázás keretében

A fizetésimodell-felvigyázás célja a pénzforgalomban és a fizetési rendszerekben alkalmazott modern és újfajta technikai megoldások kockázatainak kezelése és a fizetési módok iránti bizalom fenntartása. A fizetésimodell-felvigyázás önálló tevékenységként hazánkban még nem jelent meg, azonban egyes elemei a fizetési rendszerek felvigyázásának, a pénzforgalom lebonyolításához kapcsolódó jogszabályoknak, illetve a pénzforgalmi ellenőrzéseknek már a részét képezik. Annak érdekében, hogy az innovatív technikai megoldások alkalmazása a pénzforgalomban ne veszélyeztesse a pénzforgalmi szolgáltatások, valamint a fizetési és elszámolási rendszerek hatékony és biztonságos működését, a felvigyázási tevékenységnek alkalmazkodnia kell ezekhez. Az MNB tervei szerint a fizetésimodell-felvigyázás során egységes keretrendszer alapján történik majd a fizetési módok lebonyolítási szabályainak, valamint a tranzakciók megadásához és lebonyolításához használt infrastruktúrának – így az igénybe vett informatikai eszközöknek és kommunikációs csatornáknak – az értékelése. A fizetésimodell-felvigyázásnak a hazai felvigyázási keretrendszerbe történő integrálásával a pénzforgalmi ellenőrzési és a felvigyázási tevékenység már le fogja fedni a fizetési folyamat teljes lebonyolítási folyamatát, kiterjedve a fizetési módokhoz való hozzáférésre, a megbízások benyújtásának módjára és csatornájára, valamint az elszámolási és kiegyenlítési tevékenységre is.

Az interneten igénybe vehető fizetési megoldások gyors fejlődése miatt elengedhetetlen az ezekhez kapcsolódó biztonsági követelmények kialakítása, szabályozása és fizetésimodell-felvigyázás keretében történő ellenőrzése. Ennek érdekében a kis értékű

fizetések biztonságával foglalkozó, az Európai Központi Bank kezdeményezésére 2011-ben létrehozott SecuRe Pay fórum⁵⁴ az internetes fizetések biztonságára vonatkozó ajánlásokat és az ajánlások betartásának értékelési szempontjait is kidolgozta. A fórum munkájának eredményeként az EKB és az Európai Bankhatóság (EBA) közötti együttműködés keretében kialakításra kerültek az internetes fizetésekre vonatkozó speciális ellenőrzési és biztonsági intézkedések, az ügyfelek tájékoztatására, valamint az ügyfelekkel folytatott kommunikáció módjára vonatkozó egységes ajánlások és iránymutatások⁵⁵ (6. keretes írás). A kidolgozott ajánlások és iránymutatások a pénzforgalmi szolgáltatásokról szóló irányelv tájékoztatási követelményekre és a pénzforgalmi szolgáltatások nyújtásával kapcsolatos kötelezettségekre vonatkozó szabályaira épülnek. Az iránymutatások vonatkoznak az internetes átutalásokra és kártyás fizetési műveletekre, továbbá a beszédések elektronikus felhatalmazásának interneten keresztül történő megadására, módosítására és az elektronikuspénz-számlák közötti utalások interneten keresztül történő megadására. Az iránymutatásban központi témaként szereplő erős ügyfél-hitelesítési eljárást a jelenleg készülőben lévő PSD2 is szabályozni fogja.

Az új iránymutatásoknak a tagállamokban működő pénzforgalmi szolgáltatóknak és fizetési módoknak 2015. augusztus 1-jétől kell megfelelniük.

Az MNB-nek, mint illetékes hatóságnak, május elején jelentenie kellett az Európai Bankhatóság felé, hogy meg kíván-e felelni az iránymutatásoknak. Az MNB jelentési kötelezettségének eleget tett és jelezte, hogy meg kíván felelni az iránymutatásoknak. An-

⁵⁴ European Forum on the Security of Retail Payments.

⁵⁵ Recommendations for the security of internet payments:

<https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/recommendationssecurityinternetpaymentsoutcomeofpcfinalversionafterpc201301en.pdf>

Assessment guide for the security of internet payments:

<http://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/assessmentguidesecurityinternetpayments201402en.pdf>

Final guidelines on the security of internet payments:

[https://www.eba.europa.eu/documents/10180/934179/EBA-GL-2014-12+\(Guidelines+on+the+security+of+internet+payments\).pdf](https://www.eba.europa.eu/documents/10180/934179/EBA-GL-2014-12+(Guidelines+on+the+security+of+internet+payments).pdf)

nak érdekében, hogy előkészítse az iránymutatások életbe léptetését, felmérte a szektor megfelelésének aktuális szintjét. A felmérés érdekében önellenőrzési kérdőívet küldött ki minden érintett szereplőnek és kérte az intézményeket, hogy nyilatkozzanak arról, hogy megfelelnek-e az ajánlásoknak, és ha nem, akkor mikorra tervezik az ajánlásoknak történő teljes megfelelést. Az EKB és az EBA közötti együttműködés keretében kialakított jelenlegi iránymutatás egy átmeneti időszakra szól, mely a most kidolgozás alatt

álló PSD2 hatályba lépésig tart, de jövő év végéig az iránymutatások módosítása várható. Egyes országok, mint például az Egyesült Királyság ezt kihasználva, bár biztosítani kívánja az iránymutatásoknak való megfelelést, de ezt csak a PSD2 hatályba lépésével egy időben tervezi. Mindemellett nemzetközi szinten folyamatban van a mobilfizetések biztonságára vonatkozó ajánlások és értékelési rendszer kidolgozása is, ezt várhatóan a tagállamoknak 2017-ben kell implementálniuk.

6. keretes írás

Az internetes fizetések biztonságára vonatkozó ajánlások, iránymutatások

Az internetes fizetések biztonságára vonatkozó minimumkövetelmények legfőbb célja az internetes fizetésekkel kapcsolatos csalások, visszaélések megelőzése. Az iránymutatások az általános ellenőrzési és biztonsági környezetre, az internetes fizetési műveletekre vonatkozó különleges ellenőrzési és biztonsági intézkedésekre továbbá az ügyfelek tájékoztatására, valamint az ügyfelekkel folytatott kommunikáció módjára vonatkozó minimumkövetelményeket határozzák meg. A tizennégy alapelvárás mellett az iránymutatások bemutatnak néhány bevált gyakorlati példát, amelyek követése a pénzforgalmi szolgáltatók és az érintett piaci szereplők számára javasolt, de nem előírás. Az alapelvárások szabályozás, kockázatkezelés, incidenskezelés, ügyfél azonosítás és hitelesítés, biztonsági beállítások és védelem, ügyféltudatosság, kommunikáció és ügyfél hozzáférés kategóriákban fejezetekre tagozódva jelennek meg.

Az alapelvárások egyik legfontosabb és legvitatottabb eleme az erős ügyfél-hitelesítési eljárás, melyet úgy kell kialakítani, hogy védje a hitelesítési adatok bizalmas jellegét. Az erős ügyfél-hitelesítésnek ezért az alábbi elemek közül legalább kettő használatán kell alapulnia:

- I. tudás: amit csak a felhasználó tud, például statikus jelszó, kód, személyi azonosító szám;
- II. tulajdon: amit csak a felhasználó birtokol, például token, intelligens kártya, mobiltelefon;
- III. a felhasználó egyedi jellemzője: például olyan biometriai jellemző, mint az ujjlenyomat.

A kiválasztott elemeknek mindemellett egymástól függetlennek kell lenniük, vagyis az egyikkel való visszaélés nem veszélyeztetheti a többit. Legalább az egyik elem nem lehet újr felhasználható és megismételhető az egyedi jellemző kivételével, valamint nem lehet titokban ellopható az interneten keresztül. A gyakorlatban az erős ügyfél-hitelesítés alapja jellemzően az ügyfél által megadott felhasználó név, statikus jelszó kiegészítve egy egyszer használatos jelszóval, amely az ügyfélhez változatos csatornákon keresztül juthat el, így például SMS-ben a mobiltelefonjára, vagy a bankja által biztosított token használatával saját maga generál.

4.3. A LEI-kódokhoz kapcsolódó felvigyázói feladatok

A pénzügyi piacok szereplőinek egyedi beazonosíthatósága a pénzügyi piacok stabilitásának egyik alapfeltétele, amit a nemzetközi együttműködés keretében létrehozott LEI-kódok használata is támogat. A 2008-as globális pénzügyi válság következtében nagyszabású szabályozási hullám indult, amelynek egyik fő célja az volt, hogy mérsékelje az egyes pénzügyi termékekkel kapcsolatos tranzakciók kockázatát. Ennek részeként a G-20-as országok felhatalmazása alapján a Pénzügyi Stabilitás Bizottság (Financial Stability Board (FSB)) 2012 júniusára kidolgozta a „Global Legal Entity Identifier for Financial Markets”⁵⁶ című dokumentumot, mely rögzíti, hogy a pénzügyi piacokon jelenlevő szereplőket olyan egyedi azonosítóval kell ellátni, amelyek alapján egyértelműen beazonosíthatóvá válnak a tranzakciókban résztvevő felek⁵⁷.

A LEI-kód kialakításának szempontrendszerében a széles körű alkalmazhatóság, a rugalmasság és a gyors bevezethetőség volt az elsődleges. A LEI-kód kialakítása során az egyediség mellett törekedtek arra is, hogy a kód megfelelő rugalmasságot biztosítson. Erre amiatt volt szükség, hogy a LEI-kód világszinten bárhol kiadható legyen, így például az egyes országok

sajátos karakterkészleteiben lévő különbségeket is kezelnie kellett. Ezen kívül a LEI-kódot az egyes nemzeti szervezetek és hatóságok is alkalmazhatják a helyi pénzügyi piaci szereplők azonosításra, így kiegészítve, pótolva vagy kiváltva a helyi szintű azonosítókat. A LEI-kódot alapvetően a pénzügyi rendszer stabilitásáért felelős intézmények céljai szerint alakították ki, azonban jellegéből eredően a LEI-kód felhasználhatósága nem korlátozódik a közszférára. (8. táblázat).

A LEI-kód kiadásának felvigyázása nemzetközi együttműködésben valósul meg, amelynek munkájában az MNB 2014 októberétől vesz részt. A LEI-kód kiadása helyi szinten történik⁵⁸, és azt általában a pénzügyi infrastruktúrát képező valamely intézmény bocsátja ki. A LEI-kódok kiadásának összehangolásáért, a LEI-kódot kiadó szervezetekkel szemben támasztott követelmények meghatározásáért és az engedélyek kiadásáért egy nemzetközi szervezet (GLEIF⁵⁹) a felelős. A GLEIF munkájának felvigyázása nemzetközi együttműködésben valósul meg a LEI szabályozási és felvigyázói bizottságának⁶⁰ keretein belül, melynek munkájában teljes jogú tagként az MNB 2014. október 27-től vesz részt.

8. táblázat

A LEI-kód használatának előnyei

Közszféra	Magánszféra
1) Javulás az adatok részletezettségi szintjében, illetve az adatokon végzett elemzések minőségében. Ez közvetlenül is hozzájárul mind a mikro, mind pedig a makroprudenciális kockázatok feltérképezéséhez, és így azok jobb kezeléséhez.	1) Javuló vállalati szintű kockázatkezelés, főként a partnerek kockázat terén.
2) Egyszerűbb kockázatkezelést tesz lehetővé azoknak a felügyeleti szerveknek illetve vállalatoknak, amelyek határon átnyúló kockázatokkal szembesülnek.	2) Működési hatékonyság növekedése az információhoz jutás, illetve az információ feldolgozásának gyorsulása következtében.
3) Átláthatóbb környezetet teremt a bajba jutott vállalkozások felszámolásával, illetve szanálásával járó kockázatok felméréséhez.	3) A hatóságok felé történő jelentési kötelezettség egységesül.
4) Növeli a teljes piac átláthatóságát, amely csökkenti a visszaélések kockázatát és gyakoriságát.	

⁵⁶ http://www.leiroc.org/publications/gls/roc_20120608.pdf

⁵⁷ Nem csak a pénzügyi tranzakciókban résztvevő felek, hanem a hozzájuk kapcsolódó vállalkozások, illetve vállalat csoportok is beazonosíthatóvá válnak ezáltal, amely így elősegíti többek között a pénzügyi fertőzésveszély felmérését, valamint a pénzmosás és a terrorizmus elleni védekezést is.

⁵⁸ Ezek a helyi LEI-kód kiadó egységek (Local Operating Unit – LOU), melyekből egy országban lehet több is, illetve egy-egy LEI-kód kiadó több ország számára is bocsáthat ki LEI-kódokat.

⁵⁹ Global Legal Entity Identifier Foundation.

⁶⁰ LEI Regulatory Oversight Committee (LEI ROC).

7. keretes írás**A LEI-kódok és az adminisztrációt ellátó nemzetközi rendszer rövid bemutatása**

A LEI-kód felépítését az ISO 17442:2012-es nemzetközi szabvány tartalmazza. A kód egy 20 karakterből álló számsor, amelyben számok és betűk egyaránt szerepelhetnek. A LEI-kód a következő módon épül fel:

- 1-4 karakter – a LEI kód kiadó azonosítója (pl: 5299)
- 5-6 karakter – foglalt karakterek nulla értékkel (pl: 00)
- 7-18 karakter – referenciaadat, amely előre definiált szabályok alapján generált egyedi azonosító. A 12 karakterből álló referencia adatok olyan információkat tartalmaznak, mint például a LEI kódhoz tartozó szervezet neve, címe, székhelye, jogi formája és a LEI-kód lejáratá. (pl: MPT6BHOJRRB7)
- 19-20 karakter – ellenőrző karakterek (pl.: 46)

A fenti példa alapján egy LEI kód egyben: 529900MPT6BHOJRRB746

Egy szervezet csak egy LEI-kódot kaphat és a kiadott kód akkor sem változik meg, ha például tulajdonost vált egy cég. Fontos továbbá, hogy a korábban használt, de valamilyen oknál fogva inaktívvá vált LEI-kódot egy másik szervezet nem kaphatja meg.

4.4. Kooperatív felvigyázás a CLS és a T2S kapcsán

A közeljövőben tovább bővül az MNB felvigyázói tevékenysége a CLS és a T2S nemzetközi együttműködésben folytatott felvigyázásában való részvétellel. Számos pénzügyi infrastruktúra több országra kiterjedően, így több jogrendszer fennhatósága alatt nyújtja szolgáltatásait. Hatékony és biztonságos működésük így több nemzeti hatóság érdeke, ennek következtében együttműködésük az adott pénzügyi infrastruktúra felvigyázásában elengedhetetlen. A nemzetközi szolgáltatást nyújtó devizakiegyenlítési rendszer (CLS) és a T2S értékpapír-kiegyenlítési rendszer kooperatív felvigyázása az érintett országok jegybankjainak rész-

vételével, a rendszer székhelye szerinti jegybank vezetésével zajlik. A CLS esetében a Federal Reserve Bank of New York, a T2S-nél pedig az Európai Központi Bank az elsődleges felvigyázó. A kooperatív felvigyázás eszközszerkezete és feladata megegyezik a nemzeti pénzügyi infrastruktúrákhoz kapcsolódó felvigyázásával. Tekintettel arra, hogy 2015-ben a forint előreláthatólag bevezetésre kerül a CLS kiegyenlítési mechanizmusba, illetve a KELER 2016-ban csatlakozik a T2S-hez, e rendszerek kooperatív felvigyázásában az MNB is részt fog venni. Mindez új irányba tereli a hazai felvigyázást, mivel eddig kooperatív felvigyázásban az MNB nem vett részt.

4.5. A helyreállítással és szanálással összefüggő felvigyázói feladatok, ezek hatása a fizetési rendszerekre

A pénzügyi infrastruktúrák működése alapvetően meghatározza a pénzügyi rendszer stabilitását ezért a nemzetközi ajánlások új védelmi vonalként helyreállítási⁶¹ és szanálási tervek kidolgozását javasolják a pénzügyi infrastruktúra intézményei vonatkozásában. A pénzügyi infrastruktúrát alkotó rendszereket üzemeltető intézmények rendszerkockázati szempontból kritikus szolgáltatásokat nyújtanak a piac többi szereplője számára. Jelentőségüknél fogva olyan kockázatkezelési módszereket és eljárásokat kell alkalmazniuk, amelyek minimálisra csökkentik a működési zavarok bekövetkezésének valószínűségét és minden körülmény között biztosítják a kritikus funkciók folyamatos ellátását – itt tehát nem a teljes szolgáltatási kör, hanem csak a kritikus funkciók folyamatos ellátása a cél. Természetesen a kockázatot nem lehet teljes mértékben eliminálni a rendszerből, azonban fel lehet készülni az egyes zavart okozó események kezelésére. A BIS keretein belül működő Pénzforgalmi és pénzügyi infrastruktúra bizottság (CPMI), valamint az IOSCO az előzőek okán adta ki 2014 októberében a pénzügyi infrastruktúrák helyreállítására és szanálására vonatkozó ajánlásait. Az ajánlás tulajdonképpen egy útmutató és eszköztár egyben, hogy milyen elvek és eszközök mentén kell felépíteni a helyreállítási, illetve szanálási tervet. Az alkalmazott eszközöket mindig az adott pénzügyi infrastruktúra sajátosságaihoz igazodva kell alkalmazni, biztosítva a transzparenciát. Ezek alapján a pénzügyi infrastruktúrát alkotó intézményeknek rendelkezniük kell helyreállítási és szanálási tervekkel. A két terv tartalmát tekintve hasonló, hiszen céljuk a kritikus szolgáltatás nyújtásának biz-

tosítása. A különbséget az adja, hogy a helyreállítási tervet maga a pénzügyi infrastruktúra, a szanálási tervet viszont a szanálási hatóság – Magyarországon az MNB⁶² – készíti el. Ezzel összhangban a helyreállítási tervet a kritikus helyzetbe került intézménynek, míg a szanálási tervet a szanálási hatóságnak kell végrehajtania. A kapcsolódó kockázatokat a felvigyázók mind a helyreállítási, mind a szanálási terv kialakításakor felméri és értékeli.

Magyarországon az értékpapír elszámolási és ki-egyenlítési rendszert üzemeltető KELER-csoport megkezdte a helyreállítási tervének kidolgozását 2014-ben. Ennek eredményeként 2014 novemberében a KELER Központi Értéktár igazgatósága elfogadta a vállalat hitelintézeti helyreállítási tervét, illetve 2014 harmadik negyedévében a KELER KSZF helyreállítási tervének egyik részeként megalkotta a végső veszteségallokációs koncepcióját. Utóbbi keretein belül a KELER KSZF meghatározta azokat az eszközöket, illetve eljárásokat, amelyeket a központi szerződő fél alkalmazhat olyan mértékű klíringtagi nemteljesítés esetén, ami teljes mértékben kimeríti a nemteljesítésben vétkes fél egyéni biztosítékait, az adott piacra megképzett kollektív biztosítékot⁶³, tehát a nemteljesítés esetére megképzett garanciaalapot, valamint a KELER KSZF EMIR szerint nemteljesítésből adódó veszteség fedezésére felhasználható tőkéjét is⁶⁴. A helyreállítási tervek kialakításánál elegendő rugalmasságot kell biztosítani a helyreállító félnek, így fontos, hogy a helyreállítási tervekben lévő kockázatokat a pénzügyi infrastruktúrák felvigyázói is előzetesen felmérjék és értékeljék.

⁶¹ Ez a rendszerek pénzügyi helyreállításra utal, és új elemként jelenik meg a korábban is létező üzletmenet folytonosság (BCP), illetve katasztrófa elhárítási (DRP) terv mellett.

⁶² A hazai szanálási keretrendszer hatálya a hitelintézetekre és a befektetési vállalkozásokra terjed ki, tehát a pénzügyi infrastruktúrák közül az MNB-nek csak azokra kell szanálási tervet készítenie, melyek ilyen formában működnek (pl. a hitelintézeti formában működő KELER Zrt.-re).

⁶³ A nemteljesítésben vétlen felek által megképzett tartalék és a KELER KSZF limitált hozzájárulása a saját tőkéjéből.

⁶⁴ A KELER KSZF klíringtagi fórum keretein belül ismertette a koncepciót a piaci résztvevőkkel, akik nem éltek észrevétellel a koncepció kapcsán.

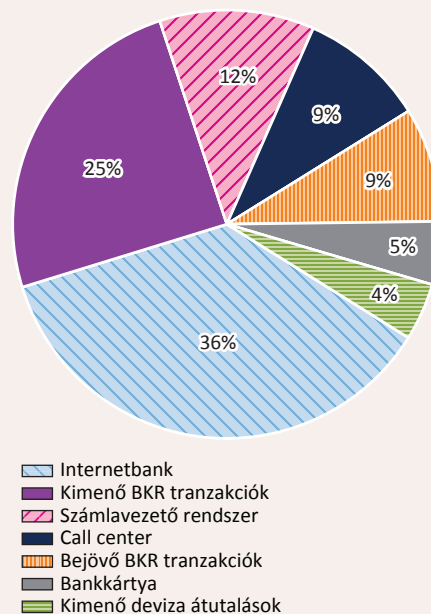
4.6. A pénzforgalmi szolgáltatásokat érintő üzemzavarok szorosabb nyomon követése és az elemzések első eredményei

A pénzforgalmi szolgáltatások működési kockázatainak pontosabb feltérképezése érdekében az MNB figyelemmel kíséri a pénzforgalmi szolgáltatóknál jelentkező üzemzavarokat. MNB rendeletben írja elő a bankok, szakosított hitelintézetek és a fióktelepek részére, hogy a pénzforgalmi üzemzavarokról részletes, szöveges adatszolgáltatást készítsenek eseti és negyedéves rendszerességgel. Az adatszolgáltatási kötelezettség szempontjából üzemzavarnak minősül minden, pénzforgalmi szolgáltatást érintő fennakadás vagy kiesés. A tavalyi év során összesen 26 hitelintézet 169 pénzforgalmat érintő üzemzavarról küldött adatszolgáltatást, amelyek közel 60 %-át öt bank szolgáltatta. A 2014-ben beküldött jelentések összesítése alapján elmondható, hogy a pénzforgalmi üzemzavarok többsége az internetbanki szolgáltatásokat, a BKR felé küldött kimenő fizetési megbízások kezelését, illetve a belső számlavezető rendszerek működését érintette (21. ábra). Az MNB-nek megküldött adatszolgáltatások szerint a pénzforgalmi üzemzavarok automatikus észlelésére nem minden hitelintézet dolgozott ki monitoringrendszert, ugyanis előfordult, hogy azokat csupán az ügyfelek személyesen vagy telefonos ügyfélszolgálaton tett bejelentései alapján észlelték. Az internetbankhoz kapcsolódó incidensek bekövetkezése és észlelése közötti idő a legtöbb esetben fél óránál rövidebb volt, a fennállási idejük, azonban átlagosan 3 óra 57 perc volt. Ezek a típusú pénzforgalmi incidensek általában valamilyen technikai hibára voltak visszavezethetők, jellemzően rövidzárlatra, rendszerhibára, memóriahiányra, túlterheltségre. Ezek következtében az ügyfelek nem tudták elérni a bank internetes felületét, vagy ha sikerült is belépniük, akkor az ott elérhető szolgáltatásokat nem, illetve csak korlátozott mértékben tudták igénybe venni. A hiba okától függően előfordult, hogy az üzemzavar csak az ügyfelek egy részét érintette. A második leggyakrabban előforduló probléma a BKR-be küldendő kimenő fizetési megbízások teljesítéséhez kapcsolódott. A BKR napközbeni elszámolást érintő üzemzavarok bekövetkezésekor általában egy vagy kettő elszámolási ciklussal később kerültek csak kiküldésre az átutalt összegek, ezzel esetenként megsértve a 4 órás

szabályt. Az üzemzavar kiváltó oka ebben az esetben is legtöbbször technikai jellegű hiba volt, így többek között verzióváltás, rendszerleállítás, rendszerfrissítés vagy a háttér adatbázis lassulása. Gyakrabban fordultak elő a belső számlavezető rendszereket érintő üzemzavarok is. Ezek az incidensek általában akkor fordultak elő, amikor a számlavezető rendszer és egy hozzá kapcsolódó másik alrendszer közötti kapcsolat megszakadt vagy nem működött megfelelően, esetleg azok karbantartása okozott fennakadást. A számlavezető rendszer, illetve az azt kiszolgáló rendszerek közötti üzemzavar több bank esetében is visszatérő probléma volt (21. ábra).

A bekövetkezett pénzforgalmi üzemzavarok jövőbeli elkerülése érdekében a hitelintézetek többféle intézkedéssel reagáltak a problémák átmeneti, illetve végleges megoldása érdekében. Ezek között szerepelt a különböző rendszerprogramok frissítésnek munkaidőn kívüli, illetve alacsonyabb forgalmú időszakokra való

21. ábra
A pénzforgalmi üzemzavarok hibatípusonkénti megoszlása

átütemezése, a napzárási folyamatok újratervezése, a rendszerek működéséhez szükséges sávszélesség megváltoztatása, valamint a hibakeresés gyorsítása és könnyítése érdekében a hibafájlok és naplőüzenetek regisztrálásának módosítása. Egyes bankok bevezették az ügyfelek azonnali értesítését a szolgáltatás kieséséről az internetbank nyitóoldalán, valamint előírták az

ügyfeleknek küldendő SMS szolgáltatás javítását vagy átalakítását. A fenti intézkedéseken felül előfordult a szükséges informatikai infrastruktúra módosítása, a már meglévők mellett új kontrollpontok bevezetése vagy a rendszerek lassulását elkerülendő a különböző rendszerek memóriahasználatának és tényleges szükségletének felülvizsgálata is.

Fogalomtár

4 órás szabály	Az MNB 15/2010. (X. 12.) rendelete szerint a fizető fél (átutaló) pénzforgalmi szolgáltatójának 2012. július 1-jét követően biztosítania kell, hogy az ügyfelei által az ún. tárgynapi (vagyis aznapi) teljesítésre meghatározott időszak alatt (a végső benyújtási határidőig) elektronikus úton indított bel-földi forintátutalás a befogadástól számított 4 órán belül eljusson a kedvezményezett ügyfél pénzforgalmi szolgáltatójához.
ATM (Automated Teller Machine)	Bankjegykiadó automata, amelyen fizetési kártya használatával a készpénzfelvétel mellett egyéb tranzakciók (pl. átutalás) is lebonyolíthatók.
bankközi jutalék	A fizetési kártyákkal lebonyolított vásárlások esetén az elfogadó pénzforgalmi szolgáltató által a kibocsátónak fizetett, a vásárlás értékével arányos jutalék.
BÉT	Budapesti Értéktőzsde Zrt.
BÉTa	A BÉT által működtetett multilaterális kereskedési rendszer (MTF), a külföldi részvények forintban történő kereskedésére alkalmas platform. A BÉTa piacon megvásárolt részvény teljesen megegyezik a külföldi tőzsdéken jegyzett részvényekkel.
BKR	Bankközi Klíring Rendszer, a GIRO által üzemeltetett, bruttó elszámolású, késleltetett kiegyenlítésű fizetési rendszer, amelynek két elszámolási módja az éjszakai elszámolás és 2012. július 2-től a napközbeni többszöri elszámolás.
blue-chip részvények	Egy adott piac leglikvidebb és legtöbbet forgatott részvényei.
CEEGEX	Közép- és Kelet-Európai Szervezett Földgázpiac
CLS (Continuous linked settlement)	A devizakiegyenlítési kockázat kiküszöbölését lehetővé tevő elszámolási és kiegyenlítési modell, mely több devizában történő PvP mechanizmuson alapul. A CLS-t a CLS Bank működteti.
CSDR (Regulation on improving securities settlement in the European Union and on central securities depositories)	Az Európai Unió belüli értékpapír-kiegyenlítés fejlesztéséről és a központi értéktárakról szóló rendelet.
chipmigráció	A kizárólag mágnescsíkkal ellátott fizetési kártyák chippel való ellátása, ezzel párhuzamosan pedig a fizetési kártyákat kezelő berendezések alkalmassá tétele a chipes kártyák elfogadására.

DvP (Delivery versus Payment)	Szállítás fizetés ellenében. Az értékpapír-adásvételi ügyletek kiegyenlítését szolgáló pénz- és értékpapír-megbízások összekapcsolása, amely biztosítja, hogy az értékpapír-oldali kiegyenlítésre akkor, és csakis akkor kerüljön sor, amikor a pénzoldali kiegyenlítés megtörtént, illetve fordítva, a pénzoldali kiegyenlítésre kizárólag akkor kerüljön sor, ha az értékpapír-fedezet rendelkezésre áll és a kiegyenlítés biztosított.
EBPP (Electronic Bill Presentment and Payment)	Elektronikus számlabemutató és -fizetés.
ECC (European Commodity Clearing AG)	Lipcsei székhelyű, alapvetően energiapiaci elszámolásokkal foglalkozó, központi szerződő félként működő elszámolóház.
egyéni garanciaelemek	A nettó elszámolási rendszerek által támasztott biztosítékgigények, amelyek a garanciarendszer részeit képezik, és amelyek felhasználására kizárólag akkor kerülhet sor, ha a biztosítékot képző intézmény nem teljesít (KELER KSZF esetében: alapszintű pénzügyi fedezet, árkülönbözet, alapbiztosíték, kiegészítő pénzügyi fedezet, likviditási deviza óvadék).
elfogadó (fizetési kártya)	Az a pénzforgalmi szolgáltató, amellyel a fizetési kártyás vásárlást lehetővé tevő kereskedő szerződést köt a tranzakciók lebonyolítására. A tranzakciók elszámolása és kiegyenlítése során az elfogadó gyűjti be és továbbítja a kereskedőnek a kártyás tranzakciók értékét.
elszámolás	A megbízások fogadásának, formai és tartalmi ellenőrzésének, majd a klíringtagok kétoldalú vagy többoldalú kötelezettségeinek kiszámítását jelenti. A kötelezettségek kiszámítása történhet bruttó, illetve nettó alapon.
elszámolás bruttó módon	Olyan elszámolási mechanizmus, amely során kizárólag a fedezettel rendelkező tranzakciók kerülnek elszámolásra.
elszámolás nettó módon	A nettósítás során a klíringtagok egymással szemben fennálló tartozásainak és követeléseinek egyetlen tartozássá vagy követeléssé alakítása úgy, hogy a tartozásaik összegét csökkentik a követeléseik összegével. A nettósítás lehet kétoldalú vagy többoldalú. Ezt követően az így számított nettó tartozik pozíciók kiegyenlítésére kerül sor. Amennyiben nincsen elegendő fedezet, a nettó elszámolás garanciarendszerét kell felhasználni.
elszámolási és kiegyenlítési kockázat	Az elszámolás, illetve a kiegyenlítés késedelmét vagy elmaradását jelenti a fizetési, illetve értékpapír-elszámolási rendszerben annak ellenére, hogy az elszámolási, illetve kiegyenlítési szolgáltatás nyújtása folyamatos. Az elszámolási és kiegyenlítési kockázat megnevezést a két fázis (elszámolás és kiegyenlítés) egyes rendszerekben történő elkülönülése indokolja. A rendszer felépítésétől függően az elszámolási kockázat realizálódása nem feltétlenül vonja maga után a kiegyenlítés megghiúsulását is, illetve a kiegyenlítési kockázat az elszámolási fázis hibátlansága esetén is realizálódhat. Elszámolási és kiegyenlítési kockázat a résztvevő likviditáshiányából, fizetéseképtelenségéből vagy működési problémájából adódhat.
elszámolóház	A megbízások feldolgozását, elszámolását és teljesítő fél hiányában azok teljesítését végző szervezet.

EMIR (Regulation on OTC derivative transactions, central counterparties and trade repositories)	Az OTC derivatív ügyletekről, központi szerződő felekről és kereskedési adattárházakról szóló rendelet.
ESMA (European Securities and Markets Authority)	Európai Értékpapír-piaci Hatóság
EuroMTS	Alapvetően államkötvények másodpiaci kereskedésével foglalkozó multilaterális kereskedési helyszín, amelyre bevezetésre kerültek a legtöbb európai ország által kibocsátott, 5 milliárd euro feletti államkötvény-sorozatok.
fizetési rendszer	A felvigyázott rendszerek esetében a Hpt. 2. számú melléklet I. fejezet 18. pontjában meghatározott rendszer működtetésére az együttműködő felek közötti megállapodás alapján létrejött együttműködési forma. A pénzügyi infrastruktúra része. Magában foglalja a fizetési eszközöket, banki eljárásokat, valamint a bankközi fizetési rendszereket, amelyek együttesen teszik lehetővé a pénzforgalom lebonyolítását.
fizetési számla	Fizetési műveletek teljesítésére szolgáló, a pénzforgalmi szolgáltató egy vagy több ügyfele nevére megnyitott számla, ideértve a bankszámlát is.
FoP (Free of Payment)	Fizetés nélküli tranzakció, az értékpapírügylet kiegyenlítésének pillanatában nincsen pénzmozgás.
GIRO	GIRO Elszámolásforgalmi Zrt.
harmadik fél, külső szolgáltató	Az elszámolás és kiegyenlítés folyamatában nem közvetlenül érintett szereplő. Többségében kommunikációs szolgáltatást, szoftver-, hardverszállítást, egyéb támogató, illetve kiszervezett tevékenységet végez.
HHI (Herfindahl–Hirschman-index)	A piaci koncentráció mérésére használt mutató, az egyes piaci szereplők piaci részesedésének négyzetösszegeként számítható ki, értéke 0 és 1 között lehet. A 0 közeli érték a koncentráció hiányát jelzi, míg az 1 a monopol piacszerkezetet.
Hpt.	2013. évi CCXXXVII. törvény a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról.
információs aszimmetria	Olyan (döntési) helyzetet jelöl, amikor a tranzakcióban részt vevő felek egyike több vagy pontosabb információval rendelkezik, mint a másik. Ez felborítja a tranzakcióban részt vevő felek közötti erőegyensúlyt, rosszabb esetben piaci kudarchoz vezet.
integrált takarékszövetkezetek	A „takarékszövetkezeti integrációs szerződést” aláírt takarékszövetkezetek. Közvetetten a Magyar Takarékszövetkezeti Bank Zrt.-n mint levelező bankjukon keresztül csatlakoznak a fizetési és elszámolási rendszerekhez, és fizetési forgalmukat a levelezőbankjukon keresztül bonyolítják le.

jegybank által elfogadható fedezetek	Azon fedezetek köre, amelyeket a jegybank a vele kötött fedezett hitelügyletek (beleértve a napközbeni hitelkeretet is) fedezeteként elfogad. Az MNB által elfogadott fedezeteket „A jegybank forint- és devizapiaci műveleteinek üzleti feltételei” c. dokumentum tartalmazza.
kapcsolódó rendszerek kockázata	Akkor jöhet létre, ha az elszámolási és kiegyenlítési folyamat egyes egymásra épülő lépéseit nem ugyanazok a szolgáltatók hajtják végre. A rendszerek közötti, alapvetően likviditási függőségi viszonyok akár fertőzés forrásai is lehetnek.
KELER	Központi Elszámolóház és Értéktár Zrt.
KELER KSZF	KELER KSZF Központi Szerződő Fél Zrt.
kereskedés	A felek kölcsönös szerződéses megállapodása, amelynek célja pénzügyi termékek adásvétele. Az adásvétel lehet leszállításos vagy eredményelszámolásos.
kereskedés utáni pénzügyi infrastruktúra	Az ügylet megkötését követően az elszámolási és kiegyenlítő funkciót ellátó intézmények összessége.
készfizető kezesség	A KELER KSZF által garantált ügyletek teljesítéséhez az egyéni és kollektív garanciaelemek nyújtotta védelem mellett a KELER saját tőkéjének meghatározott mértékéig garanciát nyújt a KELER KSZF-nek. Amennyiben a KELER KSZF-nek a nemteljesítési eljárások kezelése során az egyéni és a kollektív garanciaelemek felhasználásán túl a készfizető kezesség lehívására is szüksége van, a KELER köteles maximum a készfizető kezesség értékének megfelelő fedezetet a KELER KSZF rendelkezésére bocsátani.
KGA	Kollektív Garancia Alap
kibocsátó (fizetési kártya)	Az a pénzforgalmi szolgáltató, amelyik a kártyabirtokos rendelkezésére bocsátja a fizetési kártyát, és a tranzakciók kiegyenlítése során eljuttatja az elfogadókon keresztül a kereskedőkhöz a tranzakciók értékét.
KID rendszer	A KELER és ügyfelei közötti elektronikus kommunikációt megvalósító rendszer.
kiegészítő pénzügyi fedezet	A KELER KSZF által garantált tőkepiaci, a gázpiaci és az árampiaci ügyletekhez a klíringtag, árampiaci alklíringtag részére előírt többletbiztosíték.
kiegyenlítés	A fizetési és értékpapír-szállítási kötelezettségeknek a rendszer résztvevői közötti teljesítése. A kiegyenlítés a teljesítő fél funkcióját betöltő intézménynél vezetett számlákon könyveléssel történik meg.
kijelölő hatóság	A Tvt. felhatalmazása alapján a Magyar Nemzeti Bank.
kijelölt rendszer	Az a fizetési és elszámolási rendszer, amelyet az MNB mint kijelölő hatóság, a Tvt. hatálya alá tartozó rendszerként kijelöl, valamint a Tvt. rendelkezése alapján a Magyar Nemzeti Bank által működtetett rendszer.

kollektív garanciaalap	A nettó elszámolású rendszerek által támasztott biztosítékgények, amelyek a garanciarendszer részeit képezik, és amelyek felhasználására akkor kerülhet sor, ha a kockázatközösség tagjai közül valamely intézmény nem teljesít. Célja a fizetési kötelezettségek teljesítésének késedelméből vagy elmaradásából eredő veszteség csökkentése egy közös tulajdont képező biztosítékalap által.
körbetartozás	Akkor jöhet létre, ha a fizetési, illetve értékpapír-elszámolási rendszerben egy, vagy néhány résztvevő által benyújtott és teljesítésre váró megbízások a pénz- vagy az értékpapírszámlák fedezetlensége miatt nem teljesülnek. Ennek következtében számos más résztvevő megbízásai is teljesíthetetlenek maradnak.
kötegelt feldolgozás	A különböző időpontban beérkezett, azonos meghatározott ismérvek alapján egy csoportba sorolt tételek egy időben történő, együttes feldolgozása.
központi értéktár	Alapvető feladata a nyomdai úton előállított (fizikai formában létező) értékpapírok őrzése, az immobilizált vagy dematerializált (elektronikus jel formájában létező) értékpapírok nyilvántartása, valamint az értékpapír-tulajdosok főszámlák szerinti nyilvántartása. A központi értéktárak működtetik az értékpapír-kiegyenlítési rendszereket, amelyekben az értékpapírügyletek teljesítése könyvelés útján (azaz az értékpapírok fizikai mozgata nélkül) történik.
központi szerződő fél	Az a központi szereplő, amely az ügyletben részt vevő felek közé áll, és garantálja az ügylet teljesítését abban az esetben is, ha az ügyletben részt vevő felek valamelyike kötelezettségének nem tesz eleget.
közvetlen benyújtó	Az elszámolóházzal egy közvetlen résztvevő felhatalmazása alapján és a vele történő elszámolás mellett, kizárólag a közvetlen benyújtó saját gazdálkodásával összefüggő fizetési megbízások elszámolóházzal közvetlenül történő benyújtására megállapodást kötő, a fizetési rendszerben résztvevőnek nem minősülő ügyfél.
LEI-kód (Legal Entity Identifier)	A pénzügyi piacok szereplőinek egyedi, egyértelmű beazonosíthatóságát lehetővé tevő azonosító, amellyel nem csak a pénzügyi tranzakciókban résztvevő felek, hanem a hozzájuk kapcsolódó vállalkozások, illetve vállalat csoportok is beazonosíthatóvá válnak, így elősegíti többek között a pénzügyi fertőzésveszély felmérését, valamint a pénzmosás és a terrorizmus elleni védekezést is.
likviditás	A fizetési és elszámolási rendszerekben a megbízások teljesítésére felhasználható pénzügyi eszközök összessége.
likviditási küszöbérték	A likviditás felső küszöbértéke jelzi a tételek sorbanállás, késedelem nélküli teljesítéséhez szükséges likviditás mértékét a fizetési rendszerben, a likviditás alsó küszöbértéke pedig a rendszerszintű likviditásnak azt a legalsó értékét mutatja, amely esetében a tételek késedelemmel ugyan, de teljesítésre kerülnek adott nap végéig.

MHKK	Maximális hitelkeret-kihasználtság, a jegybanki napközbeni hitelkeret igénybevétele esetén számított mutató, amely megmutatja, hogy az adott üzleti napon maximálisan a teljes hitelkeret mekkora százaléka került felhasználásra a megbízások teljesítése során.
MiFID, MiFIR (Markets in Financial Instruments Directive and Regulation)	A pénzügyi eszközök piacairól szóló irányelv.
MNB	Magyar Nemzeti Bank
MTF (Multilateral Trading Facility)	Multilaterális (alternatív) kereskedési platform.
MTS	Az EuroMTS által működtetett multilaterális kereskedési platform.
napközbeni hitelkeret	A teljesítő fél (többnyire jegybank) fedezet mellett hitelkeretet biztosít a rendszer résztvevői számára annak érdekében, hogy a rendszerben elszámolt megbízások teljesítése minél előbb megtörténhessen. Az elfogadható fedezetek körét a teljesítő fél határozza meg. A hitelkeret a résztvevők számlaegyenlegével együtt adja ki a megbízások fedezetéül rendelkezésre álló likviditást.
NFKP	Napi Földgáz- és Kapacitáskereskedelmi Piac.
NHP	Növekedési Hitelprogram.
OTC (Over the Counter)	Tőzsdén kívüli piac (ideértve az MTF és az OTF platformokat is).
OTF (Organised Trading Facility) pénzforgalmi szolgáltató	Szervezett kereskedési platform. Az a hitelintézet, elektronikuspénz-kibocsátó intézmény, Posta Elszámoló Központot működtető intézmény, pénzforgalmi intézmény, MNB és kincstár, amely pénzforgalmi szolgáltatási tevékenységet végez.
PFMI (Principles for Financial Market Infrastructures)	A BIS és az IOSCO 2012-ben kiadott, 24 alapelvet tartalmazó kiadványa, amely egységes alapra helyezi, és így harmonizálja a pénzügyi infrastruktúrákkal szemben támasztott követelményeket annak érdekében, hogy a pénzügyi infrastruktúrák robusztusak és a pénzügyi sokkoknak ellenállóak legyenek.
Pftv.	2009. évi LXXXV. törvény a pénzforgalmi szolgáltatás nyújtásáról.
POS-terminál	Azok a berendezések, amelyek lehetővé teszik a fizetési kártyával történő fizetések lebonyolítását (esetenként a készpénzfelvételt is) a kereskedői elfogadó helyeken. A műveletekre vonatkozó információt elektronikusan vagy papír alapon gyűjtik; az előbbi az elektronikus POS (EFTPOS: Electronic Funds Transfer POS), az utóbbi az imprinter.

potenciális likviditás	Pénzforgalmi szempontból potenciális likviditás a VIBER-rendszertag MNB-nél vezetett pénzforgalmi számláján lévő számlaegyenleg, a jegybanki kedvezményezettséggel zárt értékpapírok ellenében kapott napközbeni hitelkeret, valamint a hitelintézet mérlegében szereplő egyéb, opcionálisan zároltatható értékpapírok összessége.
PSD (Payment Services Directive) PvP (Payment versus Payment)	A belső piaci pénzforgalmi szolgáltatásokról szóló 2007/64/EK-irányelv. Fizetés fizetés ellenében. Két fizetési rendszer-résztevő egymással szemben álló bankközi és ügyfélfizetési megbízásainak egyidejű teljesítése, amely biztosítja, hogy azok kiegyenlítésére akkor, és csakis akkor kerüljön sor, ha a másik teljesítésére a fedezet rendelkezésre áll, és mindkét megbízás kiegyenlítése biztosított.
résztevő	Jogosult a fizetési vagy értékpapír-elszámolási rendszerbe megbízást eljuttatni maga, illetve ügyfele nevében. A résztvevő lehet közvetlen vagy közvetett attól függően, hogy saját maga csatlakozik, vagy egy másik résztvevőn keresztül.
SecuRe Pay fórum	European Forum on the Security of Retail Payments. Az Európai Központi Bank kezdeményezésére 2011-ben létrehozott, a kis értékű fizetések biztonságával foglalkozó fórum.
sorkezelés	Központi eljárás, amely során a fizetési, illetve értékpapír-elszámolási rendszerben átmenetileg fedezetlen megbízásokat a rendszer nem utasítja vissza, hanem sorba állítja, majd elégséges fedezet rendelkezésre állása esetén automatikusan feldolgozza.
szabadon választható tartalékráta	A 2010. novemberi tartalékteljesítési periódustól a tartalékköteles hitelintézetek szabadon megválaszthatják kötelező tartalékszintjüket. Választásukat félévente (áprilisban és októberben) módosíthatják, ami során választhatnak a 2, 3, 4 és 5 százalékos tartalékráta közül.
szolgáltatás ellátásának kockázata	A fizetési, valamint az értékpapír-elszámolási rendszerben az elszámolási, illetve kiegyenlítési szolgáltatás fennakadását, ellehetetlenülését jelenti. Ez általában a szolgáltatónál kialakult működési rendellenességre vezethető vissza, vagy a finanszírozási, az üzleti problémájából adódhat.
TEA	Tőzsdei Elszámolási Alap
T2S (TARGET2-Securities)	Páneurópai kiegyenlítési technikai platform, az európai értékpapírpiacok tranzakcióinak kiegyenlítésére.
társadalmi költség	A fizetési láncban felmerült összes erőforrásigényt foglalja magában, azaz a fizetési lánc összes szereplőjének ráfordítását azon díjak nélkül, amelyeket az érintett szereplők a fizetési láncon belül egymásnak fizetnek.
teljesítés	Lásd kiegyenlítés.

teljesítő fél	Az a szervezet, amely a fizetési és elszámolási rendszerekben részt vevő intézmények, valamint a központi szerződő fél teljesítési számlájának vezetőjeként biztosítja a megbízások kiegyenlítését, illetve – szükség esetén – az intézmény vagy a központi szerződő fél részére hitelt nyújt a teljesítés megkönnyítése érdekében.
tőkepozíciós limittúllépés	A klíringtag vagy a megbízó által fenntartható nyitott származékos pozíciók mennyisége a saját tőke százalékában. A KELER KSZF esetében a tőkepozíciós limitek kalkulációjának módja: a KELER KSZF által számított alapbiztosíték-követelmény / saját tőke.
Tvt.	A fizetési, illetve értékpapír-elszámolási rendszerekben történő teljesítés véglegességéről szóló 2003. évi XXIII. törvény.
ügyfélfizetések	A rendszer részt vevő ügyfelei által kezdeményezett megbízások.
VIBER	Valós idejű bruttó elszámolási rendszer, elsősorban a a y összegű és rendkívül sürgős pénzügyi műveletek kiegyenlítésére szolgáló fizetési rendszer. Az elszámolás és a a jesítés fedezetellenőrzéssel (bruttó elv) és egy lépésben, valós időben történik. Amennyiben a a n szakció benyújtását követő azonnali feldolgozás során a a ezet rendelkezésre áll, a a bízás véglegesen és visszavonhatatlanul teljesül.

I. (Nagy) Lajos Király

(Visegrád, 1326. március 5. – Nagyszombat, 1382. szeptember 10.)

Magyarország (1342-1382) és Lengyelország (1370-1382) Anjou-házi királya volt.

Uralkodása a középkori Magyar Királyság egyik fénykora: az ország belső békéje és dinasztikus kapcsolatai lehetővé tették a társadalom, a gazdaság és a kultúra fejlődését, így az ország fejlettsége közelebb került a nyugat-európai országokéhoz. Aktív külpolitikája és hadjáratai révén Magyarország európai nagyhatalommá vált. A lovagkirály személyes kvalitásai és dicsőséges hadjáratai megihlették még a 19. századi magyar nemzeti romantika költőit is.

Lajos, Károly Róbert magyar király és Łokietek Erzsébet lengyel hercegnő házasságából született. Trónörökösnek kijáró gondos neveltetést kapott. Jogi, történelmi és politikai ismeretek mellett egyházi nevelői bevezették a hittudományba és a hét szabad művészetbe (grammatika, dialektika, retorika, aritmetika, geometria, csillagászat, zene), valamint a lovagi ismeretekbe is. Apja halálát követően 1342. július 21-én koronázták meg Székesfehérváron az ország főembereinek „egy szívvel, egy akarat-tal” való hozzájárulásával.

Lajos tele kincstárat, stabil és jól működő államszervezetet örökölt tehetséges és hűséges, őt mindenben segítő és támogató főnemesekkel, így energikusan próbálhatta elérni nagyváradi fogadkozásában összegzett külpolitikai céljait. Buzgón vallásos, egyben a lovagi erényeket megtestesítő férfiú volt, aki emellett erős kézzel irányította országait. Feltétlen híve és biztos támasza volt a papságnak, még annak ellenére is, hogy az nem mindig szolgálta (ki) az érdekeit.

Lajos alapvetően a főurakkal egyetértésben kormányzott, de a köznemességet is igyekezett megnyerni magának. Az 1351-ben kihirdetett törvényei egészen 1848-ig a magyar nemesi alkotmányos berendezkedés gerincét képezték. Ennek része volt az Aranybulla megújítása, ami az 1222-es oklevél keletkezése után másfél évszázaddal a nemesi szabadságok alaptörvényévé vált. Kimondta az egyazon szabadság (latinul unus eademque libertas) elvét, azaz a köznemességnek azonos jogokat biztosított a főnemességgel. Kiemelendő még az ősiség törvénye, amelynek értelmében ha kihalt egy birtokos család, a földek a Szent Koronára szálltak vissza. (Az Aranybulla ugyan lehetővé tette a szabad örökítést, de az nem került át a gyakorlatba, és a király rendelkezésével csak ezt a helyzetet rögzítette.) Lajos királyságának utolsó szakaszában reformjai keretében több átalakítást is végrehajtott az államigazgatásban és a bírósági rendszerben.

A pápa kérésére gyakran viselt hadat „az igaz hit védelmében”: hol a pogány litvánok, hol az eretnek (bogumil) vagy ortodox keresztény délszlávok ellen. Lajos uralkodását végigkísérték az itáliai, dalmáciai, litvániai és balkáni hadjáratok is. Ezek jelentősen igénybe vették az ország politikai, pénzügyi és katonai teherbíró képességét, de a Károly Róbert által stabilizált államszervezet sikeresen kiállta a megpróbáltatásokat. A Magyar Királyság Lajos uralma alatt európai nagyhatalommá vált („Magyar Archiregnum”). Lajos diplomáciai tevékenysége közvetlen érdekeltségein kívül is kiterjedt több európai államra: sem előtte, sem utána nem volt magyar uralkodó, aki ilyen aktív külpolitikát folytatott volna az ország határain túl. Lajos belviszályoktól és külső támadásoktól mentes királysága lehetővé tette az ország válságoktól mentes fejlődését, mind politikai, mind gazdasági tekintetben.

FIZETÉSI RENDSZER JELENTÉS

2015. június

Nyomda: Prospektus–SPL konzorcium

8200 Veszprém, Tartu u. 6.

© MAGYAR NEMZETI BANK 1054 BUDAPEST, SZABADSÁG TÉR 9.

mnb.hu